

“direnişin@hali”

interaktivist.org

yeşil
düşünce

Bu proje AB tarafından finanse edilmiştir.

“direnişin@hali”

Istanbul - 2014

“direnişin@hali”

interaktivist.org

yeşil
düşünce

Bu proje AB tarafından finanse edilmiştir.

“Direnişin @ Hali”

Editör: Savaş Çoban

İstanbul - 2014

Yeşil Düşünce Derneği Hakkında:

Yeşil Düşünce Derneği (YDD), 2008 yılında yeşil düşüncenin ve yeşil politikaların yaygınlaştırılması amacıyla İstanbul'da kuruldu.

Çalışmalarını ulusal ve uluslararası ölçekte projelerle sürdüren YDD'nin çalışma konularından bazıları şunlardır:

Yeşil ekonomi, yeşil enerji politikaları; iklim değişikliği, doğa koruma, sürdürülebilirlik, katılımcılık, demokrasi, alternatif medya ve ifade özgürlüğü.

Bu proje Avrupa Birliği Demokrasi ve İnsan Hakları Programı tarafından desteklenmektedir.

“Bu yayın Avrupa Birliği Demokrasi ve İnsan Hakları Programı desteği ile oluşturulmuştur. Bu yayının içeriğinden Yeşil Düşünce Derneği sorumludur ve yayın

Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtan bir belge olarak değerlendirilmemelidir.”

Editör: Savaş Çoban
Çizimler: Gökalp Ceylan
Dizayn ve uygulama: Cihat Demirtaş
Kapak tasarımı: Hayri Yeniatakan

İstanbul - 2014

Önsöz

Yeşil Düşünce Derneği tarafından yürütülen Interaktivist Projesi kapsamında sivil toplum örgütü çalışanları ve aktivistlere yönelik internet kampanyaları, videoaktivizm, yurttaş gazeteciliği, hak haberciliği gibi başlıklarda uzman isimler tarafından 7 bölge ve 7 ilde (İzmir, Trabzon, Bursa, Kars, Bursa, Nevşehir, Mersin, Diyarbakır) dörder gün süren eğitimler düzenlendi. Video aktivizm, dijital aktivizm, İnternet gazeteciliği, hak haberciliği, yurttaş gazeteciliği, bloggerlık konularında hak temelli çalışan aktivistlere, yerel ve yurttaş gazeteciliği yapan kişilere eğitimler verildi. Eğitimler sonrası hak temelli çalışan kişi ve kurumların kampanyaları ve çalışmalarında internet ortamını daha aktif kullanmaları ve alandaki bilgi ve deneyimlerinin artırılması hedeflendi. Kapanış etkinliği olarak da bir panel düzenlendi. “Direnişin @ Hali” başlıklı etkinliklerde “Dijital aktivizm, sosyal medya ve örgütlenme” adlı panel Pınar İlkiz’in kolaylaştırıcılığında Yasemin İnceoğlu, Şevket Uyanık, Aslı Telli Aydemir ve Erkan Saka’nın katılımıyla gerçekleştirildi. Elinizdeki çalışmada bu panelin sunumlarını ve konuyla ilgili aktivist ve akademisyenlerin yazılarını bulacaksınız.

2013 yılının Haziran ayından bu yana internet aktivizmi ve onun sokağa yansması, hak mücadelelerinin her alanında insanları harekete geçirdi, bilgi/fikir üretti, ilham verdi, bizi umutlandırdı. Bu anlamda bilgi tekelinin büyük karteller ve şirketler tarafından ele geçirilmesine karşı çıkan ve bilginin toplumun ihtiyaçları doğrultusunda paylaşılabılır ve ulaşılabilir olması gerektiğini savunan bir perspektifle internete ve hayata bakanlar yeni bir hat oluşturuyor. Bu hattın ilk tuğlalarından biri olan bu çalışmaya destek olan tüm katılımcılara teşekkür ediyoruz.

Savaş Çoban
İstanbul 2014

İçindekiler

Panel Sunumları

İnternet ve Sokak Yasemin İnceoğlu » **S.8**

Toplumsal Hareketler ve Anonim Örgütlenmeler: İsyan Ağları
Şevket Uyanık » **S.14**

Gayrimerkezileşen Ağlar ve Yeni Dayanımcı Yurttaşlık Aslı Telli Aydemir » **S.25**

Gezi Hareketinde Dijital Direniş Taktikleri Gülüm Şener » **S.30**

Sosyal Medya üzerinden haber doğrulama üzerine... Erkan Saka » **S.34**

Makaleler

Sosyal Medya Psikolojisi ve Şanlı Gezi Direnişi Ulaş Başar Gezgin » **S.40**

Yeni Medyada Alternatif Söylem: Bianet.org Sitesinde Gezi Haberlerinin Analizi Derya Erdem » **S.49**

Arap Baharı Sürecinde Sosyal Medyanın Siyasal Direnişteki Rolü
Filiz Çoban » **S.66**

Dijital Direniş Serhat Koç » **S.79**

Medyanın Üzerinde Dijital Bir Hayalet Mehmet Atakan Foça » **S.85**

Dijital Gettolarda Mahalle Baskısı Gürkan Özturan » **S.89**

change.org: Katılımcı Demokrasi ve Aktivizm Serdar Paktin » **S.92**

Türkiye’de Twitter yasakları: Yolsuzluk, eleştiri, dedikodu ve biraz porno Efe Kerem Sözeri » **S.111**

Haber Siteleri, Phorm ve Derin Paket Analizleri Kuş » **S.119**

İnternet ve Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılması Burçak Ünsal » **S.123**

Yeni Medya: Klonlanmış Pravda mı, Demokratik Aracı mı? Sarphan Uzunoğlu » **S.139**

Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya Savaş Çoban » **S.144**

PANEL SUNUMLARI

- İnternet ve Sokak
- Toplumsal Hareketler ve Anonim Örgütlenmeler: İsyan Ağları
- Gayrimerkezileşen Ağlar ve Yeni Dayanımcı Yurttaşlık
- Gezi Hareketinde Dijital Direniş Taktikleri
- Sosyal Medya üzerinden haber doğrulama üzerine...

İnternet ve Sokak

Yasemin İncoğlu*

Önceleri Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesi ve alanın imara açılmasını protesto eden çevre bilincine sahip 50 kişilik bir grubun barışçıl eylemi olarak başlayan, ancak polisin bu sivil itaatsizlik eylemine karşı şiddet uygulaması sonucu neredeyse bir halk hareketine dönüşen olaylarda, ana akım medya sınıfta kaldı. Sanki sözleşmiş gibi “suskunluk yemini” eden medya ve özellikle de bazı televizyon kanalları, olayların 3-4 gününü neredeyse yok saydı hatta bazı kanallar penguen belgeseli ve Hitler belgeseli gösterdi.

Medya, en büyük sorumluluğunun kamunun bilme hakkına karşı olduğunu askıya alarak, kamunun vicdanı ve sesi olmaktan ziyade, İstanbul'da Gezi Parkı alanı ve Beşiktaş -Dolmabahçe'deki şiddet olaylarını, sonrasında ise Türkiye'nin birçok ilinde yaşananları ya gizlemeye çalıştı ya da eksik ve çarpıtılmış olarak verdi. Olayları haberleştirirken medya Başbakan'ın söylemini yeniden üreterek ve polis şiddetini meşrulaştırarak protestocuların eylemlerini değersizleştirmeye çalıştı. Bu itibarsızlaştırma algısını da, harekete katılan grupların, “şaşkın sürü” ve her an kıskırtılmaya açık potansiyel bir kitle oldukları mesajını yayarak gerçekleştirdi.

İktidar yanlısı medya ise bu hareketin tamamen örgütlü olduğunu, protestocuların içinde marjinal, provokatör, darbeci, ulusalcı, Erge-nekoncu ve en son olarak da psikolojik harp merkezi Beyaz Kuvvetler'in olduğunu vurgulayarak, bu hareketin dış güçler himayesindeki yabancı istihbarat denetiminde yürütüldüğüne dair komplo teorilerini yeniledi. Diğer yandan, eylemcilerin arasına bu hareketi sabote etmek için karışmış bulunan provokatör veya bazı örgütlerle bağlantılı kişilerin bizzat protestocular tarafından dışlandığı görmezden gelindi. Bazı gazeteler özellikle gençleri ve muhafazakar kesimi karşı karşıya getirmek amacıyla Miraç gecesi yasadışı grupların sokakları ateşe vereceklerini yaydılar, camide ibadete gidecek vatandaşları tahrik edeceklerine dair kıskırtıcı haberler yaptılar.

Medyanın göz ardı ettiği hususlardan biri de, anti-hiyerarşik/anti-otoriter olan, emir-komuta zinciri içinde işlemeyen, tek sıkıntısı

devletin otoriter, baskıcı yönetimi ve polis şiddeti olan ötekileştirilmiş bir halkın, yaşam biçimlerine müdahale edilmesinden rahatsızlık duyduğu vurgusuydu. Eylemciler farklı sınıflardan ve siyasi kimliklerden gelen, çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu, homojen olmayan, birbirinden bağımsız bireylerden oluşmakta ve yaşadıkları bu ‘öfke patlaması’nın en önemli nedeni de Başbakanın dayatmacı ve otoriter tutumu ile paralellik taşıyan açıklamalarıydı. Bazı gazetelerin iddia ettiği üzere bu hareket, iktidarı düşürmek için değil, haysiyet ve onurları kırılan, saygı gösterilmeyen, böcek gibi sürekli gaz veya tazyikli su yiyen insanların, ‘artık yeter, özel alanlarımıza girmeyin, istediğimiz gibi yaşama hakkımız var’ diyenlerin hareketi. Asmalımescit ve Cihangir'deki yeni düzenlemeler, Şehir ve Devlet Tiyatrolarının kapatılması, 1 Mayıs gösterileri, Emek Sineması'nın yıkımı, 3. köprü'nün adının Yavuz Sultan Selim olacağına dair yapılan açıklamanın uzantısı olarak gelişen Gezi Parkı olayları, aslında çevreci bir hareket olma özelliği ile diğerlerinden ayrılmış gibi görünmekle beraber, diğer olaylarla da ortak bir noktası vardı: O da halkın taleplerini dikkate almayan, sivil katılıma olanak tanımayan kamu politikalarının devreye sokulmasına karşı gösterilen bir tepkisel halk hareketi oluşu...

Başbakan'ın halka gönderdiği mesajlara baktığımızda (içki içen alkoliktir, bizim milli içkimiz ayrandır, onun bunun kucağına oturan kızlar, kusura bakmayın oraya gelen 3-5 çapulcuya pabuç bırakamayız, işin içinde milliyetçi-darbeci var, şu anda evlerinde bizim zorla tuttuğumuz yüzde 50 var, 100 bin kişinin toplandığı yerde 1 milyon insan toplarım, zaten bu olayların arkasında aşırı uçlar ve CHP zihniyeti var, şu anda twitter denen bir bela var, yalanın daniskası burada) her bir ifadesinin ötekileştirici, yaftalayıcı, suçlayıcı, önyargılı, kutuplaştırıcı, kıskırtıcı hatta tehdit edici unsurlar içerdiğini görebiliriz.

Geleneksel medya bilgi akışına izin vermediği için ciddi bir bilgi kirlenmesi yaşandı. Bu süreçte sosyal medya kullanımı tahminlerin çok üstünde yaygındı. Ancak kaçınılmaz olarak, zaman zaman denetimi imkansız, teyit edilemeyen bilgi bombardımanı karşısında dezenformasyon ve mizenformasyon dalgasıyla boğulduk.

Her ne kadar medyanın gerçekliği ile toplumsal gerçekliğin birbir örtüşmediğini bilsek de, medyanın kitlesel bir şekilde akıl tutulma-

sına kendini gönüllü veya gönülsüzce kaptırmış olmasına tanıklık etmek, herkesi umutsuzluğa ve hatta öfkeye sürükledi. Sonrasında basın emekçilerine gerek protestocular gerekse de polisler tarafından yöneltilen saldırı, şiddet ve canlı yayın araçlarına verilen hasarlar böylesine bir sivil harekette olmaması gereken olaylardı. Medyanın bu süreci haberleştirmemesinin faturası ve cezası basın emekçilerine çıkarılmamalıydı.

Özetle ne iktidar ne de medya bu hareketi doğru okuyabildi, analiz etti. Gezi Parkı olayları Türkiye medya tarihinde bir “başarısızlık örneği” olarak hatırlanacaktır. Kürt sorununun çözümü sürecinde barış gazeteciliği yapma yönünde yeşil ışık yakan ana akım medya, aynı duyarlılığı bu süreçte gösteremedi.

Gezi direnişinde bilgi akışı sosyal medya sayesinde gerçekleşti, halk bu harekette sosyal medya sayesinde mobilize oldu. Büyük bir dayanışma sergilendi, uyarılar yapıldı, yardım sağlandı; bir bakıma sosyal medya ana akım medyanın yerine getirmede görevi yapmış oldu.

Gezi direnişinde bir öncü ya da organizatör yoktu ve gençler hiç kimsenin öngörmediği ve beklemediği bir anda sokağa çıktılar. Korku nasıl bulaşıcı bir şey ise, cesaret de bulaşıcı bir şey olduğunu gösterdi sokağa çıkan ve senelerdir apolitik diye yaftalanan gençler. Bu çocuklar, korku eşliğini otomatikman atlادılar, bir sürü kız öğrencinin, TOMA’nın arkasından koştuğuna bile şahit olduk. Asmalımescit’teki masaların kaldırılması; operaya, Devlet Tiyatroları’na müdahale; Emek Sineması’nın yıkılması; kürtaj yasası; hatta sezaryen ile doğum yapabilme özgürlüğüne müdahale girişimleri.. Gezi Parkı olayları, bunların bir patlaması oldu. Diğer taraftan herkesin sevdiği sanatçılar, şarkıcılar, oyuncular vs. hem fiziksel olarak hem de sosyal medya ortamında direnişe destek oldular. “Etkili facebook kullanıcıları ve aktivist twitter kullanıcıları kamusal gruplara karşı duyuşal bir dürtüyü tetikleyerek ve ortak kimlikler inşa ederek kamusal alandaki hareketleri düzenlemede çok önemli bir rol üstlendiler.” (Gerbaudo, 2012:13) Dizilerde bile Gezi direnişine gönderme yapan sahneler senaryolara eklendi. Taksim Dayanışması bu anlamda tüm direnişçilerin sesi olmaya ve bu direnişi organize etmeye çalıştı.

Sosyal Medya sayesinde çok parçalı bir bütün olan Taksim Daya-

nışması’nın etkisi ve koordinasyonu Gezi Parkı’nda insanları daha organize bir hale getirdi. Sosyal medya Gezi direnişi için özgür bir alan ve haberleşmenin tek kanalı haline geldi. “Bu bağlamda, sosyal medya çeşitliliğe rağmen birliğe işaret eden ortak simge ve mekanlar etrafında benzeşmeyen bireylerin yakınsamasını kolaylaştıran ortak bir kümelenme aracı olarak rol aldı.” (Gerbaudo, 2012:14)

Gezi direnişi bu bağlamda düşünülebilecek bir sosyal medya ve sokak buluşmasına örnek olmuştur. Senelerdir bilgisayarlarının başından bile eylemlere katılmayan binlerce insan (özellikle gençler) cep telefonlarını alıp sosyal medya paylaşımlarını eylemin içinden yapmaya başladılar.

İnternet, ideolojik anlamda genel itibarıyla egemenlerin söyleminin dışında değildir. İnternet günümüzün en önemli bilgi alış-veriş aracı olarak görülmektedir ve ‘bilgi-güç’ ilişkisi önemli bir etken haline gelmektedir. Kapitalist ülkelerde internet ve medya genel anlamıyla kapitalistlerin hizmetindedir ve bilgi-güç denklemi egemenlere hizmet etmektedir.

Ancak internetin giderek yaygınlaşması ve birçok alana girmesiyle birlikte denetim ve gözetime rağmen devrimci anlamda da kullanılmaya başlanmıştır. Kitle İletişim Araçları-ideoloji-iktidar üçgeni entelektüeller ve devrimciler tarafından sorgulanmakta ve halka gerçekler anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda internet önemli bir görev üstlenmekte ve toplumsal alanda örgütlenme, eylem gibi işlevleri yerine getirmede yardımcı bir eleman olarak görev almaktadır.

İnternet başlı başına bir eylem alanı ve sosyal medya da abartıldığı gibi bir devrim aracı değil, rahatça denetlenebilen bir ‘kitle iletişim aracı’dır. Ancak bu denetime rağmen birçok açıdan denetimin kırıldığı ya da anlamsızlaştığı özerk bir alan olduğu gerçeği de unutulmamalıdır.

Gezi direnişi aydınların, sanatçıların hatta popüler kişilerin sokağa çıkmasını sağlamış ve bu kişilerin sosyal medya üzerinden de direnişe destek olmaları hatta dizi senaryolarına Gezi direnişine selam gönderen eklemeler yapmaları direnişin meşruiyetini artırmıştır. Ana akım medyanın olayları görmezden gelmesi ve olağan yayınlarına devam etmesi büyük tepki almış; bununla birlikte sosyal medya

ve internet haber siteleri direniş haberlerini veren kaynaklar olarak saygınlık ve önemlerini artırmışlardır. Bu anlamda sosyal medya ve alternatif medyanın direnişin sesi olma durumu iktidarı oldukça rahatsız etmiştir.

Başbakan Erdoğan, 31 Mayıs'ta Gezi direnişinin büyümesi üzerine 2 Haziran'da çıktığı bir televizyon programında “Şu anda Twitter denilen bir bela var, yalanın daniskası burada. Sosyal medya denilen şey aslında şu anda toplumların baş belasıdır” demişti. Bu açıklamanın ardından başta İzmir olmak üzere bazı illerde olayların organize edilmesine attıkları mesajlarla yardım ettikleri iddia edilen bazı Twitter kullanıcıları polis tarafından gözaltına alınmıştı.

Gezi direnişi sonrası devlet sosyal medya ve dolayısıyla internetin toplumsal anlamda gücünü gördü ve bu gücü etkisizleştirmek ya da bu güçle mücadele edebilmek için hemen harekete geçti.

Bu girişimin de gösterdiği gibi Gezi direnişi iktidarı korkutmuş, bir daha böylesine bir hareketin organize edilememesi için gerekli önlemleri alma telaşına düşen iktidar, sokaktan ve sokakla birlikte hareket eden sosyal medyanın gücünden rahatsız olmuştur.

Gezi direnişinde olan şey aslında bir hegemonya mücadelesidir. Hegemonya iktidardaki grubun iktidarını koruyabilmesi ve yeniden üretebilmesi için egemenliği altındaki insanların uzlaşımını ve rızasını kazanmak için başvurduğu stratejiler alanı olarak tanımlanabilir. Ancak AKP hükümeti ittifak kurmayı ve tüm toplumun rızasını kazanmayı bir tarafa bırakıp, kendi istediği her şeyi yapmaya başladı. Yaptıklarıyla karşısına aldıklarının cepheleşmesine neden oldu. Bu cepheyi dikkate almadığın anda kurduğunu sandığın hegemonya çatırdamaya başlar. Gezi direnişi bu anlamda AKP hegemonyasının aldığı en ağır darbedir.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, partisinin Bursa mitinginde yaptığı konuşmada şunları söylemiştir; “Twitter mivitir hepsinin kökünü kazıyacağız. Uluslararası camia şunu der, hiç beni ilgilendirmiyor. Süratle bu adımı atıyoruz, ülkenin güvenliği söz konusu. Ülkeme fitne sokmak isteyen karşısında bizi bulacak.”¹ Başbakanın açıklamasının ardından ve Başbakanlık'ın “Engellemekten başka çaremiz yok” açıklamasının gelmesinden sonra Twitter'a erişim engellendi.

Gezi direnişi sırasında yaşanan sokak ve internet ilişkisi birçok an-

lamda öğretici olmuştur. Şimdiye kadar sosyal medyayı anlamsız bulan devrimciler artık sosyal medyanın ne kadar önemli olduğunu ve istenirse tüm engellemelere rağmen topluma birşeyler anlatmak için kullanılabileceğini göstermiştir. İktidar sosyal medyanın ana muhalefet partisinden bile güçlü muhalefet edebileceğini ve sokak ile bütünleşen sosyal medyanın tüm ülkeyi ayağa kaldırabileceğini görmüştür.

Kaynakça

-Gerbaudo, Paolo (2012) **Tweets and Streets**, Pluto Press, Northampton

¹ Anadolu Ajansı “Twitter'dan kökünü kazıyacağız”
http://www.aa.com.tr/tr/haberler/303732--twitterin-kokunu-kaziyacagiz

Toplumsal Hareketler ve Anonim Örgütlenmeler: İsyan Ağları

Şevket Uyanık *

Burada, örgütlenmelere birebir etki eden sansür ve gözetimin büyüyen etkisinden, hacker gruplarının anonim örgütlenme tarzlarına dair gözlemlerden ve tekno-eylemci grupların toplumsal hareketlere olan etkisinden bahsetmek istiyorum. Tabi bunlardan bahsederken, her zaman bir sorun olarak karşımıza çıkan “mülkiyet” ve bilginin ve kültürün karşısında sınırlayıcı olarak yer alan “telif hakları” kavramlarına konumuz dahilinde danışacağız. Çünkü Türkiye’de, 5651 sayılı sansür kanunları gibi uygulamalarla İnterneti kendi mülkiyetlerine, insanları da kendi gözetimleri altına almak isteyenler mevcut. Fakat unuttukları bir şey var ki, internet ve ağ yapıları, bu şekilde mülkiyet altına alınabilecek bir şey değil.

Michael Albert, *Katılımcı Ekonomi – Kapitalizmden Sonra Yaşam adlı eserinin Mülkiyet* bölümüne, şöyle bir alıntı ile başlar; “Tutsak edilmiş bir korsan Büyük İskender’e zekice ve doğru bir cevap verdi. Bu kral adama denizin gaddar hakimi olmakla neyi kastettiğini sorduğunda, korsan cesaret dolu bir gururla şöyle cevapladı: ‘Sizin bütün dünyaya hükmetmekle kastettiğiniz şeyin aynısını. Ben bunu küçük bir gemiyle yaptığım için hırsız diye anılıyorum, ama siz büyük bir donanmayla yaptığınız için imparator olarak kabul ediliyorsunuz.’”² Bu diyalogun alıntılandığı zamandan yüzyıllar sonra ise Wikileaks’ten Julian Assange şöyle der; “Elimizdeki en önemli özgürleşme aracı olan İnternet, totaliterliğin bugüne dek görülmedik düzeyde tehlikeli bir yöntemi haline geldi. İnternet insan uygarlığı için bir tehdit arz ediyor”.³ Tarihsel aralığı oldukça açık olan bu iki alıntının bağlamı birbirinden uzak gelebilir fakat bazı politik ve toplumsal süreçlerin bizi, ilk alıntının yapıldığı tarihlerdeki zihniyet yapısına çektiğini hep birlikte görmekte ve bunu deneyimlemekteyiz.

Sivil itaatsizlik eylemlerinin çok daha eskilere dayandığını bilmekle beraber burada toplumsal hareketleri 68’ eylemleri ile başlatabiliriz. Çünkü 68’in etkileri, oluşturduğu bilinç, eylem pratiklerinin

* Korsan Parti

² St. Augustine, akt. Michael Albert, *Katılımcı Ekonomi – Kapitalizmden Sonra Yaşam*, çev. Taylan Doğan, İstanbul, Aram yay., Eylül 2004, s.129

³ Julian Assange ve Jacob Appelbaum, Andy Müller-Maguhn, Jeremie Zimmermann, Şifepunk: Özgürlük ve İnternetin Geleceği Üzerine Bir Tartışma, çev. Ayşe D. Temiz, İstanbul, Metis yay., 2012, s. 11

olgunlaşması ve belki de dijital aktivizmle buluştuğu noktalar, halen canlılığını koruyan unsurlardır. Bu eylemlerin bir farklılığı da, iktidarı hedefleyen stratejilerin başarısızlığını göstermesi ve bu hedefi reddetmesi, öte yandan tüm vurgusunu bütün iktidar ve hiyerarşik yapılanmaları özgürlük adına dönüştürme bilincini üretmesiydi. İşte HackHareketi’nin -daha sonra Hacktivism olarak adlandırılacak- de temelleri bu zamanlara dayanmaktadır. Hatta o zamanlar bu eylemler oldukça saygı duyulan, şimdiki gibi “terörizm” ile bağdaştırılmayan bir düzeydeydi. Tekno-eylemcilik olarak adlandırabileceğimiz bu girişimler, 1960’lı yıllarda dijital karşı-kültür şeklinde belirginleşen hareketin ikinci dalgası olarak karşımıza çıkar. Başka bir dünyanın mümkün olabileceği düşüncesi ile hareket eden bu tekno-eylemciler, dijital iletişim teknolojilerini kullanarak endüstri toplumunun demokratikleşmesine katkıda bulunabileceklerini düşünmüşlerdir.⁴ Buradan görüyoruz ki 68’ zamanı doğan, yeşeren ve gelişen politik hareketler, hem toplumsal alanda hem de dijital alanda bütünleşmiş, yer yer beraber hareket etmiş ve sonuçta aynı amaçlar altında örgütlenmiştir. Zaten; iletişim örgütlenmektir. Ayrıca bu eylemcilerin çalışmaları yalnızca insanların eylemcilik ‘yapma’ şeklini değiştirmemekte, internetin kendi yüzünü de değiştirmektedir.⁵

Kitlesel eylemlerin dayandığı noktalardan biri kesinlikle ekonomik sistemin sorunlara çare üretememesi ve kendini yenileyememesidir. *Öfkeli Hareketi*, *Occupy Wall Street* ve *Mısır’daki Eylemler (Tahrir)*, bazı noktalarda birbirlerinden ayrılma da ekonomik işleyişin körüklediği eylemlerdi. Burada, adını 1910 Meksika Devrimi’nin liderinden, yani köylülerin topraklarını kaybetmesi üzerine, toprak ağalarına karşı komünal toprak sahipliğini yeniden kurmayı amaçlayan hareketin öncüsü olan Emilio Zapata’dan alan **Zapatista Hareketi**’nden bahsetmemiz gerekiyor. Bu toplumsal “isyan” hareketi yeni düzenin baş pazarlarından olan Meksika’da, burjuvazinin, yönetenlerin, lobicilerin tepkisini çekmiştir. Neden mi? Yazının başında da vurgu yaptığım gibi mülkiyet ilişkileri yüzünden. Evet, sınıfsal/toplumsal/sosyal/ekonomik ilişkiler değişiyor fakat mülkiyet ilişkileri değişmiyor! Öncelikle 1994 yılında serbest ticaret anlaşması NAFTA geliyor, ardından 1995 yılında, Türkiye de dahil olmak üzere müzakereye katılan 114 ülke tarafından imzalanan TRIPS; tam adıyla Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması. TRIPS’in önemi, fikri mülkiyet haklarının ticaretle olan bağlantısının düzenlendiği ilk anlaşma olmasıdır.

⁴ Kate Milberry, “Wiki Tarzı: Değişim Tasarlamak, Demokrasi Uygulamak”, der. Guido Ruivenkamp – Joost Jongerden – Murat Öztürk, *Teknoloji ve Toplum: Yıkıcı Bir Direniş ve Yeniden Yapılanma*, çev. Cumhuriyet Atay, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2010, s. 58-59

⁵ Milberry, a.g.m., s.49

Öte yandan Zapatista hareketinin en önemli özelliği, araç olarak İnternet'i kullanmasıydı. Zapatistalar ve destekçileri, "Yeni teknolojileri kullanmayıp eskilerinde ısrar edersek, 60'ların 70'lerin *Samizdat*⁶ anlayışını internete geçirmezsek, çok etkili olamayız" demiştir. Artık onlar için İnternet, seslerini duyurma ve bir mücadele aracı olarak oldukça ön plandadır. Öte yandan, EZLN'nin komuta kademelerinde yer alanların yüzlerini bir maskeyle kapatması bir eşitlik göstergesidir ve internetteki *anonimlik* kavramı ile yakından bağlantılıdır.

Bu sürece, aktivist eylemlerden hacktivist eylemlere geçiş süreci de diyebiliriz. Bu tarz eylemleri içinde barındıran "sanatsal yaratıcılık" duygusu, küresel kapitalizmin makinesel aklını internet ağları/araçları sayesinde bozma imkanı vermektedir. Mesela *Floodnet*⁷ kaynaklı hacktivist hareketlerin tohumu buralarda atılmış, yerlilere yapılan kıyımı uluslararası boyutta duyurmanın, bunları gizleyen medyayı bloke etmenin, hükümete ait iletişim kanallarını tıkamanın yolu, bu tarz girişimlere dayanmıştır. **Seattle Eylemleri**'nin (99') ve *Indymedia* hareketinin temelini oluşturan ise "bilgisayardan uzak eylemciliği, bununla bütünleştirmeliyiz" düşüncesidir. İnternet, bu eylemlerde eylemcilerin, zamandan, çeşitli maliyetlerden ve mekanlardan bağımsız bir şekilde iletişim kurabilmelerini sağlamıştır.

Bir İngiliz iktisatçı olan ElyDevons'un bir zamanlar katıldığı bir toplantıda söylemiş olduğu gibi, "İktisatçılar, atı incelemek istediklerinde ahıra gidip ata bakmazlar. Masalarının başında oturur ve 'Şayet bir at olsaydım ne yapardım' diye düşünmeye başlarlar." İşte bu bakış açısı *#Occupy* Hareketlerine bir itki olmuştur. İşgal Et hareketini çözümleyen ağ teorisyeni **JeffreyJuris**, burada kendisinin daha önce küreselleşme-karşıtı hareketin özelliği olarak saptadığı 'ağ oluşturma mantığı'na karşı olarak, 'biraraya gelme mantığı'nın öne çıktığı görüşündedir.⁸ Juris burada, sosyal ağların bir araya gelme mantığını beslediğinden bahsetmiştir. Fakat bazı eylemlerde görüyoruz ki, çok fazla enformasyon akışına ve hareketliliği vurgulayan içeriklere karşın, sokakta toplanan kişi sayısının istenilen seviyeye ve etkinliğe ulaşmaması. Ulaşım ve toprak hakkı, kemer sıkma politikaları yüzünden yaşanan yoğun işsizlik gibi sebeplerle sokakla dijital aktivizmi

⁶ "Sovyet bloğunu oluşturan ülkelerdeki kaçak yayınları ve bu yayınların el altından dağıtılmasını kapsayan terimdir. Komünist rejim tarafından sansürlenilen yayınların kopyaları kısa bir sürede basılır ve bu kopyaları alanlar da kopyalayarak dağıtmaya devam ederdi". WikipediaSamizdat maddesi.

⁷ Zapatista hareketini destekleyen ve DigitalZapatismo olarak adlandırılan eylem türünü ortaya koyan The Electronic Disturbance Theater adlı grubun yaptığı, web sitelerini tekrar tekrar "istemeye" dayalı bir tür ddos aracı.

⁸ Jeffrey S. Juris, "Reflections on #OccupyEverywhere: Socialmedia, publicspace, andemerginglogics of ggregation", *AmericanEthnologist*, 39:2, 2012, s.259-279, akt. PaoloGerbaudo, **Twitter ve Sokaklar: Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği**, çev. Osman Akinhay, Agora Kitaplığı, 2014, s.61

birleştiren İspanya'daki *Öfkeli Hareketi*'nde (İndignados) de biraraya gelme ve beyinsel ağlar (isyan ağları) kurma durumlarının izlerine rastlamamız mümkündür. Her ne kadar ilk sokağa çıkış hareketindeki talepleri birbirlerinden farklı olsa da burada *Öfkeli Hareketi* ve *Gezi Eylemleri*'ni politik kazanımlar bağlamında şimdilik birbiriyle karşılaştırabiliriz. *Öfkeli Hareketi* hareketini temel alan *Podemos* partisi kurulduktan çok kısa bir süre sonra 2014 yılı Avrupa Parlamentosu seçimlerinde %8 oy alarak 5 milletvekiliyle temsil hakkı kazandı.⁹ Güncel ve ana akım siyaset alanları dışında sosyal ağlarda iletişim içinde olan bu hareketin başarısı, yıllar sonra *Gezi*'den ortaya çıkacak politik kazanımların da bir habercisi olabilir niteliktedir.

Peki, neden toplumsal hareketlerin temelinde ekonomi var? Çünkü insancıl ve inandırıcı değil, ihtiyaçlarımızı karşılamıyor. Sorunlu kavramlardan olan *homo-economicus*, insani davranış şekillerini bireyden alan, tüketim modeli içinde insanı bir makine/robot olarak tanımlayan ve tüm sosyolojik gerçeklikten uzak bir kavramdır. İşte iktisadi çözümlemeler yaparken tüm bireyleri klasik ekonominin *homo-economicus* bakış açısı üzerinden değerlendirmek, hele ki tüm sosyal ve ekonomik sistemlerin değişime uğradığı bilişim çağında oldukça zor ve imkansızdır. neo-klasik iktisadın güncel sorunları çözmekte yetersiz kalması ve günümüz ekonomi sisteminde uygulanabilirliğinin sorgulanmasıyla birlikte, iktisat biliminde yeni açılımlar ve tartışmalar meydana gelmeye başladı. Paylaşım / Armağan ekonomisi, Korsan ekonomisi, Post Otistik İktisat ve Deneyisel İktisat gibi alanlar, ekonominin sorunlarına farklı araçlarla yaklaşan akımlar olarak görülebilir.

Devleti "devlet" yapan ve insanların gözünde "yücelten" bazı temel unsurlar vardır ama yaşadığımız bu dönemlerde devletlerin bu unsurları yavaş yavaş ellerinden gitmeye başlamıştır. İnternet yapısının ortaya çıkardığı *Bitcoin* gibi dijital para girişimleri devletlerin elindeki merkezi para piyasası modellerini, alternatif medya yapıları ve devletlerin vatandaşlarıyla arasına ördüğü gün geçtikçe kalınlaşan duvarlardan akan "sızıntılar", yer yer devletle birlikte hareket eden ve birçok ticari alanla ilişkisi olan dev medya organizasyonlarını dağılmaya, çürümeye ve merkezi otoritelerin kudretinin çökmesine teşvik etti.

Organız Bedenlerin Örgütlenişi

Şimdi de, bilgi / internet özgürlüğünün ve toplumsal hareketlerin / örgütlenmelerin karşısında korkunç bir şekilde yer alan sansür ve

⁹ "Podemos: Öfkeli Hareketinin siyasi partisi", <http://arsiv.marksist.org/dunya/avrupa/15017-podemos-ofkeli-hareketinin-siyasi-partisi>

gözetim olgusunu, *Anonymous* ve *LulzSec* gibi hacker –ya da hacktivist gruplar- gruplarının varoluşlarını, onların anonim örgütlenme şekillerini ve “örgütleyici-liderlik” yapılarını tartışacağız. Amerika’daki ana akım medyanın devlerinden FoxTv, hacktivist grup *Anonymous* hakkında 26 Temmuz 2007 tarihinde yaptığı haberi şöyle sunuyordu: “İnternete bilgisayar oyunu gibi davranıyorlar, web sitelerini yağmalıyorlar...”.¹⁰ Gerçekten de *Anonymous* hareketinin başlangıcı *4chan* adlı web sitesine ve bazı çevrimiçi oyunlara dayanıyordu. Burada oyun metaforu kavramıyla Pierre Bourdieu’ye sözü bırakırsak, ona göre yaşadığımız sosyal hayat da, karşılıklı farklı olsa da ve sadece bir mücadele alanı olmanın dışında da, aynı zamanda bir oyuna benzetilmektedir. Öte yandan *LulzSec* isimli grup ise, *Anonymous* ekibinden bazı kişiler tarafından harekete geçirilen, ismini, onların gerçek kimliğini bulmaya yönelik faaliyetler gösteren bir “security” firmasından alan ve onlarla dalga geçmeyi görev edinen bir gruptur.

Anonymous’un doğduğu *4chan* platformunda, “herkesin” özgürce kullanımına açık ve içeriklerini *anonymous* adıyla paylaşabildiği /b/ board, belki de onların kimseye belli etmeden örgütlendiği ve harekete geçtiği bir alandır. Hatta elemanlardan biriyle yapılan röportajda, tüm *anonymous* rumuzuyla yapılan paylaşımların tek bir kişi tarafından yapıldığına dair eğlenmek adına bir söylenti ürettiklerini okuyabiliriz. Bu anlamda *Anonymous*’u, *Gilles Deleuze*’ün ortaya attığı ve *Félix Guattari* ile birlikte geliştirdikleri “organsız beden”¹¹ kavramına benzetebiliriz. Bu bedenler güvenli iletişimlerini ve anonim örgütlenmelerini, dünyadaki Korsan Parti’lerin¹² de yoğun bir şekilde kullandığı 1988 yılında yaratılan IRC (internet relaychat – internet aktarmalı sohbet) üzerinden gerçekleştiriyorlar. IRC, günümüzün güvenilirmez ve gözetime açık iletişim platformlarına göre SSL bağlantısı ve şifreleme özellikleriyle daha güvenli ve sadece metin tabanlı bir platformdur. Ayrıca bu platform, dosya alış-verişine de olanak sağlamaktadır. IRC üzerinde çoklu sohbetler kanallar (#kanalismi) üzerinden gerçekleşmektedir ve bu kanalların yöneticileri bulunmaktadır. İşte *anonymous* gibi grupların eylemlerine karar verdikleri, bilgi paylaşımları için kullandıkları, eylemleri değerlendirdikleri ve çeşitli bildirileri yazmak için fikir yürüttükleri alan IRC üzerindeki kanallardır. Toplumsal hareketler konusunda

¹⁰ Brian Knappenberger (Yönetmen), *WeAreLegion: TheStory of theHacktivists* (Film), 2012, Luminant Media, USA/UK

¹¹ Kavram hakkında daha fazla bilgi için, Adrian Parr’ın hazırladığı *TheDeleuzeDictionary*’den Oğuz Karayemiş’in çevirdiği makaleye bakılabilir. <http://www.kavramveduyum.com/2014/02/organsz-beden-nedir-ky-lie-message.html>

¹² Türkiye Korsan Parti Hareketi’nin internet sitesi: <https://korsanparti.org/>

tartışılan “liderlik” ya da “liderler” olgusu burada da karşımıza çıkmaktadır. Dijital platform üzerindeki bu liderlik türünü, klasik hiyerarşik liderlik yapısına benzetemeyiz. Belki ortaya çıkan bu liderlik yapısına “geçişken / akışkan liderlik” ya da “yatay yarı-hiyerarşik liderlik” olarak adlandırabiliriz.

Çokluğun –burada çokluk kullanımını anonimler olarak düşünürsek- bir yeri yoktur ama onları birbirlerine bağlayan ortak bir dille ri vardır.¹³ Bu ortak dil ve imgeler, anonim örgütlenmelerin “küme aklını” oluşturan en önemli unsurlardan biridir. Fakat *Hardt* ve *Negri*’nin bahsettiği son bir aşama daha vardır: “Bu çokluklar, isyanlarında, duyurudan inşaya geçişin bir yolunu bulmalıdır.”¹⁴ Bu inşa yolunda anonim örgütlenmelerin içinde de, toplumsal fayda ve eylemlerin niteliği konusunda yer yer anlaşmazlıkların çıktığı gözlemlenmektedir. İnternet üzerindeki örgütlenmelerde, “gerçek hayat” takinden biraz daha farklı, daha hızlı, değişken ve dramatik akışlar mevcuttur. Bu durum, ağlar arası hareketliliğin ve eylemliliğin yoğun yaşandığı hacker gruplarında sıkça görülen durumlardır ve oldukça doğaldır. Bu toplulukları, eylem anlarında bir anda birleşip –buna, daha yoğun ve zor eylemlerde birleştirilen *botnet* güçlerini de ekleyebiliriz- eylem tamamlandıktan sonra dağılan anonim topluluklar (flash-mobs) olarak tanımlarsak, dijital eylem dünyası ile sokak hareketlerinin birlikteliğini de görebiliriz. Öte yandan, bu topluluklar içinde yer alan bazı hackerların, birbirlerini doxlama yani gerçek kimliklerini deşifre etme faaliyetleri de bilinmektedir. Bu yaptıkları aslında güvenlik güçlerine bir hizmettir. Bu yüzden bu eylemciler, eylem kabiliyetleri dışında kendilerini şifreleme ve anonimlik üzerine de yeteneklerini sergilemek zorundadırlar.

Toplumsal hareketler literatüründen biliyoruz ki, harekete geçmek farklı aşamaları, özel olarak bir *ilk başlatma* aşaması ile daha sonra *hareketliliği sürdürme* aşamasını (bu aşama bilhassa uzun dönemli kitlesel oturma eylemlerinde önemlidir) kapsayan dinamik bir süreçtir.¹⁵ İşte günümüzde *anonymous*, *wikileaks* gibi organizasyonların, kamuya açtıkları belge ve belgelerle, toplumsal hareketlerin ilk başlatma unsurunu harekete geçirdiğini ve gelecek dönemde de geçireceğini söyleyebiliriz. Sonuçta bu grupların kullandığı radyo yayınları, mail grupları, şifreli iletişim ve bazı internet platformları gibi araçlar, dijital ortamda haberleşip fiziksel ortamda toplanmaya yarayan araçlardır. Tekno-eylemci grupların bir önemli özelliği de,

¹³ M. Hardt ve A. Negri, *Çokluk: İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004

¹⁴ M. Hardt ve A. Negri, *Duyuru*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012

¹⁵ Gerbaudo, a.g.e., s.73

toplumsal hareketlerde her zaman ifade özgürlüğü ve insan hakları tarafında durmaları, bilgiye ulaşımın önündeki sınırlamalara ve yasalara karşı mücadele etmeleridir.

İşte bu mücadele alanı, tüm dünyayı saran sansür ve gözetim canavarıdır. 5651 sayılı kanunda yapılan düzenlemelerle Türkiye de, bazı toplumsal dinamikler dışında ilk kez sağlam bir irade göstererek gözetim ve sansür anlamında dünyayı yakalamış oldu. *Jeremy Bentham* gözetim kavramını, Fransız Devrimci Millet Meclisi (1791) tarafından basılan *Panoptikon* adlı kitabında şöyle tanımlıyor; “Bugüne kadar örneği görülmemeyen, insan zihni üzerinde zihinsel iktidar elde eden yeni bir yöntem”.¹⁶ Gözetleme ve güvenlik kavramları bizleri tek bir toplum yapısına doğru götürürken, özellikle 9/11 ‘den sonra çıkarılan yasalarla ve kolluk birimlerine tanınan sonsuz haklarla birlikte, *Foucault*’nın tasvir ettiği toplumun içinde, iletişimin öznesi değil bilginin nesnesi olarak var oluyoruz ya da olamıyoruz. Öte yandan vatandaşlar mahremiyetlerini gittikçe yitirirken ve yine tüm hayatlarımızı çevrimiçi vaziyette devletler, şirketler ve kurumlar tarafından rahatça izlenirken, yöneten iradeler gittikçe daha merkezi ve totaliter bir hale bürünüyor. Hiçbir zaman bilgi akışı üzerinde tam denetim sağlayamayan ama hep bunu arzulayan devlet daha ne kadar izleyebilir, sansürleyebilir, fişleyebilir ve bütün verilerimizi nereye kadar toplayabilir ki? Bu verilerle neler yapılabilir?

Hukukçu *Günther Jakobs* 1985 yılında “Düşman Ceza Hukuku” çalışmasına göre, düşmanın iç dünyası da tehlikelidir ve düşmanın iç dünyası bir suç unsuru olarak değerlendirilip, bunun cezai karşılıkları vardır. Şimdi bu cümledeki düşman kelimesi yerine vatandaş kelimesini koyun ve tartışılan devlet güçlerinin yetkilerini düşünün. İşte sosyolog *Jean-Claude Paye* *Hukuk Devletin Sonu* adlı çalışmasında 11 Eylül’den 45 gün sonra ABD’nde imzalanan “PatriotAct” yasasına vurgu yaparken, insan hakları ihlalleri ve özel hayatın dokunulmazlığı gibi konularda yaşananlara dikkat çekmişti. Bu yasa “düşman ve teröristleri yakalama” kılıfı altında insanları, yönetime karşı girişilen her türlü gösteriyi, grevi, yürüyüşü, barışçıl eylemi terör suçları ile ilişkilendirilebilir kılıyordu. Bu yasanın getirdiği bir başka unsur da, “internet ya da farklı türden bir ağ üzerinden” makul şüphe olmadan devletin tüm iletişim yollarını izleyebilmesi, özel e-postaları bile takip edebilmesi ve gözetimi tüm yaşam/iletişim alanlarına yayabilmesidir.

“Kitlel öziletişim ister bireysel ister kolektif olsun, toplumsal aktörün toplumsal kurumlar karşısındaki özerkliğinin inşasına yönelik teknolojik platformu sağlar. Hükümetlerin internetten korkmasının sebebi budur; şirketlerin internetle bir aşk-nefret ilişkisi içinde olmasının, bir yandan internetin özgürlük potansiyelini sınırlarken (örneğin dosya paylaşım ya da açık kaynak ağlarını denetlerken) bir yandan onu kullanarak kar elde etmeye çalışmalarının sebebi de budur”.¹⁷ *Manuel Castells* bir şey daha diyor; artık tüm sistemler ve ilişkiler ağlar üzerindedir. Sansür mekanizması, yönetenler için adeta bir koruyucu kalkan olarak tarih boyunca karşımıza çıkmıştır. Bir diğer taraftan sansür, iktidarların bilgiyi denetimden kaçırma yoludur. Herhangi bir siyasi projenin hedeflerinden biri de, var olan bilgi akışlarına yapıcı müdahalelerde bulunmaktadır. Yönetenlere göre, onların sansür uygulayamadığı gerçek, gerçek değildir. Ama İnternet ise herhangi bir sansürle kontrol altına alabileceğiniz bir yer değildir. Bilgi her zaman özgür kalmalıdır ve doğası gereği özgür kalmayı istemektedir. Tüm devletlerin İnternet’te gözetimi kendilerine görev edinmeleri, tam da sosyal ve ekonomik sistemin bu ağa entegre olduğu zamanda ve toplumsal hareketlerin internetle bütünleştiği zamanda geldi. Şunu da söylememiz gerekiyor ki, internetle ilgili yapılan tüm düzenlemeler devletlerin şiddet tehditleri sayesinde yürürlüğe konmaktadır. Ayrıca toptan ve tam anlamıyla gözetim sadece internette yok, sokaklarda, evlerde, her yerde. Konumuz ve ilgi alanımız dahilinde İnternet, bu gözetim kuşatmasından uzun zamandır nasibini alıyor. “İnternet hayattır” diyorken, o hayatı bizlere dar etmek isteyenleri görüyoruz ve hayatlarımızı geri almaya çalışıyoruz.

Bedensel şiddet ve yıpratma kadar, zihinsel şiddet unsurları uzun zamandır hayatlarımıza nüfus etmektedir. Her ikisini de Gezi Parkı Eylemleri / Direnişi sırasında bunu çokça yaşadık ve bunun izlerini yeni yeni görmeye başladık. Diğer taraftan Gezi Parkı süreci, “yeni medya” olarak tanımlayabileceğimiz alanın, ilk kez hayatlarımızda bu kadar vücut bulduğunu ve internetin sokak ile olan ilişkisinin var olduğunu göstermesiyle her zaman belleklerimizde ve eylemlerimizde kalacaktır. Fikirlerimizi sansürleyen, bizleri belki de ondan daha tehlikeli olan oto-sansüre iten uygulamalar anonimlik tartışmalarını da beraberinde getirir. Anonimliğin kitleler tarafından zamanla unutulmasının sebeplerinden biri de, Facebook gibi sosyal

¹⁶ Armand Mattelart, *Gözetimin Küreselleşmesi: Güvenleştirme Düzeninin Kökeni*, Kalkedon yayınları, İstanbul 2012, s.13

¹⁷ Manuel Castells, *İşyan ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, çev. Ebru Kılıç, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003, s.21

ağların bizleri kimliğimizi ortaya dökmeye çağırması ve ancak bu şekilde bu platformlar üzerinde var olabileceğimizi önermesiydi. Yeni medya araçları, ana-akım/geleneksel medya tarafından gizlenen ya da üzerine düşülmeyen olayların görünür kılınmasına ve kullanıcılar arasında etkileşim yaratmasına yardımcı olmaktadır. Yeni medya araçlarını kullanırken dikkat etmemiz gerekenler dışında bu ağların en büyük tehlikelerinden birinin, paylaştığımız içerik ve kodların Facebook, Twitter gibi şirketler aracılığı ile iletilmesi olduğudur. Kullandığımız sosyal ağlar kar amacı güden çok uluslu şirketlerdir ve bu şirketler, kar için sansürlemekten ya da bilgilerinizi devletlerle / şirketlerle paylaşmaktan çekinmezler. 2011 yılında Hillary Clinton'ın teknoloji danışmanının "İnternet, 21. yüzyılın Che Guevara'sıdır" demesi sizce de tesadüf mü?¹⁸

Yaşayan mücadeleler anlamında sosyal ağlar sadece bir yüzey olarak karşımıza çıkmaktadır, henüz bir araç haline gelmemektedir. Gezi Parkı Direnişi esnasında örgütlenmek ve haberleşmek adına kullanılan yeni medya araçlarının, polis teşkilatı tarafından izleme ve gözetim araçlarına dönüştüğüne de bizzat şahit olduk. Burada önemle üzerinde durulması gereken asıl husus sosyal medya araçları değil, onların kullanımları esnasındaki akıl ve biçimdir. Peki, sosyal ağlar, birçok kaynaktan toplayarak oluşturdukları haber ve içerik havuzlarıyla birlikte, toplumsal hareketlere ve mücadele alanlarına katkı sağlamakta mıdır? İnternet, *Habermas*'a uygun tek bir kamusal alan yerine, birçok 'alancık' (*sphericules*) yaratmıştır.¹⁹ İletişimsel parçalanma ve hücre iletişim ağları, sansür ve gözetim altındaki bilgi alışverişi için oldukça önemlidir fakat aynı önem toplumları harekete geçirme (massmobilisation) konusunda ne durumdadır?

İnternetle bütünleşen toplumsal hareketler ise, kalıplaşmış, kadük kadrolar halinde hareket eden ve temsil mekanizmalarını minimuma indiren siyasi partilere/yapılara inanmıyor, geleneksel medyaya güvenmeyip alternatif medyaya güveniyor ve onu en etkin şekilde kullanıp içerik üretiyor, merkezi, biçimsel ve liderli yapıları reddediyor, yerel örgütlenmelere, toplu tartışmalara ve kolektif bilince dayanıyor. Kısaca söylemek gerekirse, klasik anlamdaki merkezi iktidar yapısını sorguluyor ve varlığıyla tehdit ediyor.

Türkiye'de İnternet'e dair varlığıyla bizleri tehdit eden son gelişmelerle bu çalışmayı sonlandıralım. İçinde sansür ve gözetimi her

daim barındıran, 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele edilmesi Hakkında Kanun" sansür ve gözetim anlamında bir çıta daha yükseltilecek karşımıza çıktı. Algı oyunları ve yalanlarla birlikte insanlara "yutturulmaya" çalışıldı, mecliste onaylandı ve cumhurbaşkanlığına iletilti. Hukukçuların dediği gibi Türkiye'de ilk kez cumhurbaşkanı içinde "sıkıntılar" bulunan yasayı, "hükümetin düzelterceğini" umarak onayladı. Bu konu hakkında ilk bildiriye Korsan Parti Hareketi yazdı,²⁰ insanlara durumu anlatmaya çalıştı ve STK'ları harekete geçirdi. İngilizce bir bildiri ile dünyanın birçok noktasına bu yasa duyuruldu. Peki, bu yasa kısaca ne demek?

En genel anlamıyla bilginin, ifade özgürlüğünün ve paylaşım kültürünün üzerine ket vurulması demektir. Birileri, İnterneti mülkiyeti altına almaya çalışmaktadır. Yasayla birlikte Erişim Sağlayıcıları Birliği adında bir yapı kuruldu. Bu yapıyı ilk duyduğumda birliği, 1500'lü yıllarda Kraliçe Mary'nin (Kanlı Mary) anlaştığı Londra Matbaacılar Birliği'ne benzettim. O zamanlar telif hakları bir sansür mekanizması olarak işlev görüyordu ve bu birlik de sarayın istediği eserleri basıp istemediklerini basmıyordu. Bir bakıma kraliyetin özel sansür bürosu olarak görev yapıyordu. Bir benzerlik olduğu kesin, hem de arada yüzyıllar varken. Şimdi çalışmanın başındaki ilk iki alıntıya tekrar bakmanızı istiyorum.

Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre sansür, her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükümetçe önceden denetlenmesi işi, sıkı denetim demektir. Bir diğer husus da Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın (TİB) başına MİT geçmişi olan birinin geçmesidir. MİT'in sitesinde istihbaratın tanımı: "İstihbaratta gaye, doğru haber almak ve devleti bir sürprizle karşı karşıya bırakmamaktır". Teknik olarak da, araçları ve tüm imkânları kullanarak bilgiyi temin edip işlemek, yorumlamak ve bunlardan bir sonuç çıkarmak olarak ifade edilebilir. İşte TİB bahsettiği bu yeni kanun ile bizlere ait olan verileri temin etme, bu verileri işleme, yorumlama ve bundan bir sonuç çıkarma yani işleme sürecine yasal olarak sahip olmuştur. Bunun yanında, daha önce de kısmen uygulanan ve tüm veri akışının izlenmesi anlamına gelen URL tabanlı engelleme de bu kanunla birlikte yürürlüğe girmektedir.²¹

¹⁸ TheGuardian, "Hillary Clinton adviser compares internet to Che Guevara" <http://www.theguardian.com/media/2011/jun/22/hillary-clinton-adviser-alec-ross>

¹⁹ Gerbaudo, a.g.e., s.58

²⁰ Bildirinin detaylı halini <https://korsanparti.org/2014/01/05/internet-yine-ve-yeniden-tehlikede-sansur-artiyor/> adresinden okuyabilirsiniz.

Artık insanlar internetin, alternatif medyanın, ifade özgürlüğünün, toplumsal muhalefetin, dijital örgütlenmelerin ne olduğunun önemini, kısaca hayatlarının önemini ve buna olan tehditleri açıkça anlamış oldu. Ve biz bu insanları birlikte hareket etmeye, çözümler üretmeye, kendi internetimizi kurmaya ve hayatımızı tekrar geri almaya çağırıyoruz!

Gayrimerkezileşen Ağlar ve Yeni Dayanışmacı Yurttaşlık

Aslı Telli Aydemir *

Özellikle hegemonya ve neoliberalizm karşıtı, ezber bozan direniş kültürlerinin yaygınlaştığı bugünlerde interaktivizm pratiklerini yeniden düşünmek gerek. Belgrad'da 2012'de yapılan Share (Paylaş) ve Wellington'da 2013'te "Geleceğimizi Birlikte Şekillendirmek" başlıklı konferanslar, 21. yüzyıla ait dayanışma kültürünün mihenk taşları oldu. Quinn Norton işte tam da bu konferanslarda yabani ağlardan (dağıtık, gayrimerkeziyetçi) söz eden ilk bilişim aktivisti, yazar ve editörüdür. Konusunda uzman kişilerin kısa süreli ortak eylemler için buluşup işleri bitince dağılması şeklinde özetlenebilir. Bu çevrimiçi ve/veya çevrimdışı eş zamanlı paslaşmalar şeklinde olabilir. Gayri merkezi ağlardan kasıt aslında lidersiz dağıtık örgütlenmeler olabilir. Bu örgütlenmeler kapsamında kolektif zekanın ve farkındalığın nasıl örüleceğini merak edenlere Henry Jenkins'in izini takip etmelerini öneririm.

Son yıllarda akıllı kalabalıklar (smart mobs) üzerine çok yazılıp çizildi. Occupy hareketi (işgal) mobilitesi yüksek kalabalıkların belli alanlarda ortaklaştığı süreçlere örnek olabilir. Biz bunu ilk olarak Gezi'de yaşadık. Hegemonyanın yarattığı yığın psikolojisi ve korku kültüründen silkinerek ekolojik önceliklerimizi ve hak temelli dertlerimizi özgürce ifade etmenin yollarını aramaktayız.

Ori Brafman ve Rod A. Beckstrom, Denizyıldızı ve Örümcek: Lidersiz Organizasyonların Ölenemez Başarısı adlı ufuk açıcı kitaplarında bu durumu çok etkileyici biçimde açıklarlar: "Gayri-merkezileşme binlerce yıldır uyuyordu. Ama internetin ortaya çıkışı bu gücü serbest bıraktı. Bir zamanlar zayıflık olduğu düşünülen, yapı, liderlik ve biçimsel örgütlenmenin yokluğu şimdi önemli bir değer haline geldi. Oyunun kuralları değişti." Brafman ve Beckstrom'un kitaba adını veren denizyıldızı ve örümcek metaforlarını şöyle konumluyorlar: Örümcek, merkezileşmiş bir hayvandır; bacakları merkezî gövdesinden uzar; başını kesin, ölür... Denizyıldızı ise

gayri-merkezî bir ağıdır. Başı yoktur. Temel organları her bir kolda tekrarlanır. İkiye böldüğünüzde iki denizyıldızınız olur. Amerika Vietnam'da direnişçileri kendisi gibi örümcek sandığı için yenildi. Oysa karşısında durmadan çoğalan ve başı belli olmayan “deniz-yıldızları” vardı. Evet, bu kitap aslında Vietnam'dan beri “deniz-yıldızlarının” hikâyesini anlatmaya çalışıyor. Ortak bir estetik ve değerler üzerine birleşildiği noktada dayanışmadan söz edilebileceğini hatırlatıyor.

Günümüzde bilgiyi sorgulamayan tarafta olmak yaralayıcı olabilir. Alice Harikalar Diyarında izleği üzerinden düşünmek gerek galiba. Biz etrafımızı iyi görmek için büyüteçle bakarken, hegemonya da en güncel gözetleme tekniklerini kullanıyor. Anonymous tam da bu noktada, hegemonyanın zihninde soru işareti oluşturabilmek adına “Operation Facebook” girişiminde bulundu. Belli sayfaları hacklediler ama devamında olabilecekler konusunda hep ketumdular. Viral duyuru sansasyona ve zamanla belirsizliğe yol açtı. Bu da otorite kırıcı bir unsur olarak gayri merkezi ağların direnmesini sağladı. “Sızan bilgi” önem kazandı ve işte “Wikileaks” dönemi başladı. Alice'in sürekli düşen ama dik duran imgesi zihinlerden silinmedi.

Biber gazı ve plastik mermilere karşı ddos saldırılarını konumlandırmak mümkün olabilir. Bu da Türkiye'de birçok kamuya ait websitesinin 1 milyon tıkla indirilebileceğini, çevrimiçi işgal senaryosu kurgulanabileceğini kanıtladı. İşte Occupy ve anonymous hareketleri sürekli devam eden bir iç savaş görüntüsünde aslında ve her an her yere gidebiliyor. Çevrimiçi çevrimdışını şekillendirebiliyor. Siberaktivizm tek başına bir karşıt söylem olmaktan çıktı.

Siberaktivist imgesi sürekli düşen; ama aynı zamanda da dik duran bir unsur; çünkü işte arada tutuklamalar oluyor, soruşturmalar oluyor, bir yanda yok olduklarını görüyoruz; başka bir yere evrildiklerini görüyoruz; ama sürekli dik durabiliyorlar gerçekten. Bir de lidersiz olmalarına bağlamak gerekir belki bunu. Çünkü lider genel olarak dar boğazı temsil ediyor, tek bakışı ve dönüştürülemeyen bir bakışı temsil ediyor. Bir anda her yöne gidebilmesi bizim için gerçekten önemli. Aktif protesto haritaları oluşturuluyor biliyorsunuz, bu ilk başta veri gazeteciliğine dikkat çekme yönünde yapılan çalışmalarda da böyleydi. İnternette olanlardan genel

olarak kredi sağlanmıyor; ancak sokakla olan etkileşim ve bilginin yayılması sağlanırsa önemli yerlere varabiliyor.

İnterneti genel olarak hatıra ve hayalgücü paylaşım alanı olarak görmek mümkün. Gerisi protez olarak adlandırılabilir araç ve uygulamalardan oluşuyor. Paylaşım alanı olarak insanlık yararına kullanılan internet ekolojisi, yarattığı ağ etkisiyle Tunus'taki meyve satıcısının geleneksel hiyerarşiye galip gelebilmesini sağlıyor. Ağ toplulukları insanlara daha büyük bir şeyin parçası olabileceklerini hatırlatıyor. Özellikle dağıtık ağlar yaygınlaşmayı ve bilgi paylaşımını kolaylaştırıyor. Wikileaks buna en iyi örnek diyebiliriz. Yeni oluşan yerel medya örneklerini ve alternatif / otonom yurttaş gazeteciliği ağlarını da bu örneklerle dahil etmek mümkün.

Kranzberg (1986) teknolojiyi iyi, kötü ya da nötr olarak yargılamadan önce etkilerini değerlendirmek gerektiğini vurgular. Teknoloji tarihini oluşturan da insanlıktır hiç kuşkusuz: Polonya parlamentosu Anonymous maskelerini taktığında iktidarın geleneksel politik süreçlerde de eleştirilebildiğini görüyoruz. İnternetin muhalefeti kolaylaştırıp yaygınlaştırdığına tanık oluyoruz. Aracılara gerek kalmadan, bürokrasiler yerine eden, eyleyen kültürler ve uzman ağları (do-acracies) oluştuğunu görüyoruz. Günümüzde kendinyap oluşumlarının (Do-it-yourself groups) özellikle yazılım ve niş ilgi alanlarında etkin olduğunu görüyoruz. Bu oluşumlar aynı zamanda özgür ve açık kaynak bilişimi savunuyorlar (Spencer, 2008).

Üstelik artık yaygınlaşmak daha kolay çünkü herkesin sosyal medyası var. Facebook ve Twitter'ın son derece anaakımlaştığı günümüzde, bu mecra artık internet televizyonu olarak görülebilir. Bunu imge ve anındalık kültürü olarak ifade etmek mümkün. Shirky (2008) örgütsüz örgütlenmelerin bu platformların diğerleriyle yakınsaması ve etkileşimi aracılığıyla kolaylaşacağını iddia ediyor. Örneğin Twitter statü izdüşümü mikroblog olduğundan Facebook'a kıyasla daha seçkin konumda değerlendirilirken, sembolik sermayeye (Bourdieu, 2005) ait unsurları *transmedya* formatında kolaylıkla servis edebilir. Son yaşanan videoaktivizm eylemleri ve dijital hikaye anlatımı projeleri örnek olarak verilebilir.

Popüler hareketlerde lider olmasa da mitleştirilen kahramanlara rastlıyoruz. Bu kahramanlar, Khaled Said örneğinde olduğu gibi kolay bulunmaz kimliklere (Fuchs, 2014) sahip oluyor ve mobili-

zasyonu tetikliyor. Dönüştürülebilen, akışkan ve izlemesi mümkün olmayan örgütlenmeler Arap Baharı ve sonrasında etkili oldu.

Pek tabii, bu eylemlilikler üzerinde uzamın etkisi de önemliydi. Geriye dönüp uzamın üretiminin (Lefebvre, 1992) söz konusu olduğu süreçleri düşündüğümüzde ilk akla gelenler: #Tahrir, #Sol, #Zuccotti, #Bourghiba, #OWS, #Gezi... Nasıl üretiyoruz uzamı? İşte bu sosyal hareketlerde de ortaya çıktı. Trending uzam aracılığıyla o mekanların taşıdığı evrensellik ve sembolik anlamlar üzerinden kitlesel katılım sağlandı. Peki, katılımın bu nitelikte olabilmesi yönünde süreklilik sağlanabilir mi? Gerbaudo (2012) büyük ilgi çeken kitabında eylemlerin ve mücadelenin koreografisinden söz ediyor. Bu koreografinin önemli unsurları da yumuşak liderlik ve akışkan örgütlenme... Bu unsurların sosyal medya üzerinde C3 (Command, control, communications) stratejisine bağlı olarak örgütlenmesi belki kısa süreli kitlesel tepki yaratabilir. Ancak süreklilik arz edebilmesi için alternatif taktikler uygulanması gerekir. Burada Bennett, Segerberg and Walker'ın yalnız kolektif değil bağlantısal (connective) eylemler üzerinden düşündüğünü görüyoruz. Bu noktada büyük ölçekli sosyal hareketlerin yaygınlaşma sürecinde ağların ağı kurularak her mikro-eylemin çarpan etkisi gözlemlenebiliyor. Onlar bunu OWS, İspanya'daki 15 Mayıs hareketi ve Arap Baharı üzerinden açıklıyor.

“Başka bir dünya mümkün!” sloganını sıklıkla tekrarladığımız bu günlerde, sosyal akışkanlığın, sürekli evrilmenin ne getirdiği üzerinde durmamız lazım. Bizden sonraki kuşaklar internetin bildiğimiz ama düşünmediğimiz şeyleri bir araya getirdiğini, başkalarının değil kendi hatıralarımızın kilit noktalarını, uzantısını ve çeperlerini oluşturduğunu, diğerlerinin de bu birikimimize erişebilir hale geldiğini düşünüyor. Dolayısıyla da teknoloji aslında siyasi aktivistlerin yol haritası oluşturmasında önemli bir araç olarak görülebilir. Oyunlaştırdıkça düşündüren pratikleri barındıran tekno-yaratıcı ağlar, çocuklara sosyal sorunlara eğilen çözüm odaklı kod yazmayı öğreten hackerspace'ler, ekoloji dostu üretimleri teşvik eden makerspace'ler, disiplinlerarası ortak akıl öngören mesleki ağlar...İnsan-makine arayüzü yaşamı kolaylaştırmanın ve uzatmanın yollarını araya dursun, sokak-klavye arasında gidip gelen hak mücadelesi artarak sürecek.

Kaynaklar

- Bennett, Segerberg and Walker (2014) Organization in the crowd: peer production in largescale networked protests. Information, Communication & Society, Vol. 17 Issue 2
- Bourdieu, P. (2005) The Social Structures of the Economy, Polity
- Brafman , Ori ve Beckstrom Rod A (2006)., The Starfish And the Spider: The Unstoppable Power of Leaderless Organizations, Penguin
- Fuchs, C. (2014) Digital Labor and Karl Marx. Routledge
- Gerbaudo, P. (2012) Tweets and the Streets: Social Media and Contemporary Activism. Pluto Press
- Kranzberg, Melvin (1986) Technology and History: “Kranzberg's Laws”, Technology and Culture, Vol. 27, No. 3, pp. 544-560.
- Lefebvre, H. (1992) Production of Space. Wiley & Blackwell

Gezi Hareketinde Dijital Direniş Taktikleri

Gülüm Şener *

Yeni medya, sosyal hareketlerin, isyanların, direnişin ortaya çıkışını, meydana geliş biçimini ve dilini etkiliyor. Dünyada farklı coğrafyalarda iktidarlara ve iktidarların politikalarına karşı yükselen halk hareketleri içerisinde yer alan gruplar, muhalifler, kolektifler, eylemciler, yurttaşlar, aktivistler, bireyler vs., nasıl adlandırsanız adlandırın, yeni medyayı kullanarak daha hızlı, daha kolay haberleşmekte ve örgütlenmekte, sokakta, meydanda ya da internette daha yaratıcı eylem biçimlerine imza atmaktalar. Siberuzam ile gerçek uzamın yakınsamasıyla birlikte direnişlerin coğrafyası genişliyor ve direnişler zamana yayılıyor. Sosyal hareketlerin öznelere, yeni enformasyon ve iletişim araçlarını kullanarak hem fiziksel mekanda hem de dijital alanda birbirini besleyen direniş taktikleri geliştiriyorlar. Bu sunumun temel amacı Gezi Direnişi'ne odaklanarak direnişçilerin yeni medyayı nasıl ve ne gibi işlevleriyle kullandıklarını ortaya koymak.

Öncelikle belirtmemiz gereken, birçok toplumsal harekette olduğu gibi #direngezi hareketinde de yeni iletişim ve enformasyon teknolojilerinin 'melez' biçimde kullanılmasıdır. Duvar yazılarından sosyal medya duvarlarına, eski ve yeni medya, direnişi desteklemek için birlikte kullanıldı. Cep telefonları ve kameraları aktivizm araçlarına dönüştü, Twitter ve Facebook'ta paylaşımlar süper hızlandı, Youtube'da, Tumblr'da ve çeşitli bloglarda bireysel tanıklıklar, eylemler ve polis saldırıları paylaşıldı, #ler benzer ve farklı fikirleri biraraya getirip görünür kıldı, kentler ve semtler bazında (#direnankara, #diren-gazi vs.) direnişe ilişkin haberlerin takibini kolaylaştırdı, *Ötekilerin Postası*, *Nabermedya*, *Gezi Radyo*, *Gezi Postası*, *Çapul TV*, *Halk TV* vb. direniş medyası yeni veya geleneksel medyayı kullanarak direniş haberlerini yayınladı. Tüm bu araçların kullanımının belirgin ve önceden belirlenmiş bir stratejiye göre değil, zaten kendiliğinden gelişen direniş anında bu pek de mümkün değil, ancak daha ziyade direnişçilerin anlık enformasyon ihtiyaçlarına, otoritenin ve polisin stratejisine yanıt verebilecek şekilde o an gelişen taktiksel hamlelere, örgütlü sosyal hareketlerin ve hali hazırda dijital aktivizm yapan

elektronik haberleşme ağlarının birikimine, kolektif hafızaya ve teknolojinin imkanlarına göre şekillendiğini söylemek mümkün.

Yeni medya günümüzde sosyal hareketlerin sokağa çıkmasında önemli rol oynuyor. 90'ların sonunda internetin aktivistleri harekete geçirme gücü tartışılırken, internet üzerinden eylemcilik etkili görülmezken ("slacktivism", "clicktivism" vb. kavramlar geliştirildi) sosyal medyanın yaygınlaşması, Web 2.0 ile birlikte kullanıcıların etkileşiminin artması ve içeriği kendilerinin üretmesi gibi internette köklü değişimlerle birlikte, çevrimiçi ve çevrimdışı alanlar birbirinin içine geçiyorlar ve sosyal hareketler için yeni iletişim ve eylem imkanları yaratıyorlar. Son birkaç yılda dünyanın farklı coğrafyalarında patlak veren isyanlarda olduğu gibi Gezi Direnişi'nde de Gezi Parkı'nın sınırlı sayıda aktivist tarafından işgali ve ardından Twitter ve Facebook üzerinden haberleşme ve örgütlenmeyle isyanın büyümesi ve kitleselleşmesinde yeni medyanın oynadığı rol yadsınamaz. Eklemek gerekir ki Gezi Parkı'na ilk kıvılcımın düşmesinin ardından eylemcilerin harekete geçmesi büyük ölçüde Twitter üzerinden hızla yayılan mesajlar sayesinde oldu. İlerleyen günlerde sosyal medya üzerinden direniş ağları örüldü, dağınık ve bireysel göstericiler biraraya geldiler, yerelliklerin (kentlerin, forumların) temasa geçmeleri ve dayanışmaları sağlandı. Sosyal ağlar aynı zamanda göstericilerin kendilerini direnişin/kolektivitinin bir parçası olarak hissetmelerine yardımcı oldu.

Yeni medya direnişin en önemli haberleşme araçlarından biri oldu ve eylemin koordinasyonunu sağladı. Eylem yer ve saatlerinin duyurulması, acil durum bilgilerinin (sağlık, hukuk, teknik vb. konularda) ve direniş taktiklerinin (biber gazına karşı nasıl solüsyon hazırlanacağı örneğin) paylaşılması, sokak ile internet arasında sürekli bilgi alışverişi kendiliğinden bir araya gelen ve farklı kentlerde, mahallelerde, sokaklarda dağınık biçimde direnişe dahil olan kitlelerin koordinasyonunu ve haberleşmesini kolaylaştırdı.

Yine Gezi'yle birlikte *alternatif medyanın* ve *yurttaş gazeteciliğinin* önemi kavrandı. Türkiye'de siyasi iktidarın medya üzerindeki baskısı, ana akım medyanın yıllar içerisinde hükümet yanlısı bir tavra bürünmesi, yaygınlaşan otosansür uygulamaları yurttaşların haber alma hakkı önünde zaten bir engel oluşturuyordu. Haber kanallarının "yanlı" yayın yapmaları ve Gezi direnişini görmezden gelmeleri

karşısında yurttaşlar CNNTürk, Habertürk, NTV gibi ana akım medya kuruluşlarını protesto ettiler. Ana akım medyanın sus pus olduğu ilk günlerden itibaren alternatif haber ağları, direnişle ilgili haber almak isteyen herkesin başvurduğu mecralar oldu. Haberi ana akım medyadan farklı olarak çerçeveleyen ve direnişi 'içinden' anlatan yurttaş gazetecileri ve bu yurttaş gazetecilerinden gelen haberleri, bilgileri derleyip yayınlayan çeşitli haber platformları bir anda tanınır, paylaşılır hale geldiler. Cep telefonları direniş aracına, bizler de yurttaş gazetecilerine dönüştük. Sivil gazetecilik çağrıları yapılarak yurttaşların gördüklerini, yaşadıklarını, duyduklarını paylaşmaları ve direniş tarihini birlikte yazmaları çağrıları yapıldı defalarca. Polisin copuna, biber gazına karşılık yurttaşın cep telefonu polis şiddetinin ve insan hakları ihlallerinin kanıtlanmasında en güçlü silah olarak kullanıldı. Yalnızca direnişin içerisinde yer alan eylemciler değil, aynı zamanda mahalleleri işgal altındaki yurttaşlar da polis şiddetini kaydederek sosyal ağlarda yaygınlaştırıp görünür kıldılar.

Yeni medya yine birçok kitlesel sosyal harekette olduğu gibi direnişin küreselleşmesine de katkıda bulundu. #occupygezi etiketi yurtdışından direnişe destek verenlerin buluşma noktası olurken gezi-cincevir.tumblr.com blogunda direniş haberleri gönüllü çevirmenler tarafından 9 dile çevrilerek dünyaya duyuruldu. Sosyal medyanın yalnızca sokak eylemlerini desteklemek değil aynı zamanda siyasi katılım aracı olarak da kullanıldığını gördük bu süreçte. Başbakanın ve hükümetin diğer yetkililerinin "resmi açıklamaları"na binlerce kişi Twitter'da, Facebook'ta anında, farklı bakış açılarından ve farklı tonlardan, sert ya da mizahi bir üslupla yanıt verdi, (#doktorumadokunma, #cevapver vs.) #lerle protestolarını dile getirdi. Bu açıdan özellikle Twitter birçok konuda farklı kamusal alanlar yaratılmasını sağlarken Facebook duvarı hiç olmadığı kadar siyasetle boyandı. Yaratıcı eylem pratiklerinin yaygınlaşması da yeni medyada paylaşılan görsellerle mümkün oldu. Duran Adam'ın fotoğraf ve videosu birçok eylemciye esin kaynağı olurken Başbakan'ın annelere yönelik açıklamasının ardından anneler soluğu sokakta bularak çocuklarına destek olmak için zincir oluşturdular.

Dijital direnişin bir başka özelliği de direniş etiğinin Gezi Parkı'nda, forumlarda yüzyüze tartışılmasının yanı sıra sosyal medyada birlikte oluşturulması oldu. Direniş sadece sokakta örgütlenmedi, direnişe dair fikirler, sorunlar ve çözüm önerileri de dijital ağlar üzerinde ol-

gunlaştı ve hayata geçti. Sosyal medyada yaygınlaşan dezenformasyona karşı ne yapılabileceği, cinsiyetçi küfür tartışmaları, saldırgan değil barışçıl mesajların verilmesi gerekliliği, afişe edilen polislerin, saldırganların kimliğinin korunması vb. konularda direnişçiler sosyal medya üzerinden birbirilerini "etik davranmaya" davet ettiler, konuları tartışmaya açtılar.

Bir diğer nokta da siyasetteki kutuplaşmanın sosyal medyaya da yansması. Özellikle Gezi gibi tarihi hareketlerde bu kutuplaşma daha da billurlaşıyor, keskin bir hal alıyor. Gezi'nin apolitize gençliği politize ettiği birçok çalışmada dile getirildi; aynı şekilde Gezi sürecinde siyasi kimliklerin ifşası tarafların netleşmesine ve keskinleşmesine de tanıklık ettik. Çapulcu kimliğinin direnişçiler tarafından benimsenip sosyal ağlarda paylaşılması, mizah, sanat, romantizm, öfke, coşku, birliktelik vs. gibi duyguların internet üzerinden viral şekilde yayılması harekete desteği artırdı. Son olarak internetin tarih yazma özelliğinden bahsedebiliriz. Direnişin belleğinin oluşmasında yeni medya önemli rol oynadı. Bugün geriye dönüp baktığımızda Gezi'nin ilk anlarından sonuna dek yaşananlara ilişkin binlerce görüntü, ses ve yazı kaydına ulaşmak mümkün. Direnişin kronolojisi oluşturuldu, bu aynı zamanda direnişin ömrünün uzamasına, sürekli kılınmasına da neden oluyor kanımca. Toparlayacak olursak, günümüzde dijital iletişim araçlarının kullanıldığı birçok sosyal harekette olduğu gibi Gezi'de de yeni medya direnişçilerin haberleşmesini ve harekete geçmelerini hızlandırdı, kolaylaştırdı; eylem ile söylem kolektif biçimde ağlarda üretildi, sokak ile sanal ortam arasında sürekli etkileşim vardı ve sosyal medya direnişin ömrünü uzattı.

Sosyal Medya üzerinden haber doğrulama üzerine...

Erkan Saka *

Bundan 1-1,5 yıl önceki benzer panellerde, Yurttaş Gazeteciliği ve ilgili atölye çalışmalarından en büyük endişe kaynaklarımızdan biri yeterinde içerik üretilip üretilmeyeceği üzerineydi. Bu çalışmalar daha çok vatandaş teşvik etmek, haber yapım sürecine nasıl dahil edilir üzerine beyin fırtınaları şeklinde geçiyordu. Genel olarak varsayım kullanıcıların pasif olduğu, üretmekten çok tüketmeyi tercih ettiği yönündeydi. Bu varsayım Gezi Direnişiyle beraber değişti. Beklentilerin çok üzerinde içerik üretildiği görüldü. Artık yeni sorsal üretilerin içeriğin, haber verilerinin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine döndü. Bu değerlendirme çabalarının bir ayağı da veri doğrulama süreçleri oluyor. Ben de daha çok bunun üzerine eğileceğim bu konuşmada.

Haber doğrulama ile ilgili spesifik bir formül yok. Doğrulama pratiklerinin çoğu ortalama kullanıcının sahip olduğu bilgi ve deneyime dayanıyor. Her vaka ve her ortaya çıkan çevrimiçi araç kendi pratiklerini ortaya çıkarıyor ve ona göre yeni doğrulama süreçleri gerektiriyor. Örneğin Twitter üzerinden doğrulama süreçlerinde epey bir ilerleme sağlanmışken yeni çıkacak araçlarla yeni problematikleri çözmeye girişeceğiz. Yeni Medya'nın oluşumunu sürdüren bir mecra olması buraya da yansıyor. Özellikle medya üretimlerinde politik bir doğruluk yakalamak isteyen kesimlerin açık uçlu mecralarda da olsa doğrulama süreçlerine yoğunlaşmaması düşünülemez.

Yapılan yanlışlıklara bir örnek olarak IŞİD'le ilgili dolaşan bazı fotoğraflar örnek verilebilir. Daha önce dolaşıma çıkıp yanlışlığı gösterilmesine rağmen RedHack bile IŞİD'li olduğu iddia edilen bazı uzun sakallıları hükümet yetkilileriyle beraber gösteren görselleri paylaştı. Bunlardan birisi Suat Kılıç'ın bir grup sakallı vatandaşla çektiği fotoğraf ki Almanya'da bir gezi sırasında çekilmiş. Diğeri ise Bilal Erdoğan'ın iki tane sakallıyla çektiği fotoğraf. Bu iki sakallının İstanbul Aksaray'da bilinen bir kebabçı işlettikleri ve bah-

sedilen örgütle bir ilişkileri olmadığı çoktandır belirtilmiş durumda. IŞİD'le hükümet arasında bir takım bir bağlantılar olabilir, ama ilişkisiz bazı görsellerle sosyal medyada bunu vurgulamaya çalışan muhalif çevreler kendi kredilitelerini azaltıyorlar.

Türkiye'de medya'nın kredibilitesi zaten sorunlu ama bunu sosyal medyada örnek iyi pratikler geliştirmeye çalışan kesimlerin tekrarlamaması gerekir.

Bundan sonraki kısım, bahsedeceğim vaka örnekleri Patrick Mayer'den²². Türkiye'den örneklerle zenginleştirilebilecek bir alan var önümüzde.

Mayer özellikle "crises mapping" üzerine, olağanüstü hallerde kriz haritalandırması üzerine çalışan birisi. Bu çalışmaları sırasında doğrulama vakalarına kafa yormuş. Bunlardan birisi, Arap Baharı sırasında Andy Carvey'nin sosyal medya üzerinden yaptığı yayıncılık. Carver, aslında bir tür masabaşı habercilik yapıyor. İyi düzeydeki Arapçası ile Arap Baharı sırasında Twitter üzerinden Arap dünyasında yayın yapan kişileri takibe alarak bir ağ kuruyor. Bu ağ kurma sürecinde kişilerin verdiği veriyi sorguluyor, kendi takipçileri de sorgulamaya katılıyor ve adım adım daha güvenilir bir ağ ortaya çıkıyor. Bazen spesifik bir veriyi tartışmaya açıyor ve kendi Twitter akışında başlayan tartışma işle sonuca ulaşıyor. Andy Carver böylece yaptığı sunuculuk işinin yanında veri üretimi ve doğrulamasını da gerçekleştirmiş oluyordu. Zamanla Twitter hesabı takipçilerinin katkısıyla bir enformasyon kaynağı oldu. Belli bir çizgi tutturduktan sonra internet kullanıcılarının o kaynağa yönelmesi yaygın bir durum. Örneğin Erkan's Field Diary'nin Facebook sayfasında mizah ağırlıklı paylaşımlara başladığından beri kullanıcılar da katkıda bulunmaya başladı ve sayfanın etkileşimi sürekli olarak arttı.

Kırgızistan'da ise başka bir doğrulama pratiği ortaya çıktı. 2-3 yıl önce Skype üzerinden kurulan haberleşme grubuna üyeler güvendikleri kişileri eklediler. Microsoft tarafından satın alındıktan sonra hem güvenlik hem de kapasite konusunda değişimler olabilir ama o dönemde bir Skype grubu iki bin kişiye kadar üyeye ulaşabiliyordu. Kırgız aktivistler bu grupta ortaya atılan enformasyonu tartışmaya açıyor ve her üye kendi uzmanlık alanı ya da bağlantıları sayesinde enformasyonu doğrulamaya çalışıyordu. Bu sayede sınırdaki bir etnik grup aleyhine yayılan SMS mesajının kaynağı öğrenilmişti.

İddiaya göre etnik grup üyeleri gelen yardımları zehirliyordu. Oysa mesajın kaynağı lokasyon sınırdan çok ötede idi. Bu sayede bir provokasyonun önüne geçildi. Skype grubunun üyelerinden birinin bir GSM şirketindeki bağlantısı sayesinde lokasyon bilgisine ulaşılabilmişti. Güvenilir 100 kişiden oluşan bir grupta bile kolektif akıl devreye girecek ve yüksek oranda doğrulama yapılabilir.

Başka bir pratik geleneksel medyayla sosyal medya iş birliği olabilir. Bu konudaki en güzel örneklerden birini BBC gerçekleştiriyor. BBC çalışanları kullanıcı katkılarına açtıkları sayfalarda ya da kanallarda profesyonel destek veriyor ya da inceleme yapıyorlar. BBC elindeki profesyonel kaynaklarla, örneğin hava durumu verileriyle ya da fotoğraf incelemesi yapacak araçlarla, kullanıcı verilerini incelemeye alıyor. Aslında sıradan kullanıcıların sahip oldukları araçlar ve uzmanlık alanları BBC gibi kurumlarla bile yarışabilir ama bu kurumlar hazır ve işe odaklı editörlerle doğrulamayı hızlandırabilirler. Bu konuda CNN biraz daha geride olabilir. iReport gibi kanallarında veriyi editöryal süzgeçten geçirmedi yetersiz kalma durumları çokça görülüyor. Örneğin Gezi direnişi sırasında portakal gazı atıldı haberinin kaynağında bir CNN iReport haberi vardı. Birçok kullanıcı CNN ibaresini görünce bunu CNN haberi sandı, oysa burası CNN'nin sıradan kullanıcılara açtığı bir sayda idi ve bir kullanıcının doğrulama yapmadan gönderdiği habere dayalıydı.

Başka bir örnek ise çevrimiçi olarak örgütlenmiş *Standby Volunteer Task Force*²³. Dünyanın herhangi bir yerinde bir kriz olduğunda onlar da gelen hesapların kontrolüne başlıyorlar. Facebook ya da Twitter hesaplarının sahte olup olmadığı kontrol ediliyor öncelikle. Klout gibi yerlerde hesabın reytingi de kontrol edilebilir. Bir hesabı kimlerin takip ettiği, hesabın ne kadar süredir açık kaldığı vb birçok unsura bakılarak hesap sahte olmasa bile ne kadar güvenilir olduğu belirlenebilir. Reytingi yüksek olsa ve güvenilir sayılsa bile bazı hesapların yanlış bildirimler yaptığı da unutulmamalı. Türkiye'de doğrulat.com ya da doğrulukpayi.com gibi yeni çıkan web projeleri bu *Task Force*'un üstlendiği görevi Türkiye'de gerçekleştirebilir. Doğrulat.Com, Snoops.com'tan ilham almış gözüküyor. Snoops komplo teorilerini çürütmeyi kendine vazife edinmiş alanındaki en büyük projelerden biridir. Türkiye'de de gönüllüler sayesinde benzer bir proje ortaya çıkabilir. Doğrulat.com'un da bu arada gönüllüye ihtiyacı var. Sosyal medyada dolaşan verileri kitlesel olarak in-

celeyebilir, beşli değerlendirme skalasında yalandan doğruya kadar, yarı doğru – yarı yalan gibi etiketleyebiliriz.

Son olarak da Mısır'daki Ushahidi ekibinden bahsedilebilir. Haritalandırma projelerinin ilklerinden biri olan Ushahidi'de bir olay haritaya işlendiğinde editöryal ekip mümkün olan durumlarda bizzat olay yerine gidip işlenen haberin doğruluğunu araştırıyordu. Burada da çevrimiçiyle çevrimdışının hayati bir entegrasyonu gözüküyor. Gönüllülerin fiilen sahaya çıkıp inceleme yapmasıyla başka bir tür doğrulama yapılmış oluyor.

Muhtemelen önümüzdeki yıllarda yepyeni araç ve olaylarla yeni doğrulama pratikleri ortaya konulacak. Genel olarak sosyal medya üzerinden haber iletimi konusunda ana akımda yaygın bir güvensizlik var. Bu güvensizliğin görece dayanaksız olduğuna dair birçok örnek ortaya konulmuş durumda. Yine de bundan sonraki dönemde daha belirleyici örneklerin ortaya çıkacağına inanıyorum....

MAKALELER

- Sosyal Medya Psikolojisi ve Şanlı Gezi Direnişi
- Yeni Medyada Alternatif Söylem: Bianet.org Sitesinde Gezi Haberlerinin Analizi
- Arap Baharı Sürecinde Sosyal Medyanın Siyasal Direnişteki Rolü
- Dijital Direniş
- Medyanın Üzerinde Dijital Bir Hayalet
- Dijital Gettolarda Mahalle Baskısı
- change.org: Katılımcı Demokrasi ve Aktivizm
- Türkiye’de Twitter yasakları: Yolsuzluk, eleştiri, dedikodu ve biraz porno
- Haber Siteleri, Phorm ve Derin Paket Analizleri
- İnternet ve Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılması
- Yeni Medya: Klonlanmış Pravda mı, Demokratik Aracı mı?
- Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya

Sosyal Medya Psikolojisi ve Şanlı Gezi Direnişi

Ulaş Başar Gezgin *

Sosyal medyanın sert yorumla gücü, yumuşak yorumla etkisi, Şanlı Gezi Direnişi'nden önce, Arap Baharı/Kışı, Japonya'daki deprem ve nükleer sızıntı, İran'daki protestolar, Suriye'deki iç savaş gibi bağlamlarda, birçok araştırmada incelendi. Bu ve benzeri örneklerden çıkarılmış olan tablo, Şanlı Gezi Direnişi'ne ne ölçüde uygun? Direniş, o tabloyu tümüyle doğruluyor mu? Tümüyle doğrulamıyorsa, Gezi, bu tabloya özgün olarak ne katabilir? Kuram(lar)la gerçeklik(-ler) arasında sık sık gidip gelmeyi gerektiren bu sorular, bu yazının temel konusunu oluşturuyor. Yazıda, çıkış noktası olarak, 2012'de yazdığım sosyal medya psikolojisi kitabımdaki medya ve sosyal medya ayrımlarını kullanıyorum (Gezgin, 2012). Bu ayrımlar, Gezi'den önce yapıldığı için, bugünün direniş atmosferinden etkilenmemek gibi bir özelliğe sahip. Aşağıda bu ayrımları sıralayıp Gezi ile bağlantılı olarak yorumluyorum.

Medya ve Sosyal Medya Araçları

Medya, araçlarında farklılaşıyor. Bu farklılaşma, Gezi'den önce, kendini en yoğun olarak Reyhanlı yasağında gösterdi. Televizyonlar ve radyolar, büyük oranda sus(turul)muşken, sosyal ağ ve paylaşım siteleri, anlık iletişime, cep telefonları, akıllı telefonlar vb. durmuyordu. Aynısı, Gezi Direnişi sırasında da oldu. Bilindiği gibi, bir avuç televizyon ve radyo dışında (Ulusal Kanal, Halk TV, Hayat TV, İMC TV, Özgür Radyo, Yön Radyo, Cem Radyo vd.), kanallar, direnişin canlı yayını yapmadılar ve onun yerine ilgisiz programlar (Penguenler vb.) gösterdiler.

Medyada ve Sosyal Medyada Etkileşim

Medyadaki düşük düzeydeki etkileşim özelliği, direnişin canlı yayını yapan kanallarda bile kendini hissettirdi. Kanallar, bunu aşmak adına, izleyicilerin bağlanıp yurttaş muhabir olarak haber geçebilecekleri hatta canlı yayına katılabilecekleri telefon numaralarını

duyurdular. İleti geçip yorumlarını iletebilecekleri numaralar da verildi. Bu kanalların, anaakım kanallara göre bir üstünlüğü vardı. Direnişteki, bu kanallara, dolayısıyla direnenlere haber gidebil sin diye, gönüllü muhabir oluyorlardı. Böylece, anaakım medyanın ulaşmak istese bile ulaşamayacağı birçok noktaya bu kanallar ulaştı. Anaakım medya, iyi niyetli olsaydı bile, bu kanallar kadar başarılı bir canlı yayın yapması olanaksız olacaktı; çünkü anaakım, mobil gazeteciliğe hazır değil, istekli de değil. Oysa, BBC ve CNN'de, mobil gazetecilik ve yurttaş gazeteciliği, çok gelişmiş durumda. Sosyal medyada ise, yüksek düzeyde etkileşim, zaten var. Bilgi ve görüntü paylaşımları, yayılıyor, yorumlanıyor ve direnişin gereksinimlerine göre kullanılıyordu. Ayrıca, direnişin canlı yayını yapan kanalların sosyal medya kaynaklı bilgi ve görüntüleri bol bol kullanması, dikkate değerdi. Bu kanallar, yayınlarını, kendi canlı yayın ekipleri ve yurttaş muhabirler yanında, sosyal medyadan gelenlerle de güçlendirdi. Bu üç kaynak, doğrulama yapmak için nirengi noktası olarak da kullanıldı. Bir yandan da, tam tersine, bu kanalları çeşitli nedenlerle izleyemeyenler için, birçok sosyal medya kullanıcısı, sosyal medyada kısa kısa haberler geçti. Örneğin, "Ulusal Kanal'a göre, Akaretler yolu açılıyormuş" ya da "Halk TV'ye göre camide revir kurulmuş". Bu bilgilendirmelerde, bu kanalların, direnişçilerin gözünde yüksek düzeyde bir inanırlığı olduğu ve sosyal medyada kesinleşmemiş bilgilerin doğrulanması için bu kanalların referans olarak kabul edildiği gözlemleniyordu.

Medyada ve Sosyal Medyada İçerik Üretimi

Medyada, içeriği, devletle şirketlerin ürettiğini gördük. Aslında, Gezi örneği, içeriğin üretiminden çok, hangi içeriğin yayınlanacağına kimin karar verdiğinin daha önemli olduğunu gösterdi. Medya, sansür uyguladığında, ellerinde, muhabirlerin ürettiği içerik zaten vardı. Aslında, birçok kanalın muhabiri, sosyal medya kullanıcıları gibi muhalif içerikler (yani gerçek görüntüler) üretti. Ama bunlar, kanallarda yer almadı. Bu muhabirlerin bir bölümü, bu görüntüleri, uluslararası kanallara gönderdiler. Ayrıca, birçoğu, işten çıkıp sivil vatandaş olduktan sonra, protestoculara katıldılar. Dolayısıyla, anaakım medya muhabirleriyle sosyal medya kullanıcıları arasında keskin bir ayrım yoktu; geçişlilik ve çakışma söz konusuydu. Sosyal medyada, ilk paylaşımda, içeriği üretenle yayınlayan aynı olduğu için, genellikle, sansür durumu söz konusu değil. Ancak, bunun iki

istisnası var: Birincisi, tivitleri nedeniyle gözaltına alınma haberlerinden sonra, bir kesim sosyal medya kullanıcısı, otosansür uygulamaya başladı. İkincisi, (ben dahil olmak üzere) şarjı bitenler, evinde bilgisayar başında oturan arkadaşlarını arayıp “şöyle şöyle birşey oluyor, paylaş” dediler. Bu durumda, içeriği üretenle paylaşan, farklılaşmış oluyor. Bir diğer nokta, şu: Sosyal medyadaki içerik üreticileri, çoğunlukla, aynı zamanda, tüketici. İşlenmiş veri (bilgi, ses, görüntü vb.) az; ham veri, çoğunlukta. Medya ise, bir tüketici değil üretici olarak, ham veriyi alıp (azıcık ya da çok fazla) işliyor ve sunuyor. İçeriğin hem üreticisi hem tüketicisi olmanın üstünlükleri var. Daha şeffaf bir durum söz konusu.

Medyada ve Sosyal Medyada Eşanlılık

Medyada eşanlılık, zayıf. Asosyal medyanın bir örneği sayılabilecek gazeteler, dergiler ve kitaplar, süreci geriden izledi durdu ve öyle devam ediyor. Bu üçlü, önemsizleşiyor ve değersizleşiyor. Olaylar, çok hızlı geliyor. 1 Temmuz’da yayınlanacak bir dergi için, benden bir Gezi yazısı istediler. Son tarih de, 15 Haziran. 15 Haziran’a kadar neler neler olur ve ondan sonraki 2 haftada... Artık, gelişmeleri, gazeteden izleyemediğimiz için, gazeteler de, dergiler gibi, genel geçer makalelere ağırlık vermeye başlıyor. Sosyal medyanın yanında, internet gazeteciliği de önem kazanıyor. Bu durumun diğer dört boyutu, şöyle: Birincisi, internet gazeteciliğinde, sözcük sınırı olmadığı için, daha esnek olunabiliyor. İkincisi, internet gazeteciliğinde bol bol fotoğraf kullanılabiliyor. Basılı gazete ise, çoğunlukla, okumuş kesime hitap ediyor. Üçüncüsü, internet gazetesinde link gömülebiliyor. Dördüncüsü, internet gazeteciliğinin masrafı daha düşük. Bu liste, daha da uzatılabilir.

Gezi Direnişi haberlerini paylaşmak için açılan bloglar, youtube ve ustream kanalları, Facebook sayfaları vb., önemli bir eksiği doldurmuş oluyorlar. 2012 açlık grevi sürecinde, anaakımdaki sansürü kırmak için kurulmuş olan ve yurttaş muhabirlik anlayışıyla muhalifler arasında önemli bir yer tutan Ötekilerin Postası’nın yanına (<http://www.facebook.com/OtekilerinPostasi>), yalnızca Gezi direnişi ile ilgili yayın yapan Diren Gezi Parkı sayfası (<http://www.facebook.com/direntaksim>) gibi örnekler eklendi. Bu hızlı akış, aynı zamanda, doğrulanmamış bilgiler nedeniyle, bilgi kirliliğine de yol açıyor. Örneğin, 1 Haziran’da saat 2:00 gibi, park hâlâ abluka altındayken,

Gezi Parkı ve Divan Otel önünde beklediğimiz sırada, sosyal medyadan iletilen bir haber, Mis Sokak’ta 3 ölü olduğu yönündeydi. Kaynak, güvenilir sayabileceğimiz muhalif bir sanatçıydı. Başka bir gün, “meydanda, taraftar grupları, BDP’lilere saldırdı” diye bir bilgi geldi. O da yanlıştı. Yine de, gelen bilgilerin % 99’unun doğru olması bile, büyük bir olay; çünkü devlet ve sermaye güdümündeki medyadaki bilgilerin doğruluk payı, % 99’un çok gerisinde. Yeri gelmişken, Bi-anet’in, bu konuda, 2 Haziran 2013’te, Facebook’ta paylaştığı duyuruyu burada anımsatalım:

“Emin olmadığımız, doğrulamadığımız hiç bir bilgiyi paylaşmayalım lütfen. Siz doğrulayamıyorsanız güvendiğiniz birisi doğrulayana kadar yaymayın, duyurmayın. Bekleyin, eğer doğruysa kısa sürede doğrulanacaktır. gelen bilgi çok önemli ve yaşamsal ise en azından “doğrulanmamıştır” notunu koyarak iletin. Dezenformasyon polisin gazından daha tehlikelidir ve bu tutum bugün ve şimdi çok daha önemlidir.

Bir sözüm de İMC, Hayat TV, Halk TV gibi yayın kuruluşlarına: Gösterdiğiniz görüntü ve kliplerin kaynaklarını, zamanlarını ve yerini belirterek yayınlayın; çünkü görüntüyü ilk kez gören, doğruluğundan emin olamıyor ve sosyal medyaya ona dayanarak mesaj yolluyor. Bu da bilgi kirliliği yaratıyor.”

(<https://www.facebook.com/groups/302362366863/>)

İşin içine, bir de, devlet güçlerinin açtığı sahte hesaplar ve sahte çağrılar girince, bu uyarı, daha da önem kazanıyor. Sosyal medyada, “şurası (hastane, ev, dükkan vb.), direnişçilere açıldı, gelin” ya da “şurası, revir oldu; hemşireler bekliyor” türü paylaşımların bir bölümünün, sonradan, polisin işi olduğu ortaya çıktı. Oralara gidenler, gözaltına alındı. Kısacası, sosyal medyanın eşanlılığının hem olumlu hem olumsuz özellikleri var.

Bu süreçte, medyanın güvenilirliği sarsıldı. Devlet ve şirket işbirliği, en açık haliyle deşifre oldu. Sosyal medya, bilgi kirliliği nedeniyle eleştirilirken, bir yandan da, medyadan daha güvenilir bulunuyor. Bu güven sarsılması, muhalif kanal ve yayınlara ilgiyi de arttırmış durumda. Direnişi, başından beri, açıkça destekleyen gazetelerin (Evrensel, Birgün, Cumhuriyet, Aydınlık, Sol, Yurt, Sözcü) tirajlarının artması beklenebilir (bkz. Medya Tava, <http://www.medyatava.com/tiraj>). Ancak, yine de, gazetelerin artık bayat bilgi toplaması olarak görüldüğü unutulmamalı. Bununla ilişkili bir diğer nokta, medyanın içerik üretiminin planlı olması ve editoryal bir süreçten

geçmesi; sosyal medyadaki içeriğin ise böyle olmaması. Bunun, yine, olumlu ve olumsuz özellikleri var. Fakfunfon bloğunda çıkan 'Direniş için Sosyal Medya Kullanma Kılavuzu'nu önerebiliriz (<http://fak-fukfon.wordpress.com/2013/06/04/direnis-icin-sosyal-medya-kullanma-kilavuzu/>).

Medyanın ve Sosyal Medyanın Anonimliği, Nonimliği ve Südonimliği

Medya kullanıcılarının kim oldukları, önemli değil. Dolayısıyla, medyanın, izleyicilerden istediği, anonimlik. Medya, kullanıcılara sürü gibi davranıyor. Bunun istisnası, 'niş kanalları' olarak adlandırılan altgrup kanalları (Karadeniz kanalı, Arap kanalı, kadın kanalı, çizgifilm kanalı vb.) ve genel bir kanaldaki altgrup programları (evlilik programları, çocuk programları, öğrencilere yönelik programlar vb.). Sosyal medyada ise, kullanıcılar, nonim (isimli iletişim, anonim tersi), anonim ve südonim (takma adlı iletişim) olabiliyor. Anonim iletişime örnek, çet; südonim iletişime örnek ise, Ekşi Sözlük ve Wikipedia gibi örnekler. Bunlarda, aynı takma adlı kullanıcının değişik içeriklerine erişebiliyoruz; ancak, çoğunlukla, onun gerçek yaşamda kim olduğunu bilmiyoruz. Facebook ve Twitter, çoğunlukla, nonim araçlar. İnsanlar, kendi adlarını kullanıyorlar. Bu kendi adını kullanma konusu, yukarıdaki bilgi kirliliğine büyük ölçüde panzehir olması açısından da önemli. Bu anlamda, Ekşi Sözlük gibi uygulamalar (katkıları dikkate değer olmakla birlikte), bilgi kirliliğine daha açık. Südonim, nonim ve anonim ortamlarda direnişe ilişkin paylaşımların karşılaştırılması, ilginç bulgular sağlayabilir.

Köylü ve Kentli Olarak Sosyal Medya Kullanıcıları

Medya kullanıcıları arasında bir ilişki(lenme) yok. Birbirlerini tanımıyorlar. Bu açıdan, kentli gibiler. Kentlerde (Özgür Mumcu'nun, 5 Haziran 2013 günü, CNN'de, canlı yayında, Rize Belediye Başkanı'nın "Eylemciler Rize'li değil, eminiz." sözüne, "Başkan, nüfus 320.000, herkesi tanıyor musunuz?" biçimindeki yanıtına karşılık gelir bir biçimde), kalabalıklar arasında kaybolmak sözkonusu. Sosyal medyada, kullanıcılar, nonim ortamlarda, çoğunlukla köylü gibiler. Birçoğu, gerçek yaşamda tanışık olan insanlar ya da tanışık olduklarının arkadaşları. Südonim ortamlarda, köy ve kent arasındalar. Gezi Direnişi'nin sosyal medyadaki kentlileri daha bir köylüleştirildiğini söyleyebiliriz. Kullanıcılar, direniş ve sonrasındaki

günlerde, birbirlerine daha çok yaklaştılar. Siyasal kutuplaşmalar nedeniyle, grup kimliği (çapulcu), daha da güç kazandı. Sosyal medyada, çapulcular arasında, birincil ilişkiler, dayanışma duygusuyla birlikte daha da gelişti. Kısacası, direniş, kentlileri olumlu anlamda köylüleştirdi.

Medya, Sosyal Medya ve Kullanıcı Kimliği

Az önce belirttiğimiz gibi, çapulcuların sosyal medyası, güçlü bir grup kimliğinin oluşumuna büyük katkı verdi. Sosyal medyada, çapulcular ve AKP yanlıları günlerce atıştı. Sonunda, büyük çoğunluğu, birbiriyle yollarını ayırdı. Medyanın böyle bir kimlik inşa gücü bulunmuyor. Bulunduğu istisna durumlar, yukarıda anılan niş kanallar. Ancak, direniş, aynı zamanda, direnişi destekleyen kanalları izleyenler arasında da hızlı bir kimlik oluşumuna yol açtı. Artık, 'Ulusal Kanal ve Halk TV izleyicileri' diye gün (saat/dakika) geçtikçe kemikleşen bir kitleden söz edebiliyoruz. Aslında, bu iki kanalı, tümüyle medya olarak görmek, pek de doğru olmayabilir. Çünkü birçok çapulcu kullanıcı, bu iki kanalı, internetteki canlı yayınlarından izledi/izliyor ya da bunlardan kesilmiş görüntüleri daha sonradan internette izliyor. Dolayısıyla, bu iki kanalın izleyicileri, aynı zamanda, Türkiye'de sosyal medyayı en etkin kullanan kişiler olduklarından, bu iki kanal için, medya ve sosyal medya, içiçe geçmiş durumda.

İkincisi, medya, niş kanallarda bile, izleyiciye tek bir kimlik biçiyor (Karadenizli, Arap, kadın vb.). Ya da en ileri örnekte, niş kanalındaki bir niş programında (örneğin, Karadeniz TV'deki kadın programı diyelim), çift kimliğe izin veriyor. Sosyal medyada ise, sınırsız kimlik olanağı var. Hem Aydın, hem Türk, hem Alevi, hem kadın, hem LGBT, hem engelli vb. olunabiliyor. Bu, sosyal medyanın neden medyaya göre daha etkili olduğunu açıklamak için bir başka neden olarak görülebilir.

Medya, Sosyal Medya ve Gerçek Yaşam İlişkisi

Facebook'un Türkiye'de yaygınlaşmasıyla birlikte, sokağa çıkmayan ama Facebook'ta esip gürleyen 'sanal eylemciler'le çok dalga geçildi. Ancak, artık, bu durum, geçersiz. Sokağa çıkanlar, sosyal medyayı kullanıyor; sosyal medyayı kullananlar da, sokağa çıkıyor. Sosyal medya, artık, sanal, ayrı bir dünya değil; gerçek dünyanın bir

uzantısı ve hatta bir uzvu olarak işlev görüyor. Televizyonun böyle bir gücü yok. Televizyon, ancak, reklamlar yoluyla, kullanıcıyı kimi ürünlere yönlendirebiliyor. Televizyonun asıl gücü, davranış değişiminde değil, zihniyet değişiminde ya da daha doğru bir ifadeyle, beyin yıkamada. Bunun istisnası, direniş sırasında yayın yapan Ulusal Kanal ve Halk TV'ydı. Bu iki kanal, ülkenin birçok yerinde tencere-tava protestosu yapılmasında etkili oldu.

Medya, Sosyal Medya, Rol Modelleri ve Ünlülük

Medya, popüler kültürün bir aracı, pekiştiricisi ve sürdürücüsü olarak, karşımıza, ünlüleri çıkartıyor. Bunlar, medyanın pompaladığı rol modelleri. Bunların yaşamlarında olup bitenler, boyalı basında hergün onlarca sayfa dolduruyor. Direnişin katkısı, bu magazinellerin sayfaların bile, bu 'ünlü'lerin Şanlı Gezi Direnişi'ni destekleyen açıklamalarına ayrılması oldu. Medyada yer alan ünlüler, izleyicilerle oranlandığında, küçük bir azınlık. Bunlar, oraya, aile bağları, mali kaynaklar, başarılı toplumsal ilişkiler, cemaat üyelikleri, fiziksel güzellik gibi özellikler sayesinde geliyorlar. Çok azı, sanat yeteneği dolayısıyla orada. Dolayısıyla, izleyiciler, bu özelliklerin yeniden üretildiği kanallara maruz kalıyor(du). Sosyal medyada ise, daha fazla sayıda insan, 'ünlü' olabiliyor. Sosyal medyada ünlü olmanın gerekleri, medya için gerekenlerle örtüşmüyor. Sosyal medyada ünlü olanlar, eylemciler, polis şiddetine maruz kalanlar (örneğin <https://www.facebook.com/photo.php?v=133038726899843> ya da <https://www.facebook.com/photo.php?v=664392800254178>), açıklamalarıyla tepki toplayan devlet görevlileri, yetişkinmiş gibi olgun konuşan direnişçi çocuklar (örneğin https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=4U6_bvbe4GY) vd. Bu durumun, dindar da olmayan ve kindar da olmayan bir neslin oluşumuna daha fazla katkı sağlayacağını düşünebiliriz. Bir medyada ve sosyal medyada rol modeli çalışması yapmak gerekiyor.

Şanlı Gezi Direnişi'nin Sosyal Medya Çalışmalarına Katkıları

Direnişin, sosyal medya çalışmaları çuvalına girmeyen yönleri de oldu. Bunları biraz açalım:

1. Ötekileştirilmişlerin Temsiliyeti: Yukarıda sayılan direniş kanallarında, direnişten önce ötekileştirilip direniş sırasında ve sonrasında direnişin bağrına bastığı gruplara nadir olarak yer veriliyor. Örneğin,

çapulcu, Gezi Parkı'nın tinerici çocuklarına, dilencilerine vd. sahip çıkıyor; yediriyor, içiriyor, ihtiyaçlarını karşılıyor. Meydanda, iki erkek, elele yürüdüğünde, kimse, homofobik söylemlerde bulunmuyor. LGBT bireyler, direnişten sonra, kendilerine daha bir güvenli. Ermeniler de öyle. Bu tür Gezi öncesi ötekileştirilmiş gruplar, direnişe yer veren televizyon kanallarında nadiren görülüyor. Oysa, sosyal medyada daha çok görünürler. Çapulcu kanalların, onları görünür kılmaları gerekiyor. Özetle, direniş, bize, ötekileştirilenlerin medyada ve sosyal medyada farklı biçimlerde ve farklı oranlarda temsil edildiğini bir kez daha gösteriyor.

2. Sınıfsal, Uzamsal vd. Ayrımcılık: Kitlese tepki sonucu, anaakım kanalların direniş yayınına geçmesinden sonra, yayın politikalarında, sınıfsal, uzamsal ve diğer farklar göze çarpıyor. Bir kere, Taksim ve Kızılay gibi daha görünür ve seçkin yerlere göre, yoksul (ya da genel olarak aşağı toplumsal tabaka olarak görülen) mahalle, ilçe ve illerden canlı yayın (örneğin, Dersim ve İstanbul'da Gazi Mahallesi), çok nadiren yapılıyor. Buralardaki polis şiddeti, daha az biliniyor. Diğer farklardan kastımız ise, şu: Bir huzur, barış, şenlik vb. havası yaratılıp devletin direniş sırasındaki insanlık suçlarının hasıraltı edilmesine yardımcı olmak üzere, çatışmalar, daha az gösterilip ekranlarda çatışmasız protestolara ağırlık veriliyor. Sosyal medya ise, bu açıdan daha hakkaniyetli.

3. Video Oyunları: Göstericilerin duvar yazıları arasında, bir video oyunu olan Grand Theft Auto'ya (GTA) gönderme var: "GTA'da polis döven nesile çattın!". Oyun, oyuncunun bir araba çaldıktan sonra polisle didişmesine dayanıyor (bkz. [http://en.wikipedia.org/wiki/Grand_Theft_Auto_\(series\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Grand_Theft_Auto_(series))). Bu ve benzeri göndermelerle ilgili olarak, Sarp Kürkçü'nün yazısı okunabilir (<http://bianet.org/biamag/toplum/147347-direnisin-6-yildizi-ve-sis-atan-uyumsuzlari>). Kürkçü'nün yazısında anlattığı göndermeler, medya psikolojisi araştırmalarındaki bir tartışmaya yanıt niteliğinde. Bu tartışma, şuna dayanıyor: Bilgisayar oyunlarındaki şiddet, oynayanları asosyal yapıp gerçek yaşamda şiddete mi itiyor? Çoğunluk, bunu ileri sürerken, benim de dahil olduğum bir araştırmacı grubu, bunun, oyun türüne, oyun oynama süresine ve alışkanlıklarına ve hepsinden önemlisi, oyunun takım oyunu olup olmadığına dayandığını söylüyor (bkz. Gezgin, 2012, 5. bölüm). Oyun, göstericileri, şiddete itmiş olabilir. Bu konuda, daha fazla araştırma gerekiyor. Ancak, bir yandan da,

kullanılan çoğul dil düşünüldüğünde, bir takım ruhu oluştuğu görülüyor. Bu da, sözkonusu olanın yalnızca şiddet değil, toplumsal beceriler olduğunu gösteriyor. Diğer bir deyişle, ‘polis döven nesil’, asosyal değil, gayet sosyal.

Sonuç

Direnış, yalnızca toplumu ve (asosyal ve sosyal) medyayı değil, bu iki konuyla ilgili yapılan çalışmaları da dönüştürüyor. Gezi Direnişı, başarılı olduğu ölçüde, sosyal medya kullanımıyla ilgili çalışmalar artacak. Bu, daha başlangıç; araştırmaya devam!

İlgilisine Kaynak

-Gezgin, U. B. (2012). Psychology of You 2.0: Psychology of Social Media. Germany: Lambert Publishing. <http://www.amazon.com/Psychology-You-2-0-Social-Media/dp/365913077X>

Yeni Medyada Alternatif Söylem: Bianet.org Sitesinde Gezi Haberlerinin Analizi

Derya Erdem *

Giriş

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle beraber, geleneksel/ana akım medyanın yanında alternatif bir iletişim mecrası olarak “yeni medya” gelişmiş ve son yıllarda giderek etkinliğini artırmaya başlamıştır (Erdem, 2013: 2245). Yeni medya içinde, toplumsal bağlamda egemen söylemi yeniden üreten kanallar, farklı mecralar/oluşumlar olmakla beraber, ana akım medyanın egemen söylemine muhalif, eleştirel, alternatif haber kanalları da giderek daha çok görünür olmuş ve haberlerde dil, etik, söylem, üslup gibi konularda farklı/alternatif bir yaklaşım biçimi benimsemişlerdir. Yeni medya içinde değerlendirilebileceğimiz bu haber mecralarından biri de “bianet.org” sitesidir.

Bianet.org gibi alternatif haber kanalları, toplumsal sorunlara, toplumsal olay ve olgulara ilişkin haberlerde demokratik bilinç açısından ana akım medyaya alternatif/ farklı bir dil ve üslup geliştirmektedir, alternatif bir gazetecilik örneği vermektedir. Çalışmada bianet.org haber sitesinde, Gezi Parkı eylemleriyle ilgili haberler ele alınmış ve irdelenmiştir. Mayıs 2013’te İstanbul’da Taksim Gezi Parkı’nın yıkılma girişimlerine karşı başta çevreciler olmak üzere toplumun farklı çevrelerinden ve sivil toplum örgütlerinden tepkiler yükselmiş ve bu konuda duyarlılık gösteren yurttaşlar büyük bir sivil direniş başlatmıştır. Haziran ayı itibarıyla Gezi Parkı eylemleri giderek büyümüş ve ülke geneline yayılmıştır. Gezi Parkı protestolarıyla ilgili siyasi ve toplumsal alanda olduğu gibi medya alanında da bölünmeler ortaya çıkmıştır. Bu süreçte medya içinde bazı yayın organları eylemleri desteklerken, bazı yayın organları ise eylemlere eleştirel yaklaşmış, hükümetin konuyla ilgili söylemlerini yeniden üretmiştir.

Türkiye siyasi tarihinde önemli bir dönemeç olan Gezi Parkı eylemlerinin yeni medyada nasıl yansıdığını irdelenmek ve medyanın siyasal

söylem pratiklerini ve gazetecilik pratiklerini dil, üslup ve etik açıdan analiz etmek, yeni medya içindeki haber kanallarının bu konuda nasıl tavır/duruş aldığını anlamak bakımından önemlidir. Mevcut çalışmada, Gezi Parkı eylemlerinin bianet.org sitesinde nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Çalışmada örneklem olarak bianet.org sitesinin seçilmesinin nedeni, Gezi Parkı protestoları sürecinde ana akım medya içinde yaygın olarak üretilen ayrımcı/kutuplaştırıcı dile karşılık bianet.org sitesinin gazetecilik pratikleri açısından farklı/alternatif bir dil, söylem geliştirmesidir.

Çalışmada, özellikle Gezi Parkı eylemlerinin yoğunlaştığı 1-15 Haziran 2013 tarihleri arasında bianet.org sitesinde yer alan Gezi eylemleriyle ilgili haberler, haberlerde kullanılan görseller, haber başlıkları, spot başlıklar, gazetecilik pratikleri açısından ve siyasal söylem, dil, üslup ve etik açıdan söylem çözümlemesi yöntemiyle analiz edilmiştir. Ayrıca Gezi eylemlerine katılan kadınlar ve onların yaşadığı sorunlar ve eylem pratikleriyle ilgili haberlerin analizine de yer verilmiştir.

Yeni Medya ve Alternatif Söylem

Yeni medyada alternatif söylem ve alternatif gazetecilik pratikleri, geleneksel söylemi yeniden üreten ve genellikle çoğunluğa dayalı habercilik anlayışıyla hareket eden ana akım medyanın haber pratiklerine ve söylemlerine alternatif olarak gelişmiştir. Yeni medya içinde gelişen alternatif medya, hem içerik hem de kurumsal yapılanmasıyla geleneksel ana akım medyadan farklılık göstermektedir.

Geleneksel- merkez medyaya eleştirel, muhalif bir tepkisellik içinde gelişen alternatif medya ve alternatif habercilik pratiklerinde, yalnızca bilgi vermek değil, konuyla ilgili toplumsal bağlamı güçlendiren bir “anlam” arayışına girmek, bu çerçevede haberi sosyal bir olgu olarak ele almak (Özer, 2012: 10) önem kazanır.

Bu bağlamda, alternatif habercilik anlayışında, olayların arka planında yer alan nedenlerle birlikte toplumsal bağlamı da halkın bilgisine sunarak halkı eleştirel düşünmeye yönlendiren, demokrasi anlayışının gelişimine katkıda bulunan, sivil toplumla birlikte hareket eden, halkın yararı için, halktan yana taraf olan bir habercilik anlayışı söz konusudur (Bilik Yıldırım, 2011’den aktaran Özer, 2012:10).

Yaygın-geleneksel medyanın habercilik anlayışında genellikle “savaş

kışkırtıcılığı; gerçeklere değil, manipülasyona yönelik habercilik; ırkçılık ve cinsiyet ayrımcılığı; haber gizleme (misinformation) ile ilgili yaklaşım” (Köse, 2007: 365-367) ağırlık kazanmaktadır.

Geleneksel ana akım medyanın bu yaklaşımında, toplumsal sorunlardaki krizler daha da derinleştirilerek, “toplumsal sorunlar çözüm-süzleştirilmekte, toplumlararası ilişkiler daha da olumsuz bir hal almakta ve kitle iletişim araçları önyargıları, çatışmaları azaltmak ve kaldırmak yerine daha da körüklemektedir (Çoban, 2010: 9).

Yeni medya içinde gelişen alternatif söylemin ağırlıkta olduğu alternatif haber sitelerinde ise, ırk, dil, din, sınıf, cinsiyet ayrımcılığına karşı dostluk mesajları; dezenformasyona karşı doğru bilgi; kamuya ve herkesin kullanımına açık ‘katılımcı’ habercilik anlayışı benimsenmektedir (Köse, 2007: 368-370).

Bu bağlamda, alternatif söylemin ağırlık kazandığı alternatif iletişim mecralarında, çoğunluktan yana değil, çoğulculuktan/çok seslilik-ten/çokkültürlülüktan yana, toplumda sesini duyuramayan dezavantajlı ve azınlıkta kalan grupların sesine, hak ve taleplerine yer veren, okurun ve izleyicinin katılımını da sağlayarak yurttaş gazeteciliğini benimseyen, devlet ve pazarın baskısına boyun eğmeyen bağımsız bir habercilik anlayışı benimsenmektedir.

Yine, alternatif medya/ya da alternatif söylem içinde gelişen gazetecilik pratiklerinde, genellikle toplumda kriz ve çatışmalı durumlarda, barış, uzlaşma ve diyaloga dayalı bir habercilik anlayışı gelişmektedir.

Bu habercilik anlayışında, toplumsal krizlerin ve çatışmanın arka planını ve koşullarını araştırmak, çatışmayı insanlara şeffaf ve gerçekçi şekilde aktarabilmek çatışmadaki tüm tarafların görüşlerine yer vermek; krizin çözülmesi, barışın yaratılması ve korunması için yaratıcı fikirler ortaya koymak; çatışmada yalanları, gerçekleri örtbas etme girişimlerini ve suçluları ortaya çıkarmak, çatışmayı olağan şekilde haberleştirmek yerine, barış hikâyelerine dikkat çekmek (Şinar, 2008: 166) ve diyalog, uzlaşma ve barışçıl girişimlere dayalı gelişmeler yer almaktadır.

Aynı şekilde alternatif medya/alternatif söylemde ya da barış haberciliğinde önemli bir konu olarak da, “profesyonel yaklaşımın ve performansın geliştirilebileceğine, medyada insani, ahlaki ve etik değer-

lerin güçlendirilebileceğine, bilimsel ve profesyonel açıdan medyanın ufkunun genişletilebileceğine ve medyanın daha iyi bir kamu hizmeti sunmasının sağlanabileceğine işaret edilmektedir” (Şinar, 2008: 167).

Kısacası alternatif medyalar, demokratik iletişimin yaratılabilmesinde ve toplumsal barışın sağlanması bakımından önemlidir ve demokratik iletişim kültürünün oluşturulmasında oldukça önemli bir işlev görürler (Çoban, 2010: 90).

Alternatif söylem geliştirerek alternatif gazetecilik pratiklerini yıllardır etkin bir şekilde uygulayan bir online haber kanalı da *bianet.org*²⁴ haber sitesidir. Alternatif haber mecraları arasında bianet.org haber sitesi, kurulduğu ilk günden bu yana geliştirdiği alternatif habercilik anlayışı ve benimsediği alternatif söylemle en etkili ve örnek haber kanalı olmuştur.

Bianet.org Haber Sitesinde Gezi Haberlerinin Analizi

Bianet.org haber sitesinde Gezi eylemlerinin başladığı ve yoğunlaştığı Mayıs sonlarından 15 Haziran’a kadar ele aldığımız haberlerde de, sitenin, alternatif gazetecilik pratikleriyle alternatif bir söylem ürettiğini, dil, üslup ve etik açıdan da sorumlu bir yayıncılık yaptığını gözlemlemekteyiz.

Ele aldığımız dönemde irdelediğimiz yaklaşık 90 haberde, ağırlıklı olarak, “ayrımcılığa, ötekileştirmeye karşı, eleştirel, muhalif, güçsüzlerden, ezilenlerden ve halktan yana habercilik”; “kadın haklarına ve kadınların seslerine duyarlı, ‘kadın odaklı’ habercilik”; “kamuya açık, herkesin sesine yer veren ‘katılımcı’ habercilik”; “konuya derinlikli bakış açısı getiren, toplumsal krizlerin çözülmesinde yaratıcı ve eleştirel fikirler ortaya koyan habercilik”; “çatışma ve kriz durumlarında tüm tarafların görüşüne yer veren diyaloga, uzlaşmaya dayalı habercilik” anlayışının geliştiği gözlemlenmektedir. Aşağıda bu başlıklar altında örneklem olarak seçtiğimiz haberlerin analizine yer veriyoruz:

Ayrımcılığa, Ötekileştirmeye Karşı, Eleştirel, Muhalif, Güçsüzlerden, Ezilenlerden ve Halktan Yana Habercilik

Bianet.org sitesinin Gezi Eylemlerinin başladığı Mayıs sonlarından Haziran 15’lere kadar konuyla ilgili haberlerinde ağırlıklı olarak Gezi Parkı’nın yıkılmasına karşı tepki gösteren yurttaşların haberlerine

²⁴ Bianet.org haber sitesi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. İ. Karlı ve Y. Budak (2012) “Alternatif Medya Olarak BİANET”. Alternatif Medya ve Alternatif Gazetecilik içinde. (Ed. Ö. Özer). Literatürk:Konya.; H. Köse (2007) Küresel “Akıntıya Karşı” Sivil Arayışlar-Alternatif Medya. Yirmidört Yayınevi: İstanbul.; E. Kürkcü (2008) “Bir ‘Bağımsız Medya’ Deneyimi Olarak bianet”. 03-05 Kasım 2006/İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu-Başka Bir İletişim Mükün/Bildiriler içinde. (Haz. S. Çelenk). IPS İletişim Vakfı: İstanbul.; N. Mater (2008) “Kadın Odaklı Habercilik ve bianet”. 03-05 Kasım 2006/İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu-Başka Bir İletişim Mükün/Bildiriler içinde. (Haz. S. Çelenk). IPS İletişim Vakfı: İstanbul.

ve eylemlerde polisin yoğun saldırısına ve orantısız güç kullanımına dikkat çekilmektedir. Bu haberlerde kullanılan haber başlıkları ve spot başlıklarda, eleştirel bir dil olmakla beraber, kışkırtıcı, tahrik edici, saldırgan ve karalayıcı ifadelere yer verilmediği ve haber içeriğinde ve haberde kullanılan görsellerde, olayların, olduğu gibi, doğru, ve gerçekçi bir biçimde yansıtıldığı görülmektedir:

Polis Saldırıyor, Halk Tepkili

Gezi Parkı’nın yıkılmasına karşı Taksim Meydanı’nda toplanan yüzlerce kişiye polis tazyikli su ve gaz bombalarıyla yoğun şekilde saldırdı. Halk ise polis şiddetine karşı tepkiliydi.

İstanbul - BİA Haber Merkezi/31 Mayıs 2013, Cuma

İzmir’de Sahilde Oturana Bile Polis Şiddeti

İzmir’de polis önce Basmane Meydanı’nda toplanan protestoculara saldırdı. Kitle Gündoğdu Meydanı’na yöneldi ancak müdahale burada da devam etti.

Taksim Gezi Parkı’nın yıkılmasına karşı çıkan İstanbullulara destek vermek isteyen İzmirli polis saldırdı.

İzmir - BİA Haber Merkezi/ 02 Haziran 2013, Pazar

Göstericilere karşı yoğun polis saldırıları, eylemlerde hayatını kaybedenler, ve eylemlerde yoğun olarak kullanılan biber gazı, gaz bombası, vb. gibi konular haberlerde sıklıkla ele alınırken, polisin yoğun olarak kullandığı biber gazı tabancaları ve gaz bombalarının sadece insanlara değil, diğer canlılara, hayvanlara, kuşlara, köpeklere, kedilere de büyük ölçüde zarar verdiğini ve gezi eylemleri sırasında pek çok hayvanın öldüğünü dile getiren, ve konuda duyarlılık yaratmaya çalışan haberler de yer almaktadır ve biber gazının hayvanları nasıl etkilediği ve gazdan etkilenen hayvanlara nasıl müdahale edileceği yönünde uzmanlardan/veterinerlerden görüşler alınarak bilgilendirici haberlere de geniş yer verilmektedir. Bu bağlamda, Gezi eylemleri sırasında bianet.org haber sitesi, insan hakları kadar, hayvan hakları ve çevreye/doğaya da duyarlı haberlere yer vermektedir:

Gezi'ye Atılan Gazlar Hayvanları da Öldürüyor

Yeryüzüne Özgürlük Derneği'nden Özgüner ve veteriner Sargın, polis şiddetinin hayvanları nasıl etkilediğini ve hayvanlara nasıl müdahale edileceğini anlattı. Uluslararası Hayvan Hakları Mahkemesi'ne şikâyet yolda.

“Gaz bombasının sesi bile kuşları öldürebilir”

Klinikte çok sayıda kuş olması dikkatimi çekiyor. Polisin kullandığı biber gazı tabancalarının ve ses bombalarının kuşların uçuş yetisini kaybetmesine ve ölmelerine neden olabildiğini anlatıyorlar. (...)

Ara başlıklar: Biber gazı hayvanları nasıl etkiliyor?/Gazdan etkilenen hayvana nasıl müdahale edilir?/ Uluslararası Hayvan Hakları Mahkemesi'ne şikâyet

İstanbul - BİA Haber Merkezi/12 Haziran 2013, Çarşamba-Çiçek Tahaoğlu

Yine haberlerde, yüzbinlerce İstanbullunun Taksim Dayanışmasının çağrısıyla Taksim meydanında toplandığı ve Taksim Dayanışmasının ve yurttaşların Gezi Parkı'nın park olarak kalması yönünde taleplerine; sanatçıların direnişte hayatını kaybedenler için yürüyüşlerine, istek, talep ve eleştirilerine; Gezi direnişçilerine gönüllü sağlık hizmeti sundukları için haklarında soruşturma açılan sağlık çalışanlarının eleştiri, şikâyet ve tepkilerine yer verilmektedir. Yine bu haberlerde de geleneksel medyada sıklıkla gözlemlenen halkı galeyana getirecek, çatışma ve kıskırtmaya yol açan ifadelerin kullanılmadığını, olumlu-olumsal, yapıcı bir dil ve üslup kullanıldığını, haberlerde özellikle mağduriyet ve haksızlıklara yer verildiğini/dikkat çekildiğini, ve daha çok halkın lehine, halktan yana ve halkın/çalışanların sesini yansıtan kamusal bir habercilik anlayışının ağırlık kazandığı gözlemlenmektedir.²⁵

Bianet.org haber sitesinde, göstericilerin/direnişçilerin ana akım medyaya olan tepkilerinin ve protestolarının da haberlerde geniş yer bul-

²⁵ Bkz. “Yüzbinlerce İstanbullu Gezi Parkı İçin Meydanda” /İstanbul - BİA Haber Merkezi/09 Haziran 2013, Pazar-Elif Akgül; “Sanatçılar, Direnişte Hayatını Kaybedenler İçin Yürüdü” /İstanbul - BİA Haber Merkezi-06 Haziran 2013, Perşembe/Beyza Kural; “Sağlık Bakanlığı'nı Hipokrat'a Havale Ediyoruz” /İstanbul - BİA Haber Merkezi/14 Haziran 2013, Cuma/Beyza Kural vb.

duğu ve ana akım medya içinde bazı yayın kuruluşlarının hükümet/ iktidar lehine yanlı yayıncılık yapması konusunda yurttaşların tepkileri ve eleştirilerine özel bir önem atfedildiği gözlemlenmektedir. Ancak haberlerde ve haber fotoğraflarında yine konu, olduğu gibi gerçekçi bir şekilde yansıtılmakta, dil ve üslup olarak abartı ve aşırı ifadelerle yer verilmemektedir.

Yine bu konu bağlamında direnişçilerin ve aktivistlerin, doğru bilgi akışını sağlamak, bilgi akışında sosyal medyanın yerini dikkate almak, ama aynı zamanda yaratılan bilgi kirliliğine dikkat çekmek, ve tarihin olduğu gibi doğru bir şekilde kayıt altına alınmasını sağlamak gibi konulardan hareketle Gezi direnişinin kendi medyasını yarattığı haberlerine de geniş biçimde yer verilmektedir. Geleneksel ana akım medyada ise bu tür haberlere genellikle yer verilmediğini gözlemliyoruz.

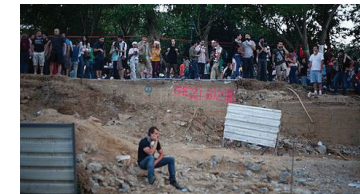
Direnişçiler Habertürk'ü Protesto Etti

Taksim Gezi Parkı direnişçileri, Habertürk önünde eylemde. Fatih Altaylı bize de sorsana”, “Canlı yayın kaç para” sloganları atılıyor.

Taksim Gezi Parkı nöbetçileri, bugün saat 19.00'da Habertürk önünde toplanarak kanalı ve Başbakanı protesto etti. Fatih Altaylı'nın Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'la yaptığı röportaj bugün saat 16.00'da Habertürk'te yayınlanmıştı.

Saat 20.00 itibarıyla protestocular Habertürk binasının bahçesine girdi. Eylem devam ediyor.

İstanbul - BİA Haber Merkezi/02 Haziran 2013, Pazar/Çiçek Tahaoğlu

Gezi Direnişi Kendi Medyasını Yaratıyor

Bir grup aktivist Gezi'yle başlayıp Türkiye'ye yayılan direniş hareketine dair bilgilerin uluslararası alana doğru aktarılması ve direniş sürecinde bilgi akışını sağlayabilmek için istanbuldaneoluyor.com'u kurdu.

Bir grup aktivist anaakım medyanın suskun kaldığı ya da yönlendirmelerle yayınladığı

haberlere karşı Türkiye’de yaşanan direniş sürecini yurtdışına doğru biçimde aktarabilmek ve sosyal medyadaki dezenformasyonu ayıklayabilmek amacıyla harekete geçti.

...Ara başlıklar: Doğru bilgi akışı/Sosyal medyanın yeri/Bilgi kirliliği/Tarihin kaydı

Fotoğraflar: Çiçek Tahaoğlu/İstanbul - BİA Haber Merkezi/03 Haziran 2013, Pazartesi/ Yüce Yöney

Kadın Haklarına ve Kadınların Seslerine Duyarlı Kadın Odaklı Habercilik Anlayışı

Bianet.org haber sitesinde, Gezi eylemleri sürecinde kadınlarla ilgili haberlere de özel ve ayrı bir önem atfedilmekte, eylemlerde kadınların yaşadığı sorunlara ve kadınların istek ve talepleriyle ilgili haberlere de ağırlık verilmektedir. Kadınların Gezi eylemlerine katılan çocukları için destek yürüyüşü yapması haberleri özellikle dikkat çekmektedir:

Gezi Parkı’na Kadın Zinciri

Gezi Parkı’nda insan zinciri oluşturan kadınların taşıdığı bir pankartta yazanlar sahnedan okundu: “Sevgili polis anneleri, çocuklarınızı parktan çekin”.

Kadınlar Gezi Parkı’nda insan zinciri oluşturdu. “Anneler burada”, “Anneler sizinle gurur duyuyor” sloganları atılıyor.

İstanbul - BİA Haber Merkezi/13 Haziran 2013, Perşembe

Eyleme katılan kadınların, laik ve dindar çatışmasına karşı oldukları, kışkırtmalara izin vermeyecekleri haberlerine de özel bir önem atfedilmektedir. Ve yine başörtülü kadınların da direnişin öznesi olduğu, Gezi’de farklı gruplar arasında birlik, dayanışma, paylaşım ruhu olduğu açıklamalarına da geniş yer verilmektedir. Bu bağlamda, haberlerde, Gezi eylemlerinin belirli bir grubun ya da siyasal görüşün eylemleri olmadığı, her çevreden ve farklı grup ve siyasal eğilimlerden katılımın olduğu ve bu eylemlerde bütün farklı kesimler arasında birlik ve dayanışma olduğu konusuna özel bir vurgu yapılmakta ve bu yöndeki haberlere ağırlık verilmektedir. Sol kesimler, feministler, LGBT’ler, Kemalistler, dindarlar, Aleviler, öğrenciler, işçiler, vb. her

kesimden insanın yan yana olduğu vurgulanmaktadır. Ve, ele alınan haberlerde “Gezi Parkında, farklı inanışlara ve yaşam tarzına sahip insanlar birlik ve kardeşlik içerisinde direnişlerini sürdürüyorlar” açıklamalarına yer verilmektedir.

“Tacizi Durdur Direnişi Sürdür”

“Küfürle değil, inançla diren” sloganlarıyla Gezi Parkı’na yürüyen kadınlar “Laik ve dindar çatışmasına karşıyız. Bu yüzden bizi birbirimize karşı kışkırtmaya çalışanlara izin vermeyeceğiz” dedi.(...)

“Laik dindar çatışmasına karşıyız”

(...)

“Laik ve dindar çatışmasına karşıyız. Bu yüzden bizi birbirimize karşı kışkırtmaya çalışanlara izin vermeyeceğiz.” (ÇT)

İstanbul - BİA Haber Merkezi-07 Haziran 2013, Cuma/Çiçek Tahaoğlu

Gezi’de Cuma Hutbesi: Başörtülü Kadınlar da Direnişin Öznesi

Gezi’deki ikinci Cuma hutbesinde başörtülü kadınların da direnişin öznesi olduğu, taleplerin kabul edilmesi gerektiği ve Gezi’de farklı gruplar arasında birlik, dayanışma, paylaşım ruhu olduğu belirtildi.

Gezi Parkı’nda ikinci kez kılınan Cuma namazından önceki hutbede “Paranın geçmediği, kimsenin aç kalmadığı Gezi Parkında, farklı inanışlara ve yaşam tarzına sahip insanlar birlik ve kardeşlik içerisinde direnişlerini sürdürüyorlar” sözleri yer aldı.

(...)

Ara başlıklar: “Gezi’de farklılıklarla birlik ve dayanışma var”/ “Başörtülü kadınlar da direnişin öznesi”/“Gezi ruhu; birlik, dayanışma ve paylaşım ruhudur”/ “Gençlerle barışmanın yolu taleplerin karşılanmasıdır”

İstanbul - BİA Haber Merkezi/14 Haziran 2013, Cuma-Beyza Kural

15 Haziran'dan sonra ilerleyen tarihlerde de Gezi eylemlerinde kadın haberlerine geniş yer verilmekte²⁶ ve "kadın odaklı habercilik" anlayışı sürdürülmektedir.

Kamuya Açık, Herkesin Sesine Yer Veren "Katılımcı" Habercilik Anlayışı

Gezi eylemleri ve direnişi sırasında Bianet.org haber sitesinde ağırlıklı olarak eylemlere katılan gençlerin ve farklı kesimlerden kişilerin, eylemlere neden katıldıkları, neden orada olduklarına dair, görüş ve yorumlarına yer verilmektedir. Bu bağlamda geleneksel ana akım medyada genellikle pek göremediğimiz, sesini duyamadığımız insanların seslerini duyuran bianet.org haber sitesi, bu açıdan da alternatif bir gazetecilik örneği vermektedir. Sadece sokaktan, meydanlarda insanlarla görüşmelerle, röportajlarla değil, Gezi direnişi ile ilgili haber, röportaj, fotoğraf, makale, deneme vb. görsel ve yazılarla sayfalarını, okurlarına da "yazar" olarak açmaktave bu bağlamda katılımcı habercilik anlayışına dayanan "yurttaş gazeteciliği"nin de önemli bir örneğini vermektedir.

Gezi Parkı'ndakiler Anlatıyor: Neden Buradayım?

Direnişin sekizinci gününde her kesimden insan yan yana oturuyor. Peki neden buradalar? Talepleri ne? bianet sordu, onlar yanıtladı.

Gezi Parkı direnişinin sekizinci gününde, parkta huzurlu bir hava hakim.

İstanbul - BİA Haber Merkezi/04 Haziran 2013, Sali-Nilay Vardar-Çiçek Tahaoğlu

Kuğulu Park Direnişi Anlatıyor

Gezi Parkı direnişine destek vermek için Ankara'da insanlar Kuğulu Park'ta biraraya geliyor. Ortak tepki ise Başbakan'ın üslubunda birleşiyor.

Taksim Gezi Parkı direnişine destek vermek için Ankara'da birçok insan akşamları Kuğulu Park'ta biraraya geliyor. Kuğulu Park'ın simgesi olan kuğularsa biber gazından etkilendikleri için bir süre mekânlarından uzaklar.

Ara başlıklar: Ayhan: İnsanlar onurları için buradalar/ Erdoğan: Biz AKP tabanıyla düşman değiliz/Arıcı: Bu sivil bir eylemdir

İstanbul - BİA Haber Merkezi/05 Haziran 2013, Çarşamba-Serhat Korkmaz

#direngezi Yazıları Burada

Gezi direnişi boyunca bianet'te yayınlanan yazıları, tarihe not düşmek için biraraya getirdik.

İstanbul - BİA Haber Merkezi/13 Temmuz 2013, Cumartesi 00:01

Konuya derinlikli bakış açısı getiren, toplumsal krizlerin çözülmesinde yaratıcı ve eleştirel fikirler ortaya koyan habercilik anlayışı

Gezi direnişi ve eylemleriyle ilgili gelişmeler konusunda sitede aynı zamanda konuya dair derinlikli bakış açısı sunan haberlere yer verilmektedir. Konuyla ilgili uzmanlardan, akademisyenlerden, sosyologlardan, mimar, mühendis, şehir plancısı ve tarihçilerden, cemiyet ve derneklerden, sivil toplum kuruluşlarından, Greenpeace gibi çevreci örgütlerden görüşler alınarak, haberlerde, yaşanan gelişmelerin tarihsel, kültürel, ekolojik ve sosyolojikçözümlemesine ağırlık verilmekte ve konuya eleştirel ve yaratıcı fikirlerle derinlikli bir bakış açısı sağlanmaktadır.

Bu haberlerde, ağaçların neden bu kadar kıymetli olduğu, ağaçların psikolojik etkisi, ağaçlandırma politikası, çevrecilik vb. konulara ayrıntılı bir bakış açısı sunulduğu gibi, barışçıl protesto hakkı, şiddetsiz bir şekilde ifade özgürlüğünün kullanılması, Gezi direnişinin barışı toplumsallaştırdığı, Gezi direnişinin aynı zamanda iktidarın orta sınıfın yaşam tarzlarına dayatmalarının bir sonucu olduğu ve giderek büyüdüğü, geline süreçte özgürlük için mücadele verildiği, protestoların susturulmuşluğa bir tepki olduğu, gençliğin sanıldığı gibi apolitik olmadığı, vb. gibi yaklaşımlar, detaylı bir biçimde ortaya konmaktadır.

Mesele Gezi'yi Aştı, Orta Sınıf Ayakta

"Toplumsal Hareketler" kitabının yazarı Doğan Çetinkaya, Gezi Direnişi'nin iktidarın orta sınıfın yaşam tarzlarına dayatmalarının

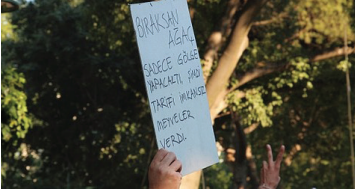

sonucu olduğu ve büyüyerek siyasi kalkışmaya dönüştüğü görüşünde.

Taksim Gezi Parkı'nın yıkılmasına karşı başlayan, İstanbul'dan Türkiye geneline yayılan eylemleri İletişim Yayınları'ndan çıkan "Toplumsal Hareketler" kitabının yazarı İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Araştırma Görevlisi Dr. Doğan Çetinkaya ile konuştuk.

Ara başlıklar: "Devlet de eylemciler de bu kadarını öngörmedi"/ "Mısır'a benziyor"/ "Yunanistan farklı"/ "Yaşam tarzına müdahale daha radikal tepkileri yaratır"/ "Öcalan da Atatürk de meydanlarda"/ "Cumhuriyet mitinglerinden çok farklı"

İstanbul - BİA Haber Merkezi/03 Haziran 2013, Pazartesi/Ekin Karaca

1 Milyon Ağaç Dikseniz de Fark Etmez Ekosistem Düzelmaz

Prof. Dr. Ünal Akkemik, Türkiye çapında direniş başlatan "üç, beş ağaç"ın neden bu kadar önemli olduğunu anlattı.

"Biz bin ağaç keseriz, 1 milyon dikeriz' diyorlar. Dikseniz de ekosistemi alt üst ettiğiniz için o diktiğiniz alan artık sadece yeşilikten ibaret."

Ara başlıklar: Ağaç niçin bu kadar kıymetli?/Nerede başlıyor?/Ağaçların psikolojik etkisi nedir?/Başbakan kendi iktidar döneminde milyonlarca ağaç dikildiğini söylüyor. / Ağaçlandırma politikaları doğru işliyor mu?/ Üçüncü köprü ve havalimanı ile binlerce ağacın yok olacağı kuzey ormanlarının İstanbul için anlamı ne?/Gezi Parkı direnişini nasıl buluyorsunuz?

İstanbul - BİA Haber Merkezi/05 Haziran 2013, Çarşamba/Nilay Vardar

Gezi Direnişi Barışı Toplumsallaştırdı

Prof. Sirman, Erdoğan'ın belediye başkanını olduğunda gecekondu semtlerindeki

merkeze taşıdığını ama şimdi herkesi kent dışına itelediğini, insanların kenti yaşama alışkanlıklarına müdahale edildiğini belirtiyor.

Gezi direnişi hakkında konuştuğumuz Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Nükhet Sirman, direnişin barışı toplumsallaştırdığı ve Kürt sorununun çözümüne dair önemli katkısı olduğu görüşünde.

İstanbul - BİA Haber Merkezi/07 Haziran 2013, Cuma-Ekin Karaca

1980 Öncesini Yaşayanlar Gezi Direnişine Nasıl Bakıyor?

Cumartesi günü SBF mezunlarının Mülkiyeliler Birliği'nde bir yemeği vardı. 1980 öncesini yaşamış mezunlarla ülkede yaşanan direnişler üzerine konuştuk.

Cumartesi günü Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) mezunlarının Mülkiyeliler Birliği'nde bir yemeği vardı. Yemeğe katılan ve 1980 öncesini yaşamış mezunlarla Gezi Parkı direnişini ve diğer illere yayılan direnişleri konuştuk.

Ara başlıklar: Özdemir: Bu gençliği hiçbir zaman apolitik görmedim/Yakın: Siyasal çıkarımlar yapmak için erken /Bilgin: Bugün özgürlük için mücadele veriliyor/Özkan: Bu susturulmuşluğa bir tepkidir

İstanbul - BİA Haber Merkezi/10 Haziran 2013, Pazartesi/Serhat Korkmaz

Çatışma ve Kriz Durumlarında Tüm Tarafların Görüşüne Yer Veren Diyaloğa, Uzlaşmaya Dayalı Habercilik Anlayışı

Geleneksel söyleme ve geleneksel ana akım medyanın çoğu kere kışkırtıcı, tahrik edici, krizi derinleştiren, ayrımcı, ötekileştiren, çatışmayı körükleyen, hedef gösteren, düşman oluşturan ve işaretleyen haberciliğine karşı alternatif medyanın söyleminde ve haber pratiklerinde toplumsal kriz durumlarında tüm tarafların görüşüne yer veren, özellikle olumsal ve yatıştırıcı, barışçıl mesajları öne çıkararak diyalogo-

ğa ve uzlaşmaya dayalı, yıkıcı değil, yapıcı bir habercilik anlayışının öne çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla alternatif söylemin gazetecilik pratiklerinde muktedir/iktidarlar da dâhil olmak üzere, tek bir tarafa saldırmak, karalamak ve bu bağlamda kışkırtıcı bir yaklaşımla krizi daha da derinleştiren bir yaklaşım benimsenmemektedir.

Alternatif medya söyleminde, toplumsal bir kriz sürecinde eleştirilerin ve tepkilerin yöneltildiği muktedirlerin, iktidarların, hükümetin ve hükümet sözcülerinin ve diğer tüm farklı kesimlerin yapıcı ve olumsal mesajlarına da yer verilmekte, diyalog ve uzlaşma zemini oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca haberlerde hükümet ve süreçle ilgili yetkili kişilerin eylemlerle ilgili eleştirel demeçlerine de turnak içinde yalın ve sade olarak/olduğu gibi yer verilmekte, demeçlere/açıklamalara fazladan olumsuz anlamlar yükleyecek ifadeler kullanılmamaktadır.

Gezi eylemleri sürecinde bianet.org sitesinde de sadece direnişçilerin ve eylemcilerin değil, başbakanın, hükümet sözcülerinin, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanının ve valinin de haberlerde eleştirilerine ve aynı zamanda yapıcı, olumsal mesaj ve demeçlerine olduğu gibi yer verilmiş, Taksim direnişi adına bir grup oluşturan Taksim Dayanışması'nın da istek ve talepleri konusunda yetkililerle aralarında bir diyalog ve uzlaşma sağlanması yönünde mesajlara ağırlık verilmiştir:

“AVM Değil Şehir Müzesi”

Başbakan Erdoğan “Topçu Kışlası’nda AVM olması mümkün değil” dedi; şiddete, vandalığa karşı olduklarını ifade etti. Wall Street’te 17 kişinin öldüğünü söylemesine ise elçilikten “bunun doğru olmadığı” yanıtı geldi.

Ara başlıklar: “Üniversiteler orman alanında”/“Muhalefetin derdi çözüm süreci”/“AKM’nin kararı seçimden önce verildi”/“Millet getirdi, millet götürür”/ “Medya siparişle ilan almasın”

İstanbul - BİA Haber Merkezi/07 Haziran 2013, Cuma/

“Gezi Eylemleriyle Türkiye’nin İlerleyişi Karartılıyor”

Hükümet Sözcüsü Çelik Adalet ve Kalkınma

Partisi Merkez Karar ve Yürütme Kurulu toplantısı sonrası “Gezi Parkı eylemleriyle Türkiye’nin ilerlemesi”nin karartıldığını ve erken seçimin olmayacağını açıkladı.

İstanbul’da gerçekleşen Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) Merkez Karar ve Yürütme Kurulu (MKYK) toplantısı Sütlüce’deki İstanbul İl Başkanlığı binasında 4 saat 15 dakikanın ardından sona erdi.

İstanbul - BİA Haber Merkezi/08 Haziran 2013, Cumartesi

“Muhatap Biziz, Taleplerimiz Net”

Taksim Dayanışması yaptığı açıklamada, “Muhatap biziz. Hükümetten hala bir görüşme talebi gelmedi. Talepler karşılanana kadar alandayız” dedi.

Taksim Dayanışması Gezi Parkı Direnişi’nin 12.gününde yaptığı açıklamada, hükümete ilettikleri talepler karşılanana kadar Taksim’de olacaklarını söyledi.

Ara başlıklar: Talepler nedir?

İstanbul - BİA Haber Merkezi/08 Haziran 2013, Cumartesi/Nilay Vardar

Topbaş: Gezi Parkı’nı AVM Değil Müze Yapacağız

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Topbaş, Başbakan’ın istediği Topçu Kışlası’nın Gezi Parkı’na yapılacağını ama AVM olarak değil müze olarak kullanılacağını söyledi.

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş, Gezi Parkı yerine Başbakan Tayyip Erdoğan’ın istediği şekilde Topçu Kışlası’nın yapılacağını ama AVM, rezidans ve otel projelerinden vazgeçildiğini, kışlanın müze olarak kullanılacağını söyledi. (...)

İstanbul - BİA Haber Merkezi/08 Haziran 2013, Cumartesi

Vali'den Gezi'ye Tweet: Aranızda Olmak İsterdim

Vali Mutlu sabah 5.30'da resmi twitter hesabından Gezi direnişçilerine seslendi: Gençler, Gezi Parkı'nda kuş sesleri, ıhlamur kokusu ve arı vızıltısıyla huzurlu bir sabah varmış doğru mu? Aranızda olmak isterdim."

İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu sabah 5.30'da resmi twitter hesabından Gezi direnişçilerine seslendi: Gençler, Gezi parkında kuş sesleri, ıhlamur kokusu ve arı vızıltısıyla huzurlu bir sabah varmış doğru mu? Aranızda olmak isterdim."

Vali Mutlu saat 2.30'da attığı tweetle herhangi bir müdahale olmayacağını yazdıktan sonra saat 5.30 itibarıyla şu tweetleri attı: (...)

İstanbul - BİA Haber Merkezi/09 Haziran 2013, Pazar

Sonuç

Yeni medya içinde alternatif iletişim mecraları, toplumsal, politik ve etik olarak sorumlu habercilik anlayışı geliştirerek, toplumun demokratik yapısının gelişmesinde ve hak ve yurttaş haberciliğinin uygulanmasında öncü rol oynamaktadır.

Batıda hayli ilerleme kaydeden alternatif medya, günümüz Türkiye'sinde de son yıllarda giderek gelişme göstermekte, yeni medya ortamında alternatif habercilik mecraları sayıları her geçen gün artarak etkinliğini sürdürmektedir.

Alternatif söylem geliştiren ve alternatif gazetecilik pratiklerini sürdüren bir haber kanalı da bianet.org haber sitesidir. Bianet.org haber sitesinde Gezi eylemlerinin başladığı ve yoğunlaştığı Mayıs sonlarından 15 Haziran'a kadar ele aldığımız Gezi eylemleriyle ilgili haberlerde, sitenin, alternatif gazetecilik pratikleriyle, alternatif bir söylem ürettiği gözlemlenmektedir. Konuyla ilgili olarak haber sitesinde, ayrımcılığa, ötekileştirmeye karşı, eleştirel, muhalif, halktan yana habercilik, kadın haklarına ve kadınların seslerine duyarlı, 'kadın odaklı' habercilik, kamuya açık, herkesin sesine yer veren 'katılımcı' habercilik, konuya derinlikli bakış açısı getiren, toplumsal krizlerin çözülmesinde yaratıcı ve eleştirel fikirler ortaya koyan habercilik ve çatışma ve kriz durumlarında tüm tarafların görüşüne

yer veren diyaloga, uzlaşmaya dayalı habercilik anlayışının geliştiği gözlemlenmektedir.

Kaynakça

- Çoban, B. (2010) "Toplumsal Çatışma, Demokratik İletişim ve Alternatif Medya". Marmara İletişim Dergisi. Sayı:17. Temmuz 2010, İstanbul. 1-20.
- Erdem, D. (2013) "Yeni Medyada Yeni Toplumsal Hareketler: Genç Siviller Örneği-Siyasal Söylem, Demokratik Bilinç, Etik, Siyaset ve Tartışma Kültürü". Book of Proceedings-International Symposium on Language and Communication: Exploring Novelities. Volume 5. IICS, Institute of Language and Communication Studies, June 17-19, 2013, İzmir.
- Karlı İ. ve Budak Y. (2012) "Alternatif Medya Olarak BİANET". Alternatif Medya ve Alternatif Gazetecilik içinde. (Ed. Ö. Özer). Literatürk:Konya.
- Köse H. (2007) Küresel "Akıntıya Karşı" Sivil Arayışlar-Alternatif Medya. Yirmidört Yayınevi: İstanbul.
- Kürkçü E. (2008) "Bir 'Bağımsız Medya' Deneyimi Olarak bianet". 03-05 Kasım 2006/İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu-Başka Bir İletişim Mümkün/Bildiriler içinde. (Haz. S. Çelenk). IPS İletişim Vakfı: İstanbul.
- Mater N. (2008) "Kadın Odaklı Habercilik ve bianet". 03-05 Kasım 2006/İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu-Başka Bir İletişim Mümkün/Bildiriler içinde. (Haz. S. Çelenk). IPS İletişim Vakfı: İstanbul.
- Özer, Ö. (2012) Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik-Türkiye'de Alternatif Gazetecilik Üzerine Değerlendirmeler. Literatürk: Konya.
- Şinar, D. (2008) "Bağımsız Medya ve Barış Gazeteciliği". 03-05 Kasım 2006/İstanbul Uluslararası Bağımsız Medya Forumu-Başka Bir İletişim Mümkün/Bildiriler içinde. (Haz. S. Çelenk). IPS İletişim Vakfı: İstanbul.

Arap Baharı Sürecinde Sosyal Medyanın Siyasal Direnişteki Rolü

Filiz Çoban *

Giriş

17 Aralık 2010 günü 26 yaşındaki Tunuslu seyyar satıcı Mohammed Bouazizi, Sidi Bouzid şehrinin yerel hükümet binası önünde kendini yakarken, bu intihar girişimiyle ülkesindeki protesto hareketlerinden Yasemin Devrimine ve domino etkisini andıran Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki Arap Baharına uzanan süreci de ateşleyeceğini nereden bilebilirdi? Halkın %40'ının fakir ve gençlerin %50'sinin işsiz olduğu Arap toplumlarından birinde yaşamak için seyyar satıcılık yapmaktan başka çaresi olmayan, hatta onu da engelleyen bir sistemde var olmaya çabalayan sıradan bir gençti; son sözleri 'Nasıl yaşamamı bekliyorsunuz?' oldu. Bu süreç hem insanca yaşamak talebiyle bir bireyin eyleminin ve internet tabanlı yeni örgütlenme biçimlerinin sivil toplum ve devlet ilişkilerini dönüştürebildiği yeni bir dönemin doğduğunu gösterdi.

İfade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve serbest seçimlerin olmadığı ve hukuksal olarak garanti altına alınmadığı sistemlerde teknolojinin siyasal kullanımı vatandaşların hak ve özgürlük taleplerine cevap bulmak için iletişimsel bir araca dönüşmektedir. Sosyal medyanın kitlelerin ortak taleplerini ifade etme, tanımlama, birlikte hareket etme ve örgütlenmedeki rolünün Arap dünyasında totaliter ve baskıcı rejimlerin devrilme sürecinde etkili olduğu iddia edilmektedir (Faris 2012; Eltany ve Wiest 2011; Al Tarzi 2011). Bununla birlikte, literatürde sosyal medya ve yeni bilgi teknolojilerinin siyasal etkileri üzerine bir fikir birliği yoktur. Yine de temel olarak 'siberiyimserlere karşı siberşüpheçiler' (Aday ve diğerleri 2012: 4) ya da 'tekno-ütopyacılar' (Christensen 2011:157) olmak üzere iki kamptan bahsedilebilir. İyimser yaklaşım, sosyal medyanın devletlerin baskıcı ve otoriter yapısını erozyona uğratarak yeni örgütlenme formları yaratıp ulaşılması güç sosyal ve siyasal özgürlük alanlarını genişleten ve hızla yayan bir araç olarak değerlendirirken (Howard

and Hussain 2011), şüpheci yaklaşım sosyal medyanın etkili olabileceği sosyo-politik bağlamın önemini vurgulamaktadır. Şüpheçiler, siyasal hareketlerin geleneksel biçimlerde örgütlenmeye devam ettiğine ve sosyal medyanın etkisi konusunda neden sonuç ilişkisinin kurulmasındaki risklere diktatörlerin de bu araçları kullandığını hatırlatarak (Mozorov 2011) dikkat çekmektedir.

Bu iki yaklaşımın iddialarının metodolojik açıdan empirik veriler ile desteklenmesi gerekmektedir. Bu çalışma, Arap Baharı sürecinde sosyal medyanın halk ayaklanmalarındaki etkisini, iki yaklaşımı da göz önüne alarak daha önce yapılmış teorik ve empirik çalışmaların eleştirel bir analiziyle tartışmaktadır. Sonuç olarak, 'Yeni medyanın bir parçası olarak sosyal medya Arap Baharına neden olmuştur' tezi yerine 'Sosyal medya bireylerin davranışlarını etkileyip protestoların ulusal ve uluslararası örgütlenmesinde siyasal atmosfer izin verdiği ölçülerde rol oynamıştır.' tezini savunmaktadır. 'Twitter Devrimi' kavramı yerine 'sosyal ağ direnişi' kavramını kullanıp, sebep-sonuç ilişkisine değil, sürece odaklanarak olgulara daha kapsamlı bir açıklama getirip, Mısır ve Tunus örneğine odaklanarak Arap Baharında sosyal medya ve siyaset ilişkisini anlamaya katkıda bulunmaktadır.

Sosyal Medyanın Siyasal Hareketlere Etkisi: 'Twitter Devrimi' ya da 'Sosyal Ağ Direnişi'?

Yeni medyayı eski medyadan ayırmak güngeçtikçe zorlaşmaktadır. İnternet üzerinden televizyon ve radyo dinlenirken, televizyon haber ve programlarında youtube gibi video paylaşım sitelerinden faydalandığımızı düşünürsek aralarında birbirini besleyen, simbiyotik bir ilişki kurulduğunu iddia edebiliriz. Sosyal medya, eski ve yeni medya formlarının karmaşık kategori ve ilişkilerini oluşturan geniş bilgi arenasının bir parçasıdır. Sosyal medya üzerine çalışmalar, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, iletişim ve sosyoloji gibi farklı akademik disiplinlerce yapılmaktadır. İnternet tabanlı sosyal ağ, bilginin ve dünya görüşlerinin yayılımı ve kullanımı konusunda yenilikler getirmiştir. Öte yandan bu bilginin kullanımı üzerine çalışmalar insanların gündelik yaşamlarını ve siyasal eylemlerini nasıl değiştirdiği konusunda ipuçları sağlasa da esasen böyle bir doğrusal neden-sonuç ilişkisi kurmak güçtür. Bu güçlüğü rağmen, sosyal medya ve siyaset ilişkisi arasındaki ipuçlarına ulaşmak güncel sosyal ve siyasal olguları açıklamak ve gelecek çalışmalara kaynaklık etmesi açısından, si-

yaset bilimi, uluslararası ilişkiler, iletişim ve sosyoloji gibi farklı akademik disiplinler için son derece önemlidir. Herşeyden önce, medya ve yeni iletişim teknolojileri bilgiyi hızlı yayma, gündem ve kamuoyu yaratma gücünün yanısıra insanların sosyal kimliklerini, rollerini ve ilişkilerini temsil etme, aralarında bir topluluk ve aidiyet hissi yaratma, toplulukları ve ulusları birbirine bağlama gücüyle siyasal ilişkilerde etkili bir aktördür. Bu sayede yerel ve küresel, sosyal ve siyasal hareketleri konvansiyonel olarak etkileyebilirler (Langman 2005). Siyasal hareketler, genel olarak, ortak ekonomik ve siyasal taleplerini duyurmak için, halkın sosyal dayanışma içinde koalisyonlar kurma, toplantı ve gösteriler düzenleme gibi kamusal siyasal eylemlerdir. Bu bağlamda, 1999 yılında Seattle'da onbinlerce insanın yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla örgütlenip Dünya Ticaret Örgütü delegelerine karşı düzenlediği protesto, ilk küresel adalet için siber eylem hareketi olarak kabul görmektedir (Lievrouw 2011). 2001'de Genova'daki G8 Zirvesi'ne karşı düzenlenen gösteri, siyasal hareketlerin yer, zaman ve mekan sınırlarını aşarak internet tabanlı desteklenebileceğini ispatlamıştır. Aynı şekilde Dünya Sosyal Formu da çok farklı göstericileri sosyal adalet ve alternatif küreselleşme hareketi için 2001'den beri dünyanın çok farklı şehirlerinde biraraya getirmektedir. Savaş karşıtı, küreselleşme karşıtı, küresel adalet ve doğayı korumaya yönelik gösteriler başlıca sibereylem alanlarını oluşturmaktadır. Örneğin, 2003 yılında Irak savaşına karşı dünya genelinde yüzlerce şehirde düzenlenen savaş karşıtı protestolara on milyona yakın eylemci katılmıştır. Bununla birlikte kadınlar, çocuklar, dezavantajlı grupların hakları ve bulaşıcı hastalıklar konusunda da sosyal medya küresel bir farkındalık ve dayanışma yaratmak için yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Sosyal medyanın siyasal hareketlerdeki rolü kamuoyu inşa etme ve kamuoyunu yönlendirebilme gücünden gelmektedir. Hükümetler bu gücün farkında oldukları için sosyal medyayı sınırlama ve kontrol etme eğilimi göstermektedirler (Skinner 2011; Solomon 2010). Dolayısıyla siyasal hareketlerin örgütlenmesi ve başarısı doğrudan kendine özgü sosyal ve siyasal koşullarına bağlıdır. 1995-2011 arasında siyasal rejim türlerine göre devletlerin neden ve nasıl sosyal medya ağlarına müdahale ettiğinin ve bundan kimlerin etkilediğinin bir tipolojisini yapan kapsamlı bir çalışma (Howard ve diğerleri 2011), demokratik ve otoriter devletlerin benzerliklerini ve farklarını ortaya koymuştur. Buna göre, devletler genel olarak, ulusal güvenlik, iktidar

figürlerini, kültürel ve dini ahlaki koruma gibi nedenlerle internet içeriğini yasaklama yoluna gitmektedirler. Demokratik yönetimler, otoriter yönetimlerden farklı olarak çocukları korumak için sosyal medyayı kısıtlarken, otoriter yönetimler propaganda olarak değerlendirdikleri içeriği de sınırlayabilmektedirler.

Örneğin, 2009'da İran'da Mahmoud Ahmedinejat'ın seçimlere hile karıştırılarak yeniden başkan seçilmesine karşı başlayan süreçte Twitter'ın propaganda, biliçlenme ve örgütlenmedeki etkisi İran Yeşil Dalga Hareketi için 'Twitter Devrimi' kavramının kullanılmasına neden olmuştur. Hem İranlıların hem uluslararası kamuoyunun ne olup ne bittiğini öğrenmek için tek haber kaynağı ve aracı Twitter'dı. Buna rağmen, başkaldırı hareketinin muhalif eylemciler ve sivil toplum örgütlerince desteklenen Mir Hussein Moussari kampanyasınca geliştirilmesi ve İran'daki Twitter kullanıcı verileri göz önüne alınırsa Twitter'ın etkisinin büyütüldüğü öne sürülmektedir (Faris 2012: 2). Süreç bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Hareket'in doğuşu, sönüşü ve despotizmin yeniden güçlenişi Twitter'ın baskıcı toplumlarda siyasal değişim için öncü bir araç olduğunu göstermekle birlikte, bu aracın somut siyasal başarı potansiyelini ve sınırını da göstermiştir. Siyasi tarih ve siyaset bilimi literatüründe 'devrim' kavramı tartışmalı bir kavram olduğu için ve farklı bir kolektif eylem olanağı ve biçimi olarak dijital aktivizm için 'sosyal ağ direnişi' kavramını kullanmak yerinde olacaktır.

2011'de başlayıp Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki Arap ülkelerinde totaliter rejimlere karşı başlayan siyasal hareketlerde de eylemciler yeni iletişim teknolojilerini yönetimlerin kısıtlamalarına rağmen ulusal ve uluslararası dayanışma ve direniş gösterebilmişlerdir. OpenNet Initiative raporuna göre dokuz Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkesinde 20 milyondan fazla internet kullanıcısının websitelerine erişimi sosyal ve siyasal içeriğe ulaşılmasını engellemek amacıyla bloke edilmiştir. Çünkü, yeni medyanın bireylerin etki gücünü artırması, kendi gibi düşünen gruplara kolaylıkla eklenmesi ve örgütlenmelerinde kolaylık sağlaması, iktidarlara karşı muhalif sesleri birleştirmesi bölgede güç odaklarını ve araçlarını değiştirmede rol oynamaktadır. Arap Baharı sürecinde tüm bu dinamizm yeni bir vatandaşlık anlayışı yaratarak halkların kaderini değiştirecek asıl çarkı harekete geçirmiştir. Bu bağlamda sosyal medyanın Arap Baharındaki gücünü ve gücünün sınırlarını anlamak amacıyla çalışmanın sonraki bölümleri, özellikle

Mısır ve Tunus örneklerini ele alarak sürecin eleştirel bir analizini yapmaktadır.

Arap Baharında Sosyal Medya Etkisi: Tunus ve Mısır Örnekleri

Arap Baharı sürecinde sosyal ağda mobilize edilen direniş hareketi bölgede siyaset yapmanın doğasını değiştirmiştir. Fakat bölgesel iktidar değişimlerine doğrudan etkisi olduğunu iddia etmek zordur. Uygulanan sansür nedeniyle yeni medya teknolojileri halk ayaklanmalarının bölge dışında sesini ve görünürlüğünü daha çok arttırmıştır. Ayaklanmaları yöneten ve yönlendiren bir araçtan çok, bir megafon görevi görmüştür. Protestoların sosyal medyadaki uluslararası takibi bumerang etkisiyle dolaylı olarak otoriter rejimler üzerinde uluslararası baskı yaratarak ‘olanları dünya izliyor’ kaygısıyla isyanlara karşı şiddet kullanımını görece olarak frenlemiştir.

4 Ocak 2011’de Mohammed Bouazizi ’nin hastanede hayatını kaybetmesi ile Tunus’ta gösteriler Sidi Bouzid şehrinden ülke geneline yayılmaya başladı. Bu tradeji sosyal medyada hızla yayılırken ulusal medyada yer bulmadı, ayrıca gösteriler güvenlik güçleri ile bastırıldı. Dolayısıyla, artan öfke iktidara, özellikle Zine El Abidine Ben Aliye yönlendirildi. Yönetim facebook, tweeter, youtube ve dailymotion gibi siteleri kapatmayı denese de neredeyse herkesin elinde olan cep telefonlarının kullanımı ayaklanmalarda etkili olmuştur. Direniş lidersiz olsa da hükümet bloggerları ve dijital aktivistleri tutuklayarak olayların önünü almaya çalışmıştır. Tunus’ta bu süreçte öne çıkan üç isim, isyanı bloglayan Slim Amanou, online sansürleri monitörleyen Tunuslu sürgün Sami Ben Gharbia ve gösteriler için şarkılar yapan Tunuslu rapçi “El General” dir (a.g.e: 9). Fakat çoğunlukla sıradan vatandaşların çektiği videolar bölgede ve uluslararası medyada hızla yayılmaya başladılar.

“Kapalı Rejimleri Açmak” başlığı koydukları amprik çalışmalarında (Howard ve diğerleri 2011) Tunus blogalanında siyasal söylemleri ve üç milyondan fazla tweetin anahtar sözcükle analizini yaparak sosyal medyanın etkisinin delillerle doğrulamışlardır. Arap Baharı sürecinde dijital iletişimin önemli bir bölümü cep telefonları gibi başka mesajlaşma tiplerinde gerçekleşmiş olsa da, bu veriler üzerine çalışmayı sağlayacak bir bilgi ağı henüz mevcut değildir. Buna rağmen, Twitter birçok açıdan diğer sosyal iletişim ağlarında ne tür tartışmalar

yapıldığını oldukça iyi temsil etmektedir (a.g.e: 9). Twitter’ı güçlü kılan özelliği, mesajları 140 karakterle sınırlı olarak açık ve öz ifadeyle kitlelere hızlıca ulaştırabilmesidir. Araştırma sonuçlarına göre sosyal medya, siyasal gündemi oluşturmada bir role sahiptir. Büyük siyasal dönüşümler için özgürlük ateşini, zafer umudunu ve direniş stratejilerini gösteriler sürecince kişiden kişiye, kitlelere ve ülkelere taşıyan en temel medya aracı olmuştur. Büyük oranda genç, kentli, iyi eğitilmiş bir nüfus tarafından kullanılmaktadır. Kadınların sosyal medya kullanımına katılımı oldukça yüksektir. Bu oran Tunus’da %41, Mısır’da %36’dır (a.g.e: 6).

2011’de Mısır’da gösteriler başladığında, halk parlamento ve seçimlerin şeffaf olmadığı, devlet kurumlarının çoğunda yolsuzluğun yaygın olduğu, halkın ifade özgürlüğünün, gösteri ve toplanma haklarının 1967’den beri sürekli olağanüstü hal gerekçesiyle engellendiği, medyanın sansürlendiği ve sosyo-ekonomik bunalımın hakim olduğu 30 yıllık Hosni Mubarak diktatörlüğü altında yaşıyorlardı. Üstüne üstlük, rejim 2007’de baskı ve kontrol gücünü arttıran, sivillerin de askeri mahkemelerde yargılanmasının önünü açan maddeler gibi 34 maddelik anayasal düzenlemeler yapmıştı (Essam El-Din, 2011). Mısırlılar 18 gün boyunca kitlesel gösterilerle başkaldırdılar. Eltany ve Wiest (2011), diktatörlüğün sonunun gelmesinde sosyal medyanın kritik rol oynadığını iddia etmektedir. Fakat, Mısır’da daha önceki yıllarda 25 Ocak protestolarının habercisi kimi gelişmeler yaşanmıştı. 2004 yılındaki Kefaya (Yeter) Hareketi Mubarak rejime karşı düzenlenen ilk hareketlerdendi. 2005 Nobel Barış Ödülü sahibi Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Kurumu şefi Mohamed ElBaradei, sosyal adalet için diktatörlük rejimine ilk karşı çıkan ve direnişe liderlik eden kişilerdendi. Şubat 2010’da ElBaradei ve 30 kadar siyasetçi, aydın ve eylemci demokratik dönüşüm için muhalif bir koalisyon yaratarak Ulusal Değişim Birliğini kurdular (a.g.e:1210-1212). İskenderiyeli Khaled Said’in Haziran ayında polis şiddeti sonucu ölümü de diktatörlüğün vatandaşlar üzerinde uyguladığı rutin baskı ve şiddetin sembolü olarak ülke genelinde ‘Hepimiz Khaled Saidiz’ sloganlarıyla ses getirmiştir. Direnişe liderlik eden diğer bir önemli isim, emniyet gücünden eylemcilere katılan ve polis şiddetinden nasıl korunulacağına dair videolar hazırlayarak göstericilerin barışçıl protesto, savunma ve eylem tekniklerini geliştiren Omar Afifi’dir. Afifi, ölümle tehdit edildiği için ülkeyi terk edip Amerika’ya sığınmak zorunda kalmış ve dire-

nişe oradan destek vermiştir (a.g.e. :1213). 2008'de artan enflasyona ve düşen maaşlara karşı düzenlenen grevle kurulan 6 Nisan Hareketi'nin (Faris 2008) destekçileri de Facebook ve sosyal medyada aktif olan ve 25 Ocak gösterilerinde yer alan öncü önemli örgütlerdendir. Gösteriler sırasında Mısır içinde ve dışında milyonlarca insan bilgi alışverişi ile direnişe destek olmuştur. Aynı zamanda Tunus'ta patlak veren olayların 14 Ocak'ta Ben Ali'nin sonunu getirmesi, benzer sosyo-ekonomik ve siyasal atmosferin etkisiyle Kahire'deki 25 Ocak 'Öfke Günü'yle (Frangonikolopoulos ve Chapsos 2012: 15) başlayan direnişin başarı ile sonuçlanmasına katkıda bulundu. Aynı dili ve aynı coğrafyayı paylaşan, onlarca yıldır diktatörlükle yönetilen her iki Müslüman ülke halkı, direniş ve dayanışma konusunda birbirlerine destek oldular. Her ülke halkı kendi eylemlerini planlarken diğer ülkede olup bitenleri yakından takip ediyor ve uluslararası kamuoyu ile paylaşıyorlardı. Mısırlı ve Tunuslu sanatçı ve oyuncular da halkları ortak mücadeleye çağırarak mesajlar ve videolar yayınlamalarıyla, başkaldırının daha da popülerleşmesinde rol oynamışlardır.

Bunun yanı sıra, Kahire'deki Tahrir Meydanının milyonlarca kişiyi alma kapasitesi, çevresindeki binalardan gösterilerin güvenli olarak sürekli kaydının alınmasının mümkün olması ve metro ağının şehrin her yerinden kolaylıkla toplanılmasını sağlaması birliği ve dayanışmayı etkili kılmıştır. 28 Ocak'ta internet ve cep telefonu operatörlerinin kesilmesi de Mısırlıları durdurmamış, sabit hatlardan yurtdışı aramaları yaparak ve Twitter'a bağlanmanın başka yollarını bularak olup biten hakkında haber alışverişini sürekli tutmuşlardır. Bu yeni deneyimler, hem yeni eylem olanakları hem de yeni bilgi teknolojilerinin geliştirilmesinde son derece öğretici olmuştur. Örneğin, Twitter mühendislerinden bir grup, sesli mesajları twitter mesajına dönüştüren 'speak to tweet' özelliğini yaratmışlardır (a.g.e:1216).

Sosyal medyanın baskıcı rejimlere karşı demokrasi ve insan hakları gibi siyasal değerlerin Kuzey Afrika ve Ortadoğu toplumlarında yayılması için bir katalizör olduğunun altı çizilirken halk ayaklanmalarında sosyo-ekonomik boyutlarını yani sosyal adalet ve eşitlik taleplerinin ihmal edilmemesi gerekir. Fadl Al Tarzi'nin "Sosyal Medya ve Arap Baharı" başlıklı Arap Medyası'nın Etkisi raporuna (2011) göre sosyal medya, zengin ve fakirler arasında iletişim yokluğunu aşarak rejime karşı sosyal sınıfları birleştiren kolektif bir hareket yaratılmasını sağlamıştır. 2010 yılında sosyal medyada Arap tartışmalarının

%50'sini sosyo-ekonomik konular teşkil ederken, bu yüzde 2011'de 37'ye gerilemiştir. Siyasal konular ise 2010'dan 2011'e %35'ten %88'e yükseliş göstermiştir. Raporun üç önemli bulgusu vardır. Birincisi, Arap dünyasında artan neo-sosyalizm eğilimidir. Online konuşmaların %70'inde halk, ekonomi ve iş dünyasında hükümetin daha geniş rolü olmasını, devlet kadrolarının ve kamu teşviklerinin artmasını, büyük şirketlerin millileştirilmesini (Özellikle Mısır'da) isterken, özelleştirme planlarına karşıdır. İkinci siyasal bulgu, daha çok iç işlerine dönük tartışmaların artıp ABD ve İsrail gibi yabancı aktörlerin bahsinin daha olumsuz olduğu ve azaldığı yönündedir. Son olarak dini açıdan üçüncü bulgu, Müslüman Kardeşler ve Salafiliğin yükseliş eğiliminde olduğunu ortaya konmuştur (a.g.e: 21).

Sokak protestolarının mı online tartışmaları beslediği yoksa digital tartışmaların mı insanları halk ayaklanmalarına sevk ettiğini belirlemek zor olsa da, Mısır ve Tunus'taki bulgular demokrasi ve özgürlük hakkındaki online tartışmalardaki yükselişin büyük kitle hareketlerini ve olayları öncelediğini ortaya koymuştur. Sosyal medya demokratik idealleri bölgesel ve uluslararası sınırlara taşımıştır. Örneğin, Mısır'da Mübarek'in istifası haftasında ülkedeki siyasal değişim hakkında tweeter'da iletiler bir günde 2300'den 230.000'e fırlamıştır. İstifa ettiği gün, 11 Şubat 2011'de ülke dışından bu haberi yayan 225.000 tweet atılmıştır. Özetle, sosyal medya Arap toplumlarında sadece siyasal ayaklanmaları harekete geçirmede, uluslararası kamuoyunun dikkatini her bir ülkede olup bitenin içine çekti. Halkların özgürlük mücadelesi için küresel bir diyalog alanı oluşturmuştur.

Arap Baharını Sosyal Medya Merkezli Açıklayan Yaklaşımlara Eleştiriler

Sosyal medyanın siyasal hareketlerdeki rolünü değerlendirirken hangi örneklerle ve hangi göstergelere bakılarak değerlendirildiği doğru çıkarımlara varmak açısından önemlidir. Arap baharı sürecindeki rejim değişikliklerine neden olan gelişmelere sosyal medya merkezli yapılan açıklamalarda diğer sosyal ve ekonomik faktörler de medyanın önemini öncelemeden ve abartmadan hesaba katılmalıdır. Bundan daha önceki dönemlerde hiçbir halk ayaklanmasında Twitter ya da Facebook'un olmadığı düşünülürse sosyal medyanın haksızlığa, yoksulluğa, yoksunluğa ve eşitsizliğe karşı kolektif eylemlerin ve direnişin 'ne yeter ne de gerekli nedeni olmadığı' (Faris 2012:4) sonucu-

na varabiliriz. Geçmişe bakıldığında sosyal medya olmadan devrimci hareketlerin ya da sosyal medyanın çağrısına rağmen siyasal örgütlenmenin ateşlenemediği farklı birçok tarihsel örnek görülecektir. Örneğin, 1977’de İranlılar internet desteği olmadan Şah’a karşı ayaklanmışlardır. Dolayısıyla yapılan çalışmalar Mısır ya da Tunus’taki gibi sosyal medyanın dahil olup devrimci hareketleri fitillediği ‘başarı’ örneklerine odaklanmak yerine, önermeleri ve doğrudan sebep-sonuç ilişkilerini yanlışlayabilir örneklerle, yeni medya teknolojilerinin neden bazı ülkelerde sosyal ve siyasal özgürleşmeye katkıda bulunurken diğerlerinde bulunamadığını araştırıp sistemin açıklarını keşfedebilir ve yeni kamusal alan olanaklarını geliştirebilirler. Kısacası, sosyal medya araçları ve siyasal eylem olanakları ilişkisi, yeni örgütlenme biçimlerine ve deneyimlerine açık bir alan olarak hem olumlu hem olumsuz bulgular ışığında değerlendirilerek sivil toplum güçlendirilebilir.

Mısırlı eylemciler 2011’den önce defalarca kolektif bir eylemi başlamaya çalıştılsa da hiçbirisi 25 Ocak’taki gibi sonuç doğurmadı. Çünkü bir siyasal talebin eyleme dönüşmesi, örgütlenmesi ve kitleselleşmesi her bir aşaması farklı stratejiler ve açıklamalar gerektirmektedir. Halkalardan birindeki zayıflık diğer bir aşamaya sıçrayışta çözümlü neden olup eylemi bitirebilir. Bu noktada sorulması en gerekli sorulardan birisi, nasıl oluyor da küçük bir siyasal gösteri büyük bir kitlesel bir protesto hareketine dönüşebilmektedir sorusudur. Örneğin, Türkiye’de Taksim Gezi Parkı’nı korumaya yönelik yeşil bir hareketin daha önceki benzerlerinden ayrılıp, nasıl kitleselleşip ülke genelinde hükümet karşı gösterilere dönüştüğü önemlidir. Göstericilerin tanımı taleplerine göre Türkiye’de sosyal medyadan sokağa taşan isyan, geleneksel medya ve özellikle televizyonun üç maymunu oynamasına bir tepki olarak da gelişmiştir. Öte yandan internet kullanımının yüzde ikilerde kaldığı Yemen’de sürekli protesto hareketleri varken internet kullanımının yüksek olduğu Ürdün’ün bölgesel siyasal dalgalanmadan aynı biçimde etkilenmemesine ve Körfez ülkelerinde bir karşılık bulmamasına da bakmak gerekir. Aynı şekilde eylemlerin başını çeken kilit aktörlerin interneti yoğun ve etkili kullanımının yadsınmaması da 2011’de Tahrir Meydanı’nı dolduran yüzbinlerce Mısırlının, çağrıyı sadece Twitter ya da Facebook’tan duyduğu iddia edilemez. Siyasal iktidarın değişimi çağrısına sadece yeni medyadan değil, televizyon gibi geleneksel medya araçlarından, birbirlerinden,

evlerinin pencerelerinden ve yükselen sokağın sesinden karşılık vermişlerdir.

Sosyal medya, siyasal gerçekliği dönüştürme potansiyeline sahip bir arena olduğu kadar, siyasal gerçekliğin bir uzantısı ya da siyasal manipulasyonların bir yansıması da olabilir. Bu birbirini doğuran, besleyen iç içe ilişki farklı yer ve zamanlar için kendine özgü sosyal ve siyasal koşullarında değerlendirilmelidir. Bahreyn’de halkın yarından fazlasının katıldığı Şubat 2012’de başlayan protestolar genel olarak demokrasi ve insan hakları taleplerini sunarken, yaz döneminde Şii ve Sünni partizanlar arasında artan kutuplaşma, hem geleneksel hem yeni medyada etnik ve mezhebi düşmanca kimlik söylemlerini yeniden üreten ve arttıran tehlikeli bir boyuta ulaşmıştır. Sanal gerçeklik, reel gerçeklikteki kutuplaşmanın bir aynası olmuştur. Bahreyn hükümeti bu kutuplaşmayı online forumlarda, Twitter ve Facebook’ta rejim destekçisi sayfalar açarak, muhalif hareketin İran’la bağı olduğuna ilişkin söylentiler yayarak derinleştirmiştir (a.g.e: 8). Arap Baharı sürecinde hükümetler çoğunlukla sosyal medyadaki ya da sokaktaki eylemcileri hedef gösterme ya da tutuklama yoluna gitmişlerdir. Suriye’de Bashar al-Asad rejimi muhaliflerin polise ve sıradan vatandaşlara yönelik saldırılarını gösterdiği iddia edilen videolarla direnişi kırma yoluna gitmiştir. Türkiye’de de 2013 Haziran direnişine başbakanın tepkisi ve ‘dış mihraklar’ söylemi, hükümetin yüzde ellisi ve diğer yüzde elli olmak üzere kutuplaşmayı gündelik yaşama taşımıştır.

Unutmamak gerekir ki sosyal medya sadece özgürlük talep eden halkların seslerini duyurabildiği bir alan değil, aynı zamanda tiranların ve diktatörlerin de liberal ulus-devletlerin de güvenlik politikalarına hizmet eden Orwellyan Büyük Birader görevi gören bir gözetim aracıdır. Diğer bir önemli husus ise, sosyal medyadaki söylemlerin Mısır’daki sistem karşıtı seslerin çeşitliliğini ve gerçek dağılımını ne derece temsil edip etmediğidir. Öyle ki, digital ağ ve tartışmaları görece olarak genç, liberal, barışçıl ve orta-sınıf vatandaşlar ve sivil toplumun domine ettiği bilinmektedir. İslamistler ve muhalif parti destekçileri çoğunlukla Arapça online tartışmalarda aktifken, liberal eylemciler Mübarek rejimine karşı hem İngilizce hem Arapça ulusal ve uluslararası dayanışma ve örgütlenme çağrısı yapmışlardır (Aday ve diğerleri 2012: 14-15). Fakat, Kasım sonundaki seçim sonuçlarına bakıldığında Müslüman Kardeşlerin ve İslamcılarının büyük zaferi yanında liberallerin meclisteki yeri oldukça düşük bir oranda kalmıştır.

Sonuç

Sosyal medyanın Arap Baharı sürecinde Tunus'tan Bahreyn'e ifade özgürlüğü ve eylem alanını genişleterek kolektif bilinci uyandırdığı bir gerçekse de oluşan ortak siyasal farkındalık ve eylemin somut sonuçlarını değerlendirmek çok boyutlu ve değişkenli bir siyasal analizi gerektirmektedir. Sosyal ağ, direnişi ve siyasal dönüşümü tetikleyebilir, teşvik edebilir, destekleyebilir ve hızlandırabilir. Halkın ortak taleplerini tanımlayan, müzakere eden bir platform yaratabilir; fakat baskıcı bir rejimi devirme, devrim sonrası süreçte yeni rejim kurumlarının inşası ve reformların hayata geçirilmesi bambaşka bir süreçlerdir. Bu yeniden inşa süreci, çok farklı siyasal aktörlerin farklı sosyo-politik bağlamlarda kendi dünya görüşlerini ve değerlerini diğerlerine dikte etmeye çalışma mücadelesini de barındıran karmaşık bir süreç olabilir.

Siyasal hareketler Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da cep telefonu, internet ve sosyal medya gibi digital teknolojilerden daha önce de vardı. Bununla birlikte bu teknolojiler insanlara demokrasi ve adalet arayışları için yoğun ve hızlı bir örgütlü eylem olanağı oluşturdu. Sanal alemde tanımlanan talepler ve tartışma platformlarında artan bilinç sokaklara yansyarak diktatörlerin sonunu hazırladı. Vatandaşların ve sivil toplumun siyasal iletişim kapasitesini ve iç siyaseti etkileme gücünü arttırdı. Aynı şekilde bireyler ve gruplar aracılığıyla sosyal medya verilerinin hızlı dolaşımı ve yayılımı ile ülkeler arasındaki uluslararası bağlantıyı geliştirmektedir. Yerel, uluslararası ve küresel demokrasi hareketlerini iç içe geçirip, birbirine bağlamaktadır.

Kaynaklar

- Al Tarzi ve Diğerleri, Arab Media Influence Report, Social Medya & the Arab Spring, Mart 2011
- Benkirane, Rida. The Alchemy of Revolution: The Role of Social Networks and New Media in the Arab Spring, GCSP Policy Paper, 2012/7
- Christian Christensen (2011) Twitter Revolutions? Addressing Social Media and Dissent, The Communication Review, 14:3, 155-157
- Eltantawy, Nahed ve Wiest, Julie B. Wiest (2011) 'Social Media in the Egyptian Revolution: Reconsidering Resource Mobilization Theory', International Journal of Communication 5 (2011), Feature 1207-1224

- Faris, David.(2012) Beyond Social Media Revolutions: The Arab Spring and the Networked Revolt , IFRI
- Faris, David "Revolutions Without Revolutionaries? Network Theory, Facebook, and the Egyptian Blogosphere," Arab Media and Society 2008, 2.
- Frangonikolopoulos, C. ve Chapsos, İ. (2012) Explaining the Role and the Impact of the Social Media in the Arab Spring, GMJ: Mediterranean Edition 8(1)
- Ghannam, Jeffrey. Social Media in the Arab World: Leading up to the Uprisings of 2011 (Washington, DC: Center for International Media Assistance, 2011), 4; erişim 09.09.2014 http://cima.ned.org/sites/default/files/CIMA-Arab_Social_Media-Report%20-%202010-25-11.pdf
- Howard, P. , Sheetal D. Agarwal & Muzammil M. Hussain (2011) When Do States Disconnect Their Digital Networks? Regime Responses to the Political Uses of Social Media, The Communication Review, 14:3, 216-232
- Howard, P. ve Diğerleri, Opening Closed Regimes What Was the Role of Social Media During the Arab Spring?, The Project on Information Technology and Political Islam, Working Paper 2011.1
- Howard, Philip. (2010) The Digital Origins of Dictatorship and Democracy, Oxford: Oxford University Press)
- Lynch, March (2006) Voices of the New Arab Public: Iraq, Al-Jazeera and Middle East Politics Today, New York: Columbia University Press
- Langman, L. (2005). From virtual public spheres to global justice: A critical theory of interworked social movements. Sociological Theory, 23(1), 42-74.
- Lievrouw, L. A. (2011). Alternative and activist new media. Cambridge, MA: Polity Press.
- Morozov, Evgeny (2011) Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom New York: Public Affairs
- Oghia, Michael ve Indelicato, Helen. "Ruling the Arab Internet: An Analysis of Internet Ownership Trends of Six Arab Countries, Arab Media and Society 13 (Summer 2011); accessed November 25, 2011 <http://www.arabmediasociety.com/?article=779>
- Reporters Without Borders, Upheaval in the Arab World: Report November 2011, 7; erişim 09.09.2014, http://www.rsf.org/rapport/RSF_

BILAN_MOYEN_ORIENT_2011_GB.pdf

-Rugh, William (2004) Arab Mass Media: Newspapers, Radio, and Television in Arab Politics, Westport, CT: Praeger

-Shirky, Clay (2008) Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations, New York: Penguin Press

-The Arab Social Media Report: The Role of Social Media in Arab Women's Empowerment, Hazırlayanlar: Racha Mourtada and Fadi Salem, Vol.1/3, Kasım 2011

-The Arab Social Media Report: Civil Movements: The Impact of Facebook and Twitter, Vol.1 No:2, Mayıs 2011

-Bumerang etkisi: Margaret Keck and Kathryn Sikkink, Activists beyond Borders (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998

Dijital Direniş

Serhat Koç *

Twitter ya da diğer yeni medya araçlarına baktığımızda ne kadar özgür o kadar kısıtlı, ne kadar sınırsız o kadar sonlu, ne kadar şeffaf o kadar kuşatıcı, ne kadar demokratik o kadar fişleyici olduklarını görürüz. Bunu söylemekten vazgeçmeyeceğim, aslında bugün hiçbir şey görüldüğü şey değil aksine büyük ihtimalle gözükmeyen şeydir. Uygulamaların bizatihi kendileri bu yönde amaçlarla dizayn edilmemiş olsalar bile sahipleri olan ya da 3. taraf şirketlerce ve/veya devletlerce kullanılma şekilleri onların bu nitelikleri haiz olmasını sağlamaktadır.

Türkiyede'de Twitter vb. yeni medya siteleri/uygulamaları yürürlükteki Basın Kanunu anlamında bir basın-yayın organı değildir. Twitter ve benzeri siteleri hukuk süjesi olarak tanımlanma anlamında en açık düzenleme 5651 Sayılı Yasa'da bulunmaktadır ki o da yer sağlayıcı tanımıdır. Bu anlamda arap baharı ya da fuatavni gibi hesaplar bazından konuyu incelersek, şu soruyu sormamız gerekir öncelikle belkide; Protesto bir hak mıdır? Hem ulusal hem uluslararası mevzuatta var olan protesto hakkına göre bir davranış, düşünce ya da uygulama yönünde karşıt fikirde olanların ona karşı çıkmaya, onu kabul etmeme yönünde geliştirebileceği her türden barışçıl eylemlilik ya da eylemsizlik şeklindeki tutum, yaklaşım ya da davranışların bütünü protesto olarak kabul edilmektedir. Bunun yeni medya araçları ile yapılan hali ise dijital aktivizm, internet ortamında, toplumsal ya da politik konularda, karşıt ya da, taraf olmanın yanı sıra, herhangi bir konuda kişilerin fikirlerini değiştirmeye yönelik etkileme biçimidir. Bu temelden hareketle ifade özgürlüğünün ve dolayısıyla da protesto söylemlerinin tüm dünyada hızla yaygınlaşan kalesi olarak görülen site ve uygulamaların ama özellikle de en başta tabii ki Twitter'ın hükümetlerin mahkeme kararına dayanmayan talepleri doğrultusunda çok kısa süreler içinde bazı protestocu hesapları kapatması ve çoğu zaman özgürlük söylemiyle kendine kullanıcı sadakati yaratmaya çalışan bu şirketlerin artık neredeyse gizli kapılar arkasında gerçekleştirilen anlaşmalarla hükümetlerin kendilerine ilettikleri hesapları dondurması da bizim yıllardır makalelerde ve konferanslarda dile ge-

tirdiğimiz görüş ve uyarılarımızın maalesef gözler önünde gerçekten yaşanmaya başladığının göstergesidir.

Doğası gereği potansiyel eğilimleri güçlendiren yeni medya araçları, zaman ve mekan sınırlamalarının ortadan kalktığı, iki yönlü ve eş zamanlı bilginin dolaşıma sokulduğu bir sistem olarak başlarda her ne kadar göz doldurmuş olsalar da yeni medya, katılımcı, şeffaf ve ulaşılabilir bir iletişim sistemi olarak sadece ifade özgürlüğünü kullanmak isteyen 3. dünya ülke vatandaşlarının değil, onların hükümetlerinin de ilgisini çekmiştir. İnternet üzerinde insanların günlük iletişim biçimleri yeniden kurgulanırken, daha önce birbirleriyle iletişim kurmamış gruplar da sosyal ağlar üzerinden ilişki kurmaktadır. Bu süreçte yeni medyanın en büyük güçlerinden biri de anonim kalabilmektir. Türkiye’de Fuat Avni’nin hesabının Twitter tarafından kapatılması olayıyla ABD’deki Ferguson olayların çıkış sebebi olan gencin öldürülmesine adı karışan kişinin kimlik bilgilerini veren Anonymous grubunun Twitter hesabının askıya alınması Twitter’ın ve benzeri şirketlerin bugüne kadar ilmek ilmek örmeye çalıştıkları o sahte ve kendilerine has özgürlük söyleminin de halk önünde apaçık şekilde kendi elleriyle darmadağan edildiğinin kanıtıdır. Esasen fikirlerini ismini saklayarak beyan etme zorunluluğunu hissetmek özgürlük değil, felsefi açıdan bakılırsa olsa olsa bir tür tutsaklıktır, ama bu şekildeki bir anonim kalma tutsaklığına göğüs gererek yaşadığı ülkedeki hukuksuzlukları tüm toplumlara aktarmaya çalışan kişilerin artık Twitter vb. sitelerden uzak durması, anonimleşme için gerekli teknik araçları kullanmayı öğrenmesi ve de yazımından itibaren anonimliği ön planda tutan site ve uygulamaları kullanması gerekmektedir. Aksi halin devamı ise artık kullanıcı sadakatini önemseme güdüsünden hükümetlerin isteklerini yerine getirme zorunluluğunu temel ilkesi haline getiren popüler yeni medya araçları ifade özgürlüğünün, protesto hakkının ve de anonimliğin başlıca düşmanları olmuş ve/veya olacak gözükmektedirler.

Aslında yeni medya araçları, ana-akım medya tarafından gizlenen ya da üzerine düşülmeyen olayların görünür kılınmasına ve kullanıcılar arasında etkileşim yaratmasına yardımcı olmaları ile bugüne kadar ciddi miktarda kullanıcı sahibi olmuşlar ve hatırı sayılır bir kullanıcı sadakati biriktirmişlerdir. Bu araçların en büyük tehlikelerinden biri, paylaştığımız içerik ve kodların Facebook, Twitter gibi şirketler aracılığı ile iletilmesidir. Bununla birlikte örneğin bu konuyla en yakından

ilgili olay olan Gezi Parkı Direnişi esnasında örgütlenmek ve haberleşmek adına kullanılan yeni medya araçlarının, polis teşkilatı tarafından izleme ve gözetim araçlarına dönüştüğüne de bizzat şahit olduk. Burada üzerinde durulması gereken asıl husus bu araçların kendileri de değil, kullanımları esnasındaki akıl ve biçimdir. Dijital aktivizmin sokak ile birleşmesi, insanların dijital araçları etkin bir şekilde kullanarak içerik üretmesi ve çoğu insanın gözünde televizyonla internetin yer değiştirmesidir. Ama televizyonun tüm olumsuzluklarına karşın ikame bir özgürlük olarak görülen ortam olan internette hangi araçların ve nasıl kullanılacağı ortaya çıkan sonuçlar açısından çok çok daha önem kazanmıştır.

Yeni medya, bugünün geleneksel medyası olan tv ve gazetelerin aksine halkın siyasileri denetleme ve demokratik tartışmanın bir parçası haline gelme isteklerine cevap vermek üzere başlamış olsa da tam da bu noktada özgürlüğün de güvenlik gibi hiç bir zaman yüzde yüzüne erişilemeyecek ütöpik bir kavram olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmemiz gerekmektedir. Özgürlük de güvenlikle aynı paralel de olmak üzere her zaman için bir açık nokta bırakarak gelişmektedir. Özgürlüğün ya da güvenliğin geliştirilmesi için yapılan tüm çalışmalar ve atılan tüm adımlar birbirine karşıt gibi gözükse de bu iki kavramın aslında ne kadar da birbirine yakınsadığını gözler önüne sermektedir. Hemen hemen her tür geliştirme hareketi bir takım yeni açıklara ve boşluklara yol açmakta ve boşlukları dolduracak uygulamalar da devletler, kanun koyucular ya da siyah şapkalılarca kısa sürede bulunmaktadır. Bizim de kabulümüze uygun bir diğer görüş ise tüm sosyal medya hadisesinin esasen büyük biraderin ve yardakçılığındaki gri şapkalıların eseri ve beslemesi olduğu yönündedir. Dünya küresel ölçekte güvenlik paradigmasına ise bu temelde daha yakın durmakta ve çoğu zaman da “özgürlüğün güvenlik uygulamalarına kurban edildiği” fikri aktivist eylemlerin nedeni olabilmektedir.

Morozov’un da çoğunlukla belirttiği gibi İnternet çağı yaşanırken devletler de aptal değillerdir: onlar da İnternetin “tüm” faydalarından yararlanmaktadırlar. Öyle ki: bugün teknoloji asla herkesin eşit ulaşabileceği bir yerde değildir, emperyalizm pek tabi ki kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmayan bir teknolojinin varlığına katlanamamaktır. Aynı zamanda her hangi bir teknolojiyi ve özellikle de kitlelerin görüşlerini değiştirebilme yeteneği/illüzyonu olan İnternet ve benzeri araçları ABD ve yandaş ideolojisinin amaçları uğruna kul-

lanmayacak ya da kullanmama ihtimali olduğunu sezdiren ülkelerin, grupların ya da kişilerin de bu teknolojiye ulaşmasına ya da anonim şekilde ulaşmasına tabii ki izin verilmeyecektir ve bunun için de demokratik kurallar zaten bir kenara bırakılsın, noter gibi onay veren mahkemelerin verdiği kararlara dahi ihtiyaç duyulmayacaktır.

Bu noktada Türkiye’den örnek vermek gerekirse; kendi sitesinde amacının “ulusal ve uluslararası alanda faaliyet gösteren siber suç örgütleriyle, evrensel, insan haklarına saygılı, sosyal çevrenin değerlerini de dikkate alarak topluma karşı sorumluluk duygusuyla, yasaların tanıdığı yetki ve sorumluluklar çerçevesinde etkin şekilde mücadele ederek; gelişen bilişim teknolojisi sistemlerinin suçun hedefi veya aracısı olarak kötüye kullanılmasının önüne geçmek suretiyle suçun devamını ve oluşumunu önlemek” olduğunu bildiren Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı’nın “milyonlarca Twitter mesajını incelemeye alarak” hangi suç örgütüyle mücadele etme çabasında olduğunu anlamlandırabilmek güçtür. Başkanlığın görev alanına girmeyen yani “siber suç” olmayan Twitter vb. sosyal medya temelli internet siteleri üzerinden vatandaşların “hakaret”, “tehdit”, “şantaj” vb. internete/siber aleme özgü olmayan “klasik” suçların başkanlıkça araştırıldığının topluma açıklanmasının altında başka bir neden aramamak iyi niyetli bir yaklaşım olarak kalacaktır.

Türkiye’deki faşist hükümetin tüm dünyanın tepkisini çekecek “site engelleme” uygulamasındansa Türkiye’de bir muhatapla görüşmeyi tercih ettiği son dönemde açıkça anlaşılmaktadır. Hesapların Twitter tarafından Türkiye’den görüntülenemeyecek şekilde askıya alınması uygulaması ise belki de çok daha vahim bir geçiş sürecine dair olabilir. Padişahlıkla yönetilen TC hükümeti, URL bazlı engelleme için ciddi teknolojiler satın almış ve bunları çocuk pronografisiyle savaş için edindiğini iddia etmiş ve bunların satın alındığı yabancı şirketler de bu yalan iddiaları desteklemek için bin dereden su getirmeye çalışmışlardır. Şu an için bu teknolojilerle Tumblr gibi araçlar üzerinde URL engellenebiliyor olsa da Twitter vb uygulama ve site karışımı URL’ler henüz engellenmeye başlanmamıştır ve belki de bu geçiş sürecinde “withheld/buzlama” olarak da ifade edilen askıya alma yöntemi hükümetin anlık talepleriyle Twitter tarafından uygulanmaktadır.

Bu noktada hepimiz açıkça bilmeliyiz ki seçimlerde oy veren halkın siyasette yeri yoktur. Demokrasinin erdemi oy verip devleti yönetecek

partinin kimliği hakkında karar alınmasına yardımcı olmak olmamalıdır. Bu demokrasinin erdemi bünyesinde sayılamayacak kadar pasif ve yetersiz bir haktır. Türkiye’de Halkın söz hakkı olmadığı gibi öğrenme ve bilgi alma hakkı da yoktur. Erişim engellemelerle, site kapatmalarla, sansürle, kişisel verilerin ifşasıyla ve benzeri diğer tüm internette insan haklarını ilgilendiren konularda bizlere söz hakkı tanınmadığı gibi yapılan hukuksuzluklara karşı etkin itiraz ve başvuru hakkı da tanınmamaktadır. Son dönemde Anayasa Mahkemesi’nin bir kaç olumlu kararı dışında ülkemiz bu konuda tam bir karanlıktadır ve dünyada vatandaşına en çok hakkı vermiş gibi gözükmeye çalışıp esasen en az hakkı vermiş olan ülkelere biridir. Aynı şekilde Twitter vb. araçları kullanan kişilerin de bu uygulamaların kullanıcı sözleşmeleri üzerinde gerçek ve doğrudan hiçbir etkileri bulunmadığı gibi kendileri hakkında ilgili araçların sahibi olan şirketlerce uygulanan yaptırımlara da etkili şekilde karşı çıkma ve itira zetme hakları ve olanakları bulunmamaktadır, tek yetkili ve söz sahibi olan ilgili siteyi/uygulamayı/aracı üretilen şirket olarak görülmektedir. Dolayısıyla insanla devlet arasındaki hukuksuzluğun giderilmesi için yıllarca süren çabalar sonucu ortaya çıkan insan hakları hukukunun temellerinden hareketle insanla çoğu zaman çok uluslu bir yapı çizen ve devletlerden çok daha fazla ifade özgürlüğü vb. haklara müdahale edebilen bu şirketler arasındaki hukuksuzluklar da ilerleyen dönemde bizler gibi hukukçuların çabalarıyla insan hakları hukukunun içerisinde yerini alacak ve kullanıcıların da bu şirketler karşısında hakları olduğuna ilişkin uluslararası sözleşmeler imzalanacaktır.

Şöyle düşünelim: “Dünyadaki liderlerin önünde iki seçenek var: ülkelerinde internetin canlanmasına izin verebilir ve bunun sağladığı özgürlüklerin daha fazla siyasi hak taleplerini beraberinde getirme riskini alabilirler. Ya da internete sınırlamalar getirebilir, özgürlükleri yok edebilir ve bir iletişim toplumunun getirebileceği tüm ekonomik ve sosyal faydaları kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilirler.” şeklinde konuşabilen bir politikacının 3. Dünya savaşının çığırkanlığını yapmadığını, birilerine askeri gözdağı vermediğini ve bizzat devlet terörüne ön ayak olabilmek için demokrasi havarisi gibi davranmadığını kim iddia edebilir? Sosyal medyanın hükümetlere, daha fazla insanla sanal ya da gerçek yollarla bağlantıya geçmek için en güçlü aracı sunduğunu deneyimlediğimiz zamanlar yaşıyoruz. Normalde, egemen ulus devletler arasındaki ilişkilerden ibaret olan diplomasi

alanında, 21. Yüzyıldaki en kritik buluşun “insandan insana” diplomasi olduğunu gördük. ABD hükümetinin HgGary Federal adlı bir şirketle, sosyal medyada “sahte” profillerle kamuoyu oluşturmak için yazılım anlaşması yaptığıının ortaya çıktığı, ABD Hava Kuvvetleri’nin Sosyal Medya Rehberi’ne göre, sosyal medyanın da artık bir savaş cephesi olarak algılandığının açıklandığı günlerden geçiyoruz. ABD sosyal medyayı ve İnternetin nimetlerini bu kadar açıkça emperyalist amaçları ve işgal faaliyetleri için kullanırken bazen kendi tuzağına da düşmüyor değil tabi ki: New York’lu bilişim uzmanı Thomas Ryan’ın tasarladığı kadın sanal karakter Robin Sage, Rusya’ya iade edilen Anna Chapman ve diğer ajanların yıllardır edinemediği ABD’nin gizli bilgilerine sosyal medya siteleri üzerinden ulaşmayı başararak ava giden avlanır sözünü hatırlatmaktadır doğrusu bizlere.

Bizler ise işte artık andığımız tüm bu nedenlerle ifade özgürlüğü kavramının kuyruklu bir yalana dönüşmüş olabileceğinden endişe duyuyoruz. Bu bağlamda devrim için internet değil, internet için devrim şiarından hareketle: kendimizi özgürleştiremiyorsak hiç olmazsa hükukçular olarak interneti özgürleştirmek adına çalışmalıyız diye düşünüyoruz. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler sınıfında sayılan ve modern devlet gibi muamele gören ama aslen çağdışı zihniyetlerle yönetilen oksimoron coğrafyalarda bu davranış bir yaşam mücadelesidir.

Medyanın Üzerinde Dijital Bir Hayalet

Mehmet Atakan Foça

Medyanın üzerinde bir hayalet dolaşıyor. Dijitalleşme hayaleti Radikal gazetesinin kağıdı bırakmasıyla daha da görünür oldu. Radikal’in dijitalleşmesine dair yazılan tüm yazılarda ortak endişenin dijitalleşme adı altında haber üretiminin sona erdirilmesi, gazetecilerin bu süreçte ikinci plana atılarak yavaş yavaş yok edilmesi, havuzdan toplanan haberlerin tık uğruna haber değerinden yoksunlaştırılması, kış popo fotoğraf galerileriyle haberciliğin ümüğünün sıkılması olduğu görülüyor.

Radikal’in dijitalde nasıl para kazanacağı, nasıl insan çalıştıracağı şimdilik esas problem gibi. Ancak kısa vadede en azından biz fakirlerin çözebileceği bir sorun olmadığı gibi bunun uzun vadeli bir dönüşümü anlamak için bizi körleştiren bir engel olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden piyasa modeli, reklamlar, tık almak, tekil ziyaretçi gibi zaten bizim problemimiz olmaması gerektiği halde gündemimize oturan bu meseleleri, bir kenara bırakıp mesleki bir sorgulamayı haddimi aşmak pahasına yapma niyetindeyim. Bu niyetle, dijitalleşen her şeyde olduğu gibi gazetecilikte de meslek etiğini terk etmeksizin bir iş ortaya koyabilmek için dijitali anlamlandırmak zorunda hissediyorum.

Tüketici okurdan, üretici kullanıcıya

Dijital dünyanın anahtarı etkileşim. Tık almak isteyen haber sitesinin, haberinin okunmasını isteyen gazetecinin etkileşime girmeden (çıplak kadın fotoğrafları galerileriyle dolu bir web sitesi olsa bile) dijital dünyada, bilakis sosyal ağlarda uzun süre varlığını koruyabilmesinin pek yolu yok. Yazılı olandaki “okur” artık dijital dünyada “kullanıcı” olarak karşımızda. Kelimelerdeki bu ufak değişiklik, gerçekte çok da küçümsenmemesi gereken bir dönüşümü ifade ediyor. Kullanıcının alışkanlıkları, okuma stili, yorumlama anlayışı bambaşka. Okurun okuma eylemiyle kullanıcının kullanma eylemi arasında bir yarıma var. Bu yarılmayı çözülmeden dijital dünyanın, dijital gazeteciliğin ve dahi dijital devrimin boş birer lakırdı kalacağını anlamak gerek.

Dijitalleşmenin gazetecilik açısından iki boyutu var. Bunlardan ilki

kullanıcıların haber üretimine katılması. Katılım arzusunun sadece siyasi mecralara ilişkin yükselen bir istek olduğunu düşünmek demokrasinin özüne dair hayati bir meseleyi kaçırmış olmak anlamına geliyor. Türkiye için konuşacak olursak ana akım medyanın üretmediği, üretmediği yerde yurttaş gazetecilerinin artan bir öfkeyle sosyal ağlarda haber üretmeye başlaması tam olarak buraya işaret ediyor. Amerika ve Avrupa’da kullanıcı üretimi içeriğin (cep telefonlarıyla olay yerinden görüntü kaydeden ve bunun haber sitelerinde sunulmasına rıza gösteren kullanıcının içeriğini kastediyoruz - user generated content –UGC) keşfi ve haber bültenlerine girişi 2000li yılların ortalarında gerçekleşti. BBC’nin UGC Hub’ı yaklaşık 10 senedir faaliyet göstermekte ve kullanıcı-okur tarafından olay yerinde çekilmiş görüntülerin doğrulanması ve yayına hazır hale getirilmesi için bu birimde yanlış bilmiyorsam şu an yaklaşık 20 kişi çalışıyor (demek ki dijitalleşmek bazen istihdamı da gerektiriyor). Türkiye’de ise yurttaş gazetecilerinin ana akımdan ayrı bir takipçi kitlesi var. Gezi Parkı eylemlerinden bu yana kendi medyasını kendi yaratanlar, kendi okurlarıyla etkileşiyor ve çoğu zaman “eylem haberciliği”nin ötesine geçmeye yönelik adım atmak, tartışma zeminlerinin sınırlı olması nedeniyle de güç gözüküyor.

Habere katılım, yalnızca kullanıcıların ana akıma gösterdikleri ani bir refleks olmaktan ibaret değil. İnternet sitelerinde yayınlanan haberlere yapılan yorumlar, sosyal medyadaki yorumlar, paylaşımlar bugüne kadar kutsal-geleneksel-kağıt gazeteciliğinin karşılayamadığı şeylerdi. Okurun sadece tüketici olmaktan çıkıp, kullanıcı olma vasfıyla aynı zamanda üretici de olduğu bir sürecin içerisindeyiz.[1]

BBC, CNN, Al Jazeera (ve bazen Hürriyet) gibi mecraların sosyal platformlarda okurlarından haberlerine yorum yapmalarını ısrarla istemesi[2], BBC Türkçe’nin Sosyal Meydan ve Canlı Anlatım pratikleri kullanıcıların habere katılım arzusunun medyayı nasıl dönüştürdüğünün ispatı sayılabilir. Vagus TV ve Vivahiba deneyimleri, T24’ün “haber gönder” sekmesi (böyle bir imkan varmış gibi gözükse de T24’ün okurun gönderdiği haberleri nasıl bir süzgeçten geçirdiğine ve yayınlayıp yayınlamadığına dair bir şeffaflık henüz yok) Türkiye’deki internet haber sitelerinin de bu dönüşümden bağımsız olmadığını gösteriyor.

Habere katılım tüm bu yönleriyle geleneksel gazeteciliğin taşıdığı hi-

yerarşiyi ve habere ulaşmadaki tekeli kırarak tehdit ediyor. Bunun (iyi ya da kötü bir şey olup olmadığına dair herhangi bir yorum getirmeksizin) haber üretiminin daha demokratikleştireceğini savunmamız mümkün.

Haberin görselleşmesi

Gazeteciliğin dijitalleşmesinin bir diğer boyutu haber anlatma pratiklerinin değişmesi. Okur için gazeteyi eline alıp haber okumak neyse, kullanıcı için tıkladığı bir linkteki görselle tüm haberi anlamak da o. İnfografikler, veri görselleştirmeleri, interaktif haberler, haritalandırmalar gibi dijitalin sağladığı haberi kolayca yakalama olanakları dururken sayfalarca yazı okuma isteği giderek azalıyor. Bianet’in Erkek Şiddetinin 2013 Grafiği ve Gezi Direnişi zaman tünelinin bunca zamandır konuşuluyor oluşunu hatırlatırım. Veya Al Jazeera Türk’te yer alan interaktif haber şablonları, Diken’in listeleri, NTV’nin “ntvgram” adıyla başlattığı ve Instagram’da 15 saniyelik videolarla gelişmeleri özetlediği projesi Türkiye’den örnekler. Wales Online, Mashable gibi yabancı kuruluşlar ise Snapchat’e geçiş yaptı bile.

Yeni haber anlatma tekniklerinin gelişmesi, dijitalleştiği iddiasındaki bir haber kurumunu ya bu teknikler konusunda gazetecilerini eğitmek ya da bu konuda tecrübe sahibi gazetecileri işe almaya zorluyor. Üstelik bu haber anlatma tekniklerini içselleştirmek ve haberi tekrar tasarlamak “dijital bir bakış açısını” da zorunlu kılıyor. Geleneksel düşünüp dijital çalışmak çok mümkün değil. Yani dijitalleşme eşittir gazetede yazıyı aldım kopyaladım hop sitede yayınladım demek hiç değil.

Sorun dijitalle başlamadı, dijitalle sürüyor

İşsizlik, kalitesiz gazetecilik, haberciliğin içinin boşaltılması, dijitalle geçiş nedeniyle gerçekleşen şeyler değil. Uzun süredir devam etmekte olan medyanın bayağılaşmasında bir basamak olarak dijitalin kullanılması ise bizi dijitali öcüleştirmeye hatasına düşürmemeli. Aksine dijitalin sağladığı olanaklar, erişim ve etkileşim imkanları tekrar tekrar tartışılarak haberciliğe ve haber üretimine yeni çıkış rotaları bulunmalı.

Özetle okurun habere katılım arzusu haberciliği demokratikleştirici faktörler barındırıyor. Bunun yanı sıra UGC’nin haber bültenlerine –er ya da geç- gireceği düşünüldüğünde UGC’yi tespit edecek, doğru-

layacak ve yayına hazırlayacak ayrı bir iş gücü ihtiyacı söz konusu. Aynı şey habercilik yapan kurumların sosyal medyadaki varlıklarını güçlendirmek[3] için ayrı zamana ihtiyacı olan gazetecilerin işe alınması için de geçerli. Haber anlatım tekniklerindeki dönüşüm ise bu konuda bilgili personelin yetiştirilmesi ve internet gazeteciliği, dijital gazetecilik, veri gazeteciliği, mobil muhabirlik gibi konuların habercilikle buluşturulmasını gerektiriyor.

Gazeteciliğin bir yerde kamu yararı ve haber alma hakkına dayandığı yerde, kamuya rağmen yarar üretmeye çalışmaktan kamuyla birlikte bir değer ortaya koymak ve haberi okur/kullanıcının almak istediği yerden ona ulaştırmak için dijital medya çok önemli. Radikal’de olduğu gibi başarısız hamleler, işten çıkarmalar, kötü yönetimler nedeniyle dijitalleşmeye bile kendi sorunlarını bulaştıran yerli ana akım medya hareketlenmelerinin uzun vadede dijitalin sağlayacağı avantajlara bizi kör bırakmasına izin vermemeliyiz.

Dolayısıyla dijital olan (her ne kadar endişeleri haklı bulsam da bunun sebebinin dijitalden kaynaklanmadığını düşünüyorum) işsizlik, güvencesizlik ve haberin içini boşaltma değil, medyanın üzerinde dolaşan bir hayalet hala.

[1] Mesele eğer yine de nasıl bir iş modeli kurgulanacağıysa James Breiner izleyicilere haber üreten değil, topluluğa değer katan bir model önerisini okumakta fayda var: <http://newsentrepreneurs.blogspot.mx/2013/01/you-create-more-value-with-community.html>

[2] Kaç gazeteci kendi haberine yapılan yorumları okuyor ve bunları cevaplıyor?

[3] 2012’de The Tuscaloosa News, çıkan hortum sonrası attığı tweetlerle Pulitzer ödülünü kazandı: <http://www.poynter.org/latest-news/media-lab/social-media/170607/how-the-tuscaloosa-news-post-tornado-tweeting-helped-bring-home-a-pulitzer-prize/> “Sosyal medyada bu hafta en çok izlenen videolar” haberi Pulitzer kazandırmayacağı gibi “siz çok yanlış gelmişsiniz” dedirtebilir.

Dijital Gettolarda Mahalle Baskısı

Gürkan Özturan *

Hızlı ve yüksek kalitede iletişim, yaşamlarımıza yenilikler katmaya devam ediyor. Lakin yeniliklerin bir kısmını değerlendirirken kullanıcıların ve toplumların dönüşümlerine de değinmek gerek. İletişim çağının kazanımlarından belki de en alenisi olan bireyselleşmenin toplumsal yansımaları gettolaşmayla birlikte yürüyor. Türkiye’de ‘dijital’ ve ‘politika’ kelimelerinin yan yana gelmeye başladığı geçtiğimiz on yıldan bugüne bakıldığında muhtemelen en öne çıkan kavramlardan biri dijital gettolar ve buna ek olarak dijital gettolarda mahalle baskısı olacaktır.

Yakın zamana kadar internet ve iletişimin yaygınlaşmasıyla yaşanacağını düşündüğümüz ‘dijital aydınlanma ve hoşgörü’ rüyasından uyanıyoruz sanırım. Benzer ilgi alanlarına sahip kişilerin kolaylıkla birbirlerini bulabildiği, tanıştığı ve yaşamsal ilerlemenin sağlandığı bir ortamdır sıyrılan; adım adım kendinden olmayanlara karşı ortak nefretin birleştiği, gettolaşma ortamına sürüklenen bir dijital kültür peydah oldu. Sosyal medya mecralarının kullanımının katlanarak arttığı son bir yılda dijital kıyım ve dijital linç girişimlerinin yanı sıra bireylerin yürüttüğü bu kendini soyutlama hali dijital gettoları oluşturuyor.

Kendi gündeminin peşinde gündemlerin kişiselleştiği bir devirde, ülkenin ücra bir köşesindeki zincirleme kazadansa, kişi kendi geçeceği yolun trafik durumunu daha çok önemsiyor. Kendi gündemini takip ettiği olgusunun bir açıdan gayet anlaşılır; ancak kişiselleşen çevrede kamusallık hissini gettolaşma gibi tehlikeli bir olguyu da gün yüzüne çıkarabilir. Bu durumu bir trafik haberinden siyasi gündeme dönüştürsek durumun vehameti daha da ortaya çıkıyor. Tıpkı sadece kendi kullandığı yoldaki trafik durumunu en üst düzeyde önemseyen kişi gibi, yalnızca kendi görüşünün ya da partisinin haberlerini almayı tercih eden milyonlarca insanla yan yana yaşıyoruz. Gerçekliği kendi algısı üzerinden yaşayan kişiler, yalnızca kendi görüşlerini tasdik edecek gazeteler, haberler, kaynaklar, ve sosyal medya kullanıcılarını takip ediyor.

Basında ve gündelik yaşamda çoğulculuğun sesi alabildiğine kısılmışken, bir arada farklı görüşleri fikirler duymanın yegane mecrası sosyal medya olarak görünse de, kullanıcılar genelde yalnızca kendi fikirlerinin yansımaları duymak istiyor, takip ettikleri kişileri özenle seçiyor ve mümkün olduğunca karşıt görüşlü kişilerle iletişimden sakınıyor. Kendisini takip eden farklı görüşten biri olduğunda gururla hemen engellediğinden bahseden ‘getto sakinleri’, tahammülsüzlüklerini yepyeni bir boyuta taşıyorlar.

Aynı ilgiler değil de aynı nefretler üzerinden örgütlenen getto kullanıcıları, “şu partiyi destekleyenler beni silsin”, “bu olaya katılanlar beni listesinden çıkarsın” şeklinde mesajlarını sıklıkla paylaşıyor; kendi görüşleri dışındaki herhangi bir görüşü duymaya dahi tenezzül etmiyor. Baskın olmak kaygısıyla ortaya çıkan bu saplantının aşılması ancak çoğulcu fikirleri kabullenmekle olacaktır. Kendi fikirlerinin gelişimi için bile “diğer” görüşlere ihtiyacı olduğunun farkında olmayan getto sakinleri hangi görüş, akım ya da taraftan gelirseler gelsinler, dijital kurtarılmış bölgelerinde kendi mahalleleri içinde ‘ötekine’ karşı sırasıyla tahammülsüzlük, önyargı, kin, nefret ve linç eylemlerine girişiyorlar.

Kendisinden başka hiçbir sesi duymayan bir dijital kitle oluştuğunda, bu kitleden başka bir kitlenin olmadığı algısı ortaya çıkar. Bu nedenle birçok kullanıcı özellikle herhangi bir seçimin ardından “şu parti nasıl kazanır anlamıyorum” ya da “bu parti kaybetmesine rağmen nasıl yine de bu kadar oy alır anlamıyorum” gibi serzenişlerde bulunuyorlar. Karşısında durduğu fikri tümünden reddeden, hatta kişisel ilişkileri pahasına dijital iletişimini sonlandıran kişiler için bu görüşler var olmamış “gibi” görünüyor. Bütün gerçekliğiyle tüm kişilerin, kimliklerin, görüşlerin ve eğilimlerin varlığını sürdürdüğü dijital dışı dünyaya döndüğünde şoka uğrayan çoğulculuğa kapalı görüşler, kendi içinde baskıcılığını artırarak kendini tatmin etmeye çalışır.

İnternet erişimi olan her bireyin elinde sınırsız bilgi kaynakları varken, dışarıdan bir dayatma olmaksızın kendi algı mecralarını kısıtlamaya kalkışması belki de gündelik yaşamda uğradığı müdahaleler nedeniyle oluyordur. Basit bir açıklama olarak bireyin, devlet, sistem, mekanizma, ataerkillik, mahalle vs. şeklinde açıklanabilecek herhangi bir örgütlü unsur tarafından baskı altında tutulması öne

sürülebilir. Fakat biraz daha derinde bir inceleme yapılırsa kendisini gerçekleştirememiş bir etki-tepki meselesinden çok, bilinçli bir tercih olarak tahammülsüzlüğü seçmiş, farklı sesleri düşman bellemiş bir kültür görmek mümkün. Bunun temeline inildiğinde kültürel olarak kamusalılık hissinden arınmış bir bencillığe yönelmiş, çok seslilik karşıtı eğilimlerin yaygınlığı karşımıza çıkıyor.

Dijital atmosferde çoğulculuğa karşı çıkılması bir yandan da geçtiğimiz yüzyılın baskıcı yönetimlerinde yaşananları hatırlatıyor. Sistemli tahammülsüzlük politikasının bir yansıması olarak algı yönetimi araçlarıyla “kandırılmış” bireylerden bahsedilirken, bugün tamamen kişisel tercihlerle kendinden olmayana karşı çevrimiçi duvarlar ören milyonlar, geçen yüzyıla göre çok daha vahim bir tablo sergiliyor. Eserlerinde baskıcılık ve otoriter eğilimleri irdeleyip eleştiren politik teorisyen Hannah Arendt’in dediği gibi “insan değil, insanlar yaşar bu gezegende; dünyanın kanunu zaten çoğulculuk.”

change.org: Katılımcı Demokrasi ve Aktivizm

Serdar Paktin

“Be the change you wish to see in the world.”
Mahatma Gandhi²⁷

1. Temel değişim:

Bundan yüz yıl önce Gandhi Güney Afrika’da sosyal haklar için mücadele ederken, değişim yaratmak için zorlu mücadeleler, acı dolu eylemler ve inanılmaz bir dayanma gücü gerekiyordu. 350 yıl önce Fransa’da, 800 yıl önce Britanya’da, değişim yaratmak için insanın önce canından vazgeçmesi gerekiyordu. O zamanlar bir düşüncenin etrafında insanları birleştirmek, bir değişim için destekçi toplamak çoğu insanın, bırakın cesaret etmeyi, hayal bile edemeyeceği bir şeydi. Ve o zamanlar küçük değişimlere yer yoktu. Değişim ya kökten olurdu ya da hiç olmazdı.

Şimdi, ne değişti? Artık 22 yaşında iki iş yaparak geçimini sağlayan bir kadın koskoca bankayı dize getirebiliyor²⁸, yeşilci bir internet sitesini yöneten 4-5 arkadaş Ağaoğlu Holding’i beyaz atından indirip ormanın dışına itebiliyor²⁹. Artık, bireyler, destek toplayarak, arkasında büyük sivil toplum örgütleri durmadığı için gözden kaçan, başkaları aynı şeyleri yaşamadığı için bilinmeyen değişim taleplerini, kendileri gerçekleştirme imkanı bulabiliyor. Bir başka deyişle, Antik Yunan sitelerinden binlerce yıl sonra, katılımcı demokrasi gerçek anlamıyla geri dönmeye başlıyor.

Ama bu sefer biraz farklı. Zira, katılımcı demokrasiyi var etmeye çalışanların elinde dünyaya yeni bir çağın kapılarını açan bir değişim mekanizması var: Dijital iletişim teknolojileri. Dijital iletişim teknolojileri sayesinde, iletişim kavramı, geri dönülmez bir değişim yaşa-

²⁷ Keith Akers, Compassionate Spirit, 05 Haziran 2009. < <http://www.compassionatespirit.com/Be-the-Change.htm>> Bu sözü tam olarak Mahatma Gandhi’nin söylediğine dair kesin bir kaynak yok. Ama neredeyse aynı şeyi ifade eden başka bir şey söylemiş olduğundan dolayı bu söz ona atfediliyor.

²⁸ Molly Katchpole, “Tell Bank of America: No \$5 Debit Card Fees”. <<http://www.change.org/petitions/tell-bank-of-america-no-5-debit-card-fees>>

²⁹ Yeşilist Rehber, “Ağaoğlu Maslak 1453: İstanbul uyan, kabusun gerçek oluyor”. <<http://www.change.org/maslak1453>>

yarak beraberinde dünyadaki diğer her şeyin değişeceğinin işaretini verdi.

Dijital iletişim teknolojileri, iletişim kavramında bu kadar devrimsel nitelikte neyi değiştirdi?

Geleneksel medya iletişimi tek yönlü bir iletişim sağlar. Bir tarafta mesajı ileten bir medya aracı, diğer tarafta ise mesajı alan dinleyici/izleyici/okuyucu bulunur. Bu ikisi arasındaki ilişki sadece bir tarafın diğerine mesaj vermesi üzerine kuruludur. Gücün merkezi olarak korunmasını sağlayan ve şimdiye kadar normal kabul edilen “mesaj veren” ve “mesaj alan” arasındaki keskin sınır, geleneksel medyanın güç ilişkilerini belirleyen en önemli etkeniydi.

Dijital iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile aradaki bu sınırlar yavaş yavaş kalktı. Önce, interneti geleneksel medyaya alıştığımız gibi kullandık. İnternet kullanıcısı, bir okuyucu ve izleyici idi. Sonra bu teknolojinin herkese içerik üretme, yayın yapma ve fikrini dile getirme imkanı verdiği fark edilmeye ve teknoloji bu yönde gelişmeye başladı. Web 2.0 diye adlandırılan mefhum, işte dijital iletişim teknolojilerinin kullanımındaki bu ana değişime işaret ediyor.

Dijital iletişim teknolojilerinin gelişimi ile geleneksel medyadan bildiğimiz sınırların ortadan kalkması ve bireylerin de söz sahibi olmaya başlaması ile dünyanın dengeleri de yavaş yavaş değişmeye başladı. Böylece, “mesaj veren” olarak medya organlarını kullanma ayrıcalığını elinde bulunduran güç, para ve konum sahibi varlıklar ile “mesaj alan” olarak gazete okuyan, radyo dinleyen ve televizyon izleyen pasif, güçsüz ve söz hakkı olmayan büyük topluluk arasında bir dialog ortamı doğdu. Artık, sessiz çoğunluğun da bir sesi vardı ve kimsenin onlar adına “sessiz çoğunluğun sesi” olmasına ihtiyaçları kalmamıştı.

Sağlanan bu dialog ortamı neden bu kadar önemli?

Eserleri sayesinde dünyada son yirmi yıldaki değişimlere ışık tutan en önemli düşünürlerden birisi olan Mikhail Bakhtin’in—maalesef hala Türkçe’ye çevrilmemiş olan—“Dialogic Imagination” kitabında yer verdiği önemli kavramlardan birisi bu sayede evrensel iletişimi değiştiren en önemli unsur haline geldi: Dialogizm (Dialogism).

Dialogizm, kısaca, dialoga dayalı iletişim demektir. Fakat, Bakhtin’in düşüncesinde dialogizm, iki önemli kavramı daha beraberinde getirir: Kronotop (Chronotope) ve Çok-dillilik (Heteroglossia).

Dialoga dayalı iletişim kavramının beraberinde getirdiği bu iki kavramı da kısaca açıklayalım. Öncelikle, Kronotop kavramını Türkçe zaman-mekân olarak söyleyebiliriz. Einstein'ın İzafiyet Teorisi'nden ödünç alınan bu kavram, iletişimde kullanılan öğelerin işaret ettikleri zaman ve mekana dair dengeler ve çerçeveden bağımsız düşünülme-yeceğini söyler. Yani, siz “cemaat” dediğinizde farklı bir şeye, “cemi-yet” veya “sosyete” dediğinizde apayrı şeylere işaret edersiniz. Ama hepsi temelde aynı anlama gelen kelimeler.

Heteroglossia ise, dilin tekil olamayacağı, zamana ve mekana dayalı olarak farklı şartları da beraberinde getireceği için dilin çoğul olma-sı gerektiğini ifade eder. Burada “dil” dediğimiz şey, Türkçe, İngiliz-ce veya Lazca, Kürtçe gibi bir şeye işaret etmiyor. Burada Bakhtin'in “Glossia” kavramı ile işaret ettiği dil kavramı “bir dünyayı algılama bi-çiminin ifade edilme şeklini” anlatmaya çalışıyor. Bu bağlamda, Gala-tasaraylılık da bir dil olabilir, Milliyetçilik de farklı bir dile işaret ede-bilir veya devlet memuru olmak da ayrı bir dili beraberinde getirebilir.

Bakhtin'in dialojik düşüncesi, bize dilin zaman ve mekandan bağım-sız düşünülme-yeceğini ve her ne kadar aynı dili konuşuyor gibi gö-rünsek de zaman-mekan ilişkisi içerisinde dilin çoğaldığını ve fark-lılaştığı fikrini taşıyor. Bu fikri biraz hazmettiğimiz zaman, bütün bu uzamsal konumlandırmalar bir sonuç daha doğuruyor: Merkeziet-sizlik.

Şimdi, şu sloganı hatırlayalım: “Tek devlet, tek millet, tek bayrak, tek dil”. Bu sloganı biraz önce açıkladığım mekanizmalara göre de-ğerlendirirsek “tek dil” dediğimiz şeyin aynı zamanda “tek ideoloji” veya “tek dünya görüşü” demekten bir farkı olmadığını görebiliriz. Bakhtin'in terminolojisiyle “tek-dillilik” veya Monoglossia diye ifade ettiği şey, dilin merkezietçi bir anlayışla, Kronotop ve Heteroglossia (zaman-mekan ve çok-dillilik) dinamiklerini bastırarak düşüncenin önceden belirlenmiş bir çerçeve içinde kalmasını sağlamaya çalışma-sıdır. Fakat, Dialojizm beraberinde zaman-mekan bağlamı ve çok dil-lilik getirdiği için bir merkezietçisizlik doğurur. Bir başka deyişle, dia-loğa dayalı iletişim, iletişimi demokratikleştirir, merkezietçisleştirir.

Burada, Bakhtin'in bize açtığı pencereden, dijital iletişim teknoloji-lerinin yarattığı o çağ atlatan temel değişime tekrar bakalım: Dijital iletişim teknolojileri, çift taraflı iletişim yapısını getirerek dialoga dayalı bir iletişim dünyasının temellerini attı. Bu beraberinde fiziki

sınırların önemini kaybettiği, ulusal kimliklerin değerini yitirdiği ve küreselleşmenin, kozmopolitleşmenin değer kazandığı bir dünyanın yükselişe geçeceğini gösteren devrim niteliğinde büyük bir değişim demek oluyor.

Daha sosyal ağlardan, dijital aktivizmden veya mobil uygulamalardan söz etmeye başlamadık bile. Ama şunu bilmek gerekir ki, bu değişim, diğer bütün değişimlerin ortaya çıkmasını sağlayan temel değişimdir.

2. Dijital okuryazarlık

Dijital iletişim teknolojileri, iletişime dialog kavramını getirdi. Böyle-ce heteroglossia, yani çok-dillilik, ve Chronotope, yani zaman-mekan çerçevesi, katarak bilginin ve iletişimin de karmaşılaşmasına neden oldu. Bilginin çok çeşitli ifade biçimlerinin olması, farklı bakış açıla-rının ses bulması ve de bilginin zaman-mekana bağlı olarak konum-landırabilmesi, sözünü ettiğimiz, merkezietçi bilgi sistemini yavaş yavaş geçersiz kılmaya başladı. Artık, herkesin kabul etmesi gereken mutlak doğrular, bütün şartlar altında geçerli olduğunu kabul ettiği-miz bilgiler yavaş yavaş geçerliğini yitirmeye başladı. Bu söyledikleri-mi pozitif bilimlerin sunduğu bilgilerle karıştırmamak gerekir, burada sözünü ettiğim sosyal ve toplumsal bilgiler.

Artık eskisi gibi herkese yol gösterecek ana metinler, manifestolar ve mutlak doğrular yok. Bu söylediğimiz şeyler, merkezi dilin oluşması ve herkesin aynı ortak paydada buluşabilmesini sağlayan sabitleyici-lerdi. Bunların geçerliğini yitirmeye başlamasıyla, bazılarının “bilgi kirliliği” olarak adlandırdığı farklı bilgi sistemlerinin içiçe geçerek oluşturduğu sarmal bir ağ ortaya çıktı. Şimdi, aynı konuda birden fazla bilgi ve haber kaynağı var ve heteroglossia ekseninde düşündü-ğümüz zaman, aynı bilgiyi farklı dillerde, farklı bakış açılarıyla, farklı çerçevelerde sunan sayısız kaynak var.

Dijital dünyada yolunu bulabilmek

Kaynakların çeşitlendiği ve bilgilerin farklı dünya görüşleriyle sunul-duğu bir dijital evrende dijital okuryazarlık ne demektir? Bu kaynak-lar arasından doğru veya hiç değilse itibar edilecek bilgiyi bulabilmek, edindiği bilgiyi anlamak ve doğru yorumlayabilmek dijital okuryazar-lığın temel gereğidir. Bunun dışında, insanın dijital araç, platform ve ortamları etkin kullanabilmesi, bu farklı alanlar arasında yolunu bula-

bilmesi demektir. Dijital okur yazarlık, bu farklı alanların her birinin kendi dinamikleri olduğunu bilmesi ve her birinde bu dinamiklere uygun olarak iletişime geçmesi demektir.

Bir başka deyişle, Facebook arama alanında “Kaleiçi’ndeki restoranlar” anahtar kelimesiyle arama yapılmayacağını ya da en yakın arkadaşınızın düğün fotoğraflarını bulacağınız yerin Google olmadığını bilmek demektir. Tabii, eğer arkadaşınızın düğün fotoğrafları kamuya mal olmadıysa.

Dijital okuryazarlık, dijital iletişim teknolojilerinin yarattığı devrim niteliğindeki değişimi etkin biçimde değerlendirebilmek için bizim kendimizi eğitmemiz gereken en önemli nokta. Çünkü bu bilinç düzeyini sağlamadığımız sürece dijital iletişim bizim için arkadaşlarla sohbetten, oyun oynamaktan ve spor haberlerini okumaktan öteye gidemez. Aksine bu alanda bilinçsizlik ve bilgisizlik kişiye veya kuruma onulmaz zararlar da verebilir. En basitinden her gördüğünüz linke tıklamamanız, her gelen epostayı açmamanız gerektiğini bilmezseniz kişisel özel bilgileriniz dolandırıcıların eline geçebilir veya bilgisayarınız zarar görebilir.

Bu konudaki en güzel örnek, herhalde Zaytung üzerinden verilebilir. Zaytung, internette yer alan ve “dürüst, tarafsız, ahlaksız haber” düsturuyla uydurma ve kurgusal haber yapan bir mizahi haber sitesi. Aralık 2012’de Zaytung’da “Ateist olduğu gerekçesiyle istifası istenen köy imamı geri adım atmıyor: ‘Mesleğime profesyonelce yaklaşıyorum...’³⁰” haberi yayınlandı.

Bu haberden kısa bir süre sonra, Diyanet İşleri Başkanlığı’na ait Diyanethaber.com.tr sitesinde bu haberi yalanlayan bir açıklama yayınlandı. Hürriyet Gazetesi’nde yayınlanan haberde geçen yalanlama açıklaması şöyle diyor³¹:

Haber sitelerin birinde bugün sahte bir haber vardı. Kimilerimiz okudu, kimilerimiz okumadı. Haberin özü Muğla Milas ilçesine bağlı Ortaca köyünde Seyfi Çalışkan isminde ateist bir imam hatip var. Cuma namazında ateist olduğunu itiraf eden Çalışkan’ı Diyanet görevden almak istemiş ve bir an önce görevini bırakmasını istemiş. Fakat Seyfi Çalışkan görevine devam ediyor. Her tarafı tamamen uydurma olan bu haber hakkında görüştüğümüz Milas ilçe müftülüğü haberin tamamen yalan olduğunu, Milas’da Ortaca isminde bir köy olmadığını ve Milas müftülüğünde de Seyfi Çalışkan isminde bir görevlinin olmadığını, çalışmadığını söylediler.

³⁰ Zaytung.com, <<http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=198217>>

³¹ Hürriyet Gazetesi, 20 Aralık 2012. <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22199104.asp>>

Kurmaca ve düzmece olduğu son derece belli olan ve hatta komedi unsurlarını bariz şekilde bulunduran bu haberi din işlerinden sorumlu devlet kurumunun ciddiye alarak yalanlama yapması dijital okuryazarlık mefhumunun ne kadar önemli olduğunu aslında net bir biçimde ifade ediyor.

3. Dijital dünyada değişim ruhu:

Bu değişimin insanların algısında ve yaşamlarında yer etmesi için bir süre onunla oynamaları ve bu aracın sınırlarını öğrenmeleri gerekti. Bu süre içinde insanlar bize şu anda çok saçma gelecek şeyler de yaptılar veya bu mecrada yer alıp almamayı düşünenler: “Ne yapacağım ben Twitter’da, ne yediğimi mi paylaşacağım” diye sordular. Ama hepimize olduğu kadar Greame Patrick’e göre de aşık olan bir şey var: Teknoloji sosyal bir oluşumdur. Kullanıcılar teknolojinin anlamını ve değerini onu nasıl kullandıklarıyla belirler.³²

Dijital iletişim teknolojilerini sadece Farmville’de tavukları yemlemek, Hindistan’daki biriyle tavla oynamak, ÇapqınQız91 ile işveli bir chat yapmak veya komik kedi videoları izlemek için kullanırsanız interneti ve dijital iletişim teknolojileri tabii ki oyuncak, hafif meşrep ve anlamsız bir şey gibi algılamamız gayet normal. Dolayısıyla, algınızın sınırları kendi dünyanızın sınırlarını da belirlediği için diğer insanların bu teknolojileri başka amaçlarla kullanabileceği aklınızın ucundan bile geçmez.

Bu bağlamda, dijital iletişim teknolojilerinin nasıl kullanıldığı, nasıl kullanılması gerektiği ve hakim kullanım alışkanlıkları üzerinden pek çok tartışma başlatıldı. Bunlardan arasında dijital iletişim teknolojilerinin toplumsal hareketler için kullanılamayacağını, bunun kendini kandırmaktan öteye gidemeyeceğini iddia edenler oldu. Bunun yanında da dijital iletişim teknolojilerinin dünyayı ayağa kaldıracağını ve Arap Baharı’nın sadece bu sayede gerçekleştiğini iddia edenler de oldu. Hatta bazıları, bunun—tabiri caizse—psikolojik mastürbasyondan başka bir şey olmadığını ve bu sayede insanların “bir değişim yaratma” yanılgısıyla birkaç tuşa tıklayarak kendilerini tatmin ettiklerini ama aslında fiziksel dünyada, hatta biraz daha ileri giderek, “gerçek hayatta” hiçbir etkilerinin olmadığını söylediler.

Dijital aktivizmi ilk olarak eleştiren ve “clicktivism” kavramına olum-

³² Marcos Sivantides, Vivek Shah. The Era of Digital Activism” 2011

suz anlamı iliştiren Malcolm Gladwell oldu. The New Yorker dergisindeki “Small Change: Why the revolution will not be tweeted”³³ başlıklı makalesinde dijital aktivizmin bir etkisinin olmadığını, insanlar eğer bir şeyler değiştirmek istiyorlarsa sivil itaatsizlik ve fiziksel eylemde bulunmaları gerektiğini—yani, ancak sokağa inerek ve ideolojik altyapısını iyi kurgulayarak aktivizm yapılabileceğini söylüyor.

Malcolm Gladwell, Arap Baharı’nın dorukta olduğu günlerde, 27 Mart 2011’de, CNN International’da katıldığı programda,³⁴ sosyal medya ve dijital iletişimin insanları çok hızlı biçimde iletişime geçirebildiği ve bir araya getirebildiğini kabul etmekle beraber hala aynı düşüncelerinde ısrar ediyordu.

Gladwell bu eleştirilerini ilk kez dile getirdiği andan itibaren uluslararası birçok aktivist ve blogger tarafından yoğun eleştiri yağmuruna tutulduğu gibi, geleneksel iletişimin ve geleneksel anlayışın hegemonyasında insanların kendilerini ifade edebildikleri ve değişim talep edebildikleri tek “mecra” olan sokakların o romantik havasının kaybolacağından korkuyorlardı belki de.

Ama sokakların o romantik havası çoktan yok oldu bile. Bunun en basit örneği, 2011 ilkbaharında yaşandı. Orta Doğu’yu Arap Baharı esintisi sarmışken Türkiye Genel Seçimleri heyecanı vardı. Genel seçimlerden sonra hayata geçmek üzere Bilişim Teknolojileri ve İletişim Kurumu’nun tasarladığı “Güvenli İnternet Uygulaması” yani başkalarının deyişiyle “internet filtresi” ile Türkiye’de internet özgürlüğünün büyük oranda kısıtlanacağını ve sansürün meşru kılınacağını düşünen onbinlerce (bazı rakamlara göre 40.000’den fazla) kişi İstanbul’da bir protesto yürüyüşü düzenledi. Geleneksel medya organlarında kimi yayın kuruluşları bu kadar kişiyi “birkaç yüz kişi” diyerek küçültmeye ve görmezden gelmeye çalıştı.³⁵ Bazıları ise, bu konuyu hiç yayınlarına taşımayarak 40.000 kişinin bir araya gelmiş olmasının bir haber değeri taşımadığını düşünmüş olarak kendi “basın ahlaklarını” ayaklar altına aldılar.

Fakat, Gladwell’in ve sokakların romantizmine inananların aksine, sokaklara inen kişiler geleneksel medyanın tamamı tarafından göz ardı edilebilir, fakat dijital iletişim teknolojileri üzerinden 40.000 kişinin bir araya gelmesini siz göz ardı etmeniz bile dünyanın geri kalanı ve dijital veriler göz ardı etmez.

³³ Malcolm Gladwell, “Small Change: Why the revolution will not be tweeted”, The New Yorker. 4 Ekim 2010. <http://www.newyorker.com/reporting/2010/10/04/101004fa_fact_gladwell>

³⁴ CNN International, “Tech’s role in revolution overhyped?”, 27 Mart 2011. <<http://www.meta-activism.org/2011/03/malcolm-gladwells-still-got-it-wrong/>>

³⁵ Feldrim.tumblr.com, 21 Mayıs 2011. <<http://feldrim.tumblr.com/post/5694255485/internet-sansur-ve-yasalar-hakk-nda-uzun-uzun>>

Gladwell’in öne sürdüğü diğer argümana gelecek olursak, “ideolojik altyapının iyi kurgulanmadığı” hareketlerin başarılı olamayacağı ve dijital iletişim teknolojilerinin kişiler arasında hızlı iletişim sağlamanın ideolojik altyapıya bir katkısının olmadığına dikkat çekiyor. Verdiği örnekte, 60’larda Amerika’daki sosyal haklar hareketinden örnek veriyor. Bu hareketin yaklaşık 20 yıllık bir gelişme süreci olmuştur diyor.

Bununla beraber, dijital iletişim teknolojilerinin “ezilenlere” yeni hareket alanları sağladığı gibi, madalyonun öteki yüzünde, “ezenlere” de yeni baskı alanları yarattığını söylüyor. Dolayısıyla, sözünü ettiği “ideolojik altyapı” oluşmadığı için, dijital iletişim teknolojileri üzerinden bir değişim gerçekleşse bile değiştirdiği şeyin yerine koyacak bir şeyleri olmadığını vurguluyor.

Tam da bu noktada Slavoj Zizek’in 28 Ocak 2012’de Mimar Sinan Üniversitesi’nde yaptığı “Bulutlardaki Özgürlük: Küresel çağda yasaklama biçimleri”³⁶ başlıklı konuşmada verdiği bir örneğe dikkat çekmek gerekiyor. Zizek, vereceği örneğe geçmeden önce “Bugün dünyada ne oluyor?” sorusunun cevap olarak hepimizin neler olduğunu iyi bildiğimizi ama hakkında bir şey söyleyemediğimizi ifade eden bir giriş yaptı. Fukuyama’nın söylediği gibi ideolojinin sonunun geldiğinden ve bu post-ideolojik dönemde insanların rahatsızlıklarının çözümünü bilmeden sadece bu rahatsızlıklarını dile getirerek ayaklanabildiklerini söylerken 2011 Londra Ayaklanmalarından dem vurdu. Daha sonra, tüm Amerika’ya ve dünyanın diğer bölgelerine yayılan “Occupy Wall Street” hareketi hakkında verdiği örnek Gladwell’in “ideolojik altyapı” ile söylediklerine cevap niteliğinde:

Occupy Wall Street eylemlerinde Bill Clinton yaptığı ziyarette eylemcilere, programlarının ve taleplerinin ne olduğunu sormuş. Protestocularlardan bir tanesi de Clinton’a bir program veya taleplerinin olmadığını, mevcut durumdan rahatsız olduklarını ve bunu ifade etmek için orada olduklarını söylemiş. Clinton da onlara, biz de sizler gibi rahatsızsınız, sizlerle beraberiz, taleplerinizi iletirseniz hep beraber bunları değiştirebiliriz, demiş.

Burada Zizek, insanların rahatsız olduklarını ve büyük bir değişimin eşiğinde olduklarını bildiklerini ama bu fikrin ne olduğunu tam olarak ifade edecek olgunluğa henüz gelmediğini—ve bu yüzden, olgunlaşmadan bu fikri ifade ederek muhataplarının onu kendi bakış açıları

³⁶ Slavoj Zizek, “Bulutlardaki Özgürlük: Küresel çağda yasaklama biçimleri” 28 Ocak 2012, İstanbul. <http://www.youtube.com/watch?v=EHP_urypW6Q>

ve monoglotik düşünceleri içine alarak söndürmelerine izin vermemek için hiçbir şey söylememenin daha iyi olduğunu ifade etti. Yani, şu anda olan bir şey var, ama bu olan şeyin ne olduğunu ifade edebilmek için önce onu yaşayıp ne olduğunu anlamamız gerekir diyor.

Bu anlamda, Gladwell dijital teknolojiler ile gelişen aktivizm hareketini, eski aktivizm ve toplumsal hareketler ekseninde değerlendirerek onları geleneksel iletişim anlayışının ve tek yönlü iletişimin eksenine çekmeye çalışıyor diyebiliriz.

Arap Baharı ve Occupy Wall Street hareketleri dijital iletişim teknolojileri üzerinden organize olmuş ve dünyaya yayılmıştı. Aylarca süren ve insanların yaşamlarının önemli bir bölümünü—hatta hayatlarını—adadıkları toplumsal hareketlerdi. Dijital medya üzerinden organize olmuş ve sonucunda sokağa inmiş eylemlerdi ve ikisinin de en belirgin özelliği: “neyin tarafında” oldukları değil, “neye karşı” olduklarıydı.

Zizek’in de vurguladığı gibi “bir şeyleri değiştirmek için bir eylem planı” belirlememişlerdi, fakat bir şeylerin değişmesi gerektiğini biliyorlardı. Dünyanın dört bir köşesinde insanların bilmedikleri bu değişimi ne kadar istediklerini ifade eden “niyet göstergeleri”di”. Ve hepimiz bu niyetin ne kadar ciddi olduğunu gördük.

4. Dijital aktivizm dünyayı değiştirir mi?

Malcolm Gladwell, hızlı davranıp “dijital aktivizmi” ve dijital teknolojiler üzerinden toplumsal hareket düzenlenmesini eleştirdi. Bunu yaparken de “klikativizm” (clickivism) kavramını kullandı. Böylelikle, klikativizm kavramı negatif anlamı olan, dijital aktivizmi yeren ve küçük gören bir eksende hayata geçmiş oldu.

Daha sonraki dönemde, aktivistler, düşünürler ve yazarlar bu kavramı hem olumlu hem de olumsuz anlamıyla kullanarak bir anlam karmaşası yarattılar. Türkiye’de de Cüneyt Özdemir bu akıma katılarak klikativizm kavramını “modern bir günah çıkarma ayini”³⁷ olarak tanımladı. Cüneyt Özdemir de dahil olmak üzere, bu kavramı eleştiren kişiler, insanların Facebook’ta iki şeyi beğenerek ve Twitter’da birkaç “retweet” yaparak bir şeyleri değiştirdiklerini düşündüklerini—tabiri caizse—psikolojik mastürbasyon yaptıklarını ve böylece kendilerini tatmin edip asıl konudan uzaklaştıklarını ifade ediyor.

³⁷ Cüneyt Özdemir, “Modern bir günahlardan arınma ayini; klikativizm” Radikal, 10 Haziran 2012. <<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1090661>>

Bu zaman zarfında, “iki tıkla dünyayı kurtardığını sananlar” için başka bir terim hasıl oldu: Slacktivism. Ben klikativizm ve slacktivism arasındaki farkı anlatmaya çalıştığım GQ’daki “Sosyal medya dünyayı kurtarır mı?”³⁸ başlıklı yazımda slacktivism kavramını Türkçe’de “tatlı su aktivizmi” olarak kullandım.

Öncelikle klikativizm ve tatlı su aktivizmi arasındaki farkı ve buradan yola çıkarak dijital aktivizmin dünyayı değiştirip değiştiremeyeceğine bakalım:

Dijital katılım kavramını ve sosyal medyanın asıl gücünü de göz ardı etmemek lazım. Klikativizm ile tatlı su aktivizmini karıştırmamak lazım. Tatlı su aktivizmi (slacktivism) dediğimiz şey, bana göre, oturduğu yerden savunduğu dava hakkında sosyal medyada yaptığı (profil resmini değiştirmek, like vermek, video paylaşmak, retivit etmek, vb.) faaliyetler dışında gerçek hayatında hiçbir şey yapmayan kişilerin eylemlerine denir. Tatlı su aktivistlerinin savundukları davalar, sanki boş vakitlerinde oynadıkları bir video oyunuymuş gibi bilgisayar kapattıklarında o konu da kapanır. Yani, Cüneyt Özdemir’in eleştirmek istediği asıl kavram bu: kutuya girilir, günahlar dökülür, kapı açıldığında iç rahatlaması ve huzur.

Klikativizm ise, bana göre, inandığı ve savunduğu konu hakkında daha eşit şartlarda mücadele verebileceği yeni bir alandır. Onlar için, mücadele her zaman devam eder. Mesela, pek çok kişi, klikativizm ile ilgili fikir beyan ederken Arap Baharı’ndan da mutlaka söz eder. Bunu söylerken de vurguladıkları nokta şu olur: Arap Baharı internette değil sokaklarda oldu.

Aynı şeyi ben de sık sık söylüyorum. Fakat, burada diğerlerinden farklı olarak düşündüğüm nokta, Arap Baharı (ve son yıllarda olan birçok farklı toplumsal hareket) sosyal medyada demlendi. Sosyal medyanın insanları bir konu veya dava etrafında birleştirebilme, bir kamuoyu oluşturma imkanı verdiği açık bir gerçek. Klikativizm, bir günah çıkarma eylemi değil, mücadelenin devam ettiği bir alan.

Bu çerçeveden baktığınızda, nasıl insanlar dizilerin “hashtag”lerini kullanarak Twitter’da gündem oluşturuyorlarsa, memnun olmadıkları markaları da pek ala paylayabiliyor... Seçim zamanı CHP’nin sosyal medyada ne kadar etkin olduğunu ve bazı anketlerde AKP’den önde çıktığını hatırlayabiliriz. Bu aynı zamanda, sosyal medyadaki faaliyetlerin fiziksel karşılığı olmadığına da en büyük örnektir. Eğer anketlerde CHP’nin üstün çıkmasını sağlayan herkes gidip oy verseydi, belki durum—bir nebze daha—farklı olabilirdi.

Klikativizm mi katılımcı demokrasi mi?

Bir başka deyişle, bu “modern günah çıkarma ayini” denilerek küçültül-

³⁸ Serdar Paktin, “Sosyal medya dünyayı kurtarır mı?” GQ.com.tr, 20 Ekim 2011. <<http://www.gq.com.tr/1681/sosyal-medya-dunyayi-kurtarir-mi>>

meye çalışılan şey, meydanlara inip yürüyüşler düzenleyerek, oturma eylemleri yaparak bile elde edemeyeceğiniz bazı fırsatlar ve böylece elde edilen bir güç sunuyor: Katılımcı demokrasi.

Dolayısıyla, eskiden medya (ve medyacılar) ve de bazı kurum-kuruluşların elinde olan kamuoyunu oluşturma ve yönetme gücü artık bireylerin ve arkasında bir sivil toplum kuruluşu bile olmayabilecek alelade insanların da eline geçmiş bulunuyor. Cüneyt Özdemir gibi, bazılarının hakir görmeye çalıştığı klicktivizm sayesinde, insanlar artık seslerini duyurabiliyor ve diğerlerinin hak verdiği ölçüde kamuoyu oluşturabiliyor, haklarını arayabiliyorlar.

Dolayısıyla, bazılarının “modern bir günah çıkarma ayini” diye yaftaladıkları şey, toplum için “katılımcı demokrasi yoluyla hakkını arama eylemi” haline geliyor. Böylece, “tuzu kuru dünyalarında günah çıkaranlar” hakkını arayan günahsızların sesini duyurmasına destek vermiş oluyorlar.

İşte bu yüzden, klicktivizm deyip geçmeyin, onun arkasında savunulan düşünceler var—ve düşünceler inananlar olduğu sürece güçlenir ve gerçekleşirler.³⁹

Yani, slacktivism ile klicktivizm arasında böyle bir fark var. Fakat, yapılan araştırmalar gösteriyor ki adını her ne koyarsanız koyun, ne kadar eleştirirseniz eleştirin dijital iletişim teknolojileri kullanarak, herhangi bir şekilde, aktivizm faaliyetlerine katılanlar (bu ister like vermek olsun, ister profil resmini değiştirmek) geleneksel iletişim yöntemleri ile katılanlardan daha aktivistler.

Georgetown Üniversitesi, Sosyal Etki İletişimi Merkezi ve Ogilvy Halkla İlişkiler Ajansı’nın beraber yaptıkları, mücadele alanlarına katılım ve değişik iletişim kanallarının toplumsal katılıma etkilerini değerlendirdikleri 2011 tarihli “The Dynamics of Cause Engagement” (Mücadele Alanı Katılımının Dinamikleri)⁴⁰ araştırmasının sonuçlarına göre, dijital iletişim teknolojileri üzerinden katılım gösterenler diğerlerine göre gönüllülük yaparak veya bir yürüyüşe ya da eyleme katılarak zaman harcamaya iki kat daha yatkınlar.

Hatta, başkalarını siyasi temsilcileri veya yöneticileri ile iletişime geçmeye cesaretlendirme ihtimalleri diğerlerine göre dört kat daha fazla—ve sosyal bir konu hakkında bir imza kampanyası imzalaması için başkalarını ikna etme olasılıkları beş kat daha fazla.⁴¹

Dahası, dijital aktivizm insanların davranışlarını ve düşüncelerini de değiştiriyor. Yani, insanlar dijital iletişim teknolojilerini kullanarak bir sos-

³⁹ Serdar Paktin, “Sosyal medya dünyayı kurtarır mı?” GQ.com.tr, 20 Ekim 2011. <<http://www.gq.com.tr/1681/sosyal-medya-dunyayi-kurtarir-mi>>

⁴⁰ Georgetown University, Center for Social Impact Communications, Ogilvy Public Relations Worldwide, 2011. <<http://csic.georgetown.edu/research/215767.html>>

⁴¹ Georgetown University, Center for Social Impact Communications, Ogilvy Public Relations Worldwide, 2011. “Slacktivism: Doing More than Clicking in Support of Causes” <http://csic.georgetown.edu/OPR_SM_GT_Slacktivists_FINAL.pdf>

yal harekete katıldıkları zaman bu bazılarının deyimiyle “sanal dünyada” kalmıyor. “Gerçek dünyaya” da etki ediyor. Bunun “gerçek dünyaya” en basit tezahürü katılım gösteren insanın algısında ve davranışlarında oluyor.

Aynı araştırmaya katılanların yarısından fazlası (%52) sosyal konularda gösterdikleri katılım ve paylaşım sonucunda düşüncelerinin ve davranışlarının değiştiğini söylemişler. Araştırmaya katılanların yarıya yakını da (%48) sosyal konulardaki katılım sonucunda oy verme davranışlarının değiştiğini ifade etmiş.⁴²

Bu sonuçlar, ben dahil olmak üzere Malcolm Gladwell ve Cüneyt Özdemir gibi sinik şüphecilerin tüm önyargılarını boşa çıkarır nitelikte sonuçlar veriyor.

Bu sonuçlardan yola çıkarak, dijital aktivizmin birkaç tıkla dünyayı değiştirmek, Facebook üzerinden rejimleri yıkmak ya da Twitter’den devrim türküleri söylemek olmadığını görebilirsiniz. Dijital aktivizm, iki tıkla dünyayı değiştirmez, her bir tıkla dünyanın değiştirilebilir olduğu fikrini biraz daha güçlendirir. Dijital aktivizm, bir algı biçimidir ve dünyayı bu algı biçimi, bu algı biçiminin geliştirdiği davranış modelleri değiştiriyor. Bu algı biçimi, bize dünyayı değiştirmenin mümkün olduğu düşüncesini kazandırıyor.

Dijital aktivizm, dünyayı değiştirmek isteyen kişi ve kurumların konuştuğu dildir. Bu onların “glossia”sı, dünya görüşü, ve ideolojisidir.

5. Dijital aktivizmin semiolojisi (göstergebilimi):

Bir şeyi deneyimleyen kişi, yaşadığı deneyimi kesin bir şey olarak deneyimleyemez: yaşanan bir deneyim belirli bir anlama, nesneye, ilişki durumuna yönelim gösterir; fakat kendisine yönlendirilmez. Bu deneyim, kişinin ruhunun mevcut varlığının kesinliği ve bütünlüğü üzerine yönlendirilmez. Ben kendi korkularımın nesnesini korkunç bir şekilde, sevgimin nesnesini sevgi dolu bir şekilde, acılarımın nesnesini de acı dolu bir şekilde deneyimlerim (...), ama kendi korkumu, sevgimi, acımı deneyimlemem. Benim bu yaşadığım deneyim, kendi bütünlüğüm içerisinde bir nesne ile ilişkilendirerek benimsediğim bir aksiolojik yaklaşım veya tavrıdır. Bu şartlar altında sergilediğim kendi “duruş”um benim elimde olan bir şey değildir.⁴³

⁴² Georgetown University, Center for Social Impact Communications, Ogilvy Public Relations Worldwide, 2011. “Involvement in Causes Can Trigger Individual Behavior Changes” <http://csic.georgetown.edu/OPR_SM_GT_Behavior_FS_FINAL_2.pdf>

⁴³ Mikhail Bakhtin, Art and Answerability, p.113 “A lived experience as something determinate is not experienced by the one who is experiencing: a lived experience is directed upon a certain meaning, object, state of affairs; but it is directed not upon itself, not upon the determinateness and fullness of its own present-on-hand existence of the soul. I experience the object of my fear as fearful, the object of my love as lovable, the object of my suffering as oppressive (the degree of cognitive determinateness is not essential, of course, in this case), but I do not experience my own fearing, loving, suffering. My lived experience is an axiological position or attitude assumed by the whole of myself in relation to some object; my own “posture” in this position is not given to me.”

Mikhail Bakhtin, Sanat ve Sorumluluk kitabında deneyimi böyle tanımlıyor. Deneyim hayatımızın en önemli kısmı, yaşadıklarımız yani deneyimlediklerimiz dünya görüşümüzü, düşüncelerimizi, duygularımızı ve doğal olarak davranışlarımızı biçimlendiren en temel unsur. Dijital iletişim teknolojilerine baktığımız zaman da bu “sanal dünyayı” anlamlı kılan üç temel etken var. Bu üç etken birbiriyle içiçe geçmiş şekilde tek bir olgu meydana getiriyor aslında. Bunlar: Dialog, etkileşim ve deneyimdir.

Konuya giriş yaparken de detaylı bir şekilde dialog kavramının dijital iletişim teknolojileri bağlamındaki önemini açıklamaya çalıştım. Dialog kavramıyla içiçe geçmiş biçimde, etkileşim ve deneyim de içinde bulunduğunuz dijital platformun veya mecranın bu dialoğu anlamlı kılacak deneyim ve etkileşim imkanları sunması demektir.

Yani, sizin Facebook ve Twitter’da yaptığınız eylemlerin ve tıkladığınız düğmelerin bir anlamı olmasa, siz bu eylemleri yapmazdınız. Daha basit bir dille şöyle söyleyebilirim: Her mecranın bir felsefesi vardır, ve o felsefe içerisinde hareket ettiğiniz sürece yaşadığınız deneyim anlamlı olabilir.

Aynı şekilde düşündüğünüzde, daha önce bir bakış açısı, bir felsefe olarak konumlandığı dijital aktivizmin de anlamlı olabilmesi için içinde bulunduğu mecranın prensiplerine, felsefesine ve dinamiklerine uygun hareket etmesi gerekir. Savunduğunuz fikri, Facebook’ta onun dinamiklerine uygun olarak, Twitter’da onun dinamiklerine ve diğer mecralarda ona göre uygulamanız gerekir. Twitter ve Facebook’tan başka örnek vermedim diye onların olmadığını sanmayın, var olan tüm mecra, platform ve araçları kast ediyorum.

Bu açıdan baktığınızda, dijital aktivizm de belli bir eylem değildir. Bir bakış açıdır, dijital iletişimin belli bir amaca yönelik düzenlenmesidir. Bu bağlamda, bir Zaytung haberi, Bobiler.org’daki bir görsel, özünde dijital aktivizm amacıyla üretilmemiş olsa bile “uygun yerleştirme ile” dijital aktivizmin en önemli içeriklerinden biri olabilir. Bunu yapabilmek için belli bir hikaye kurgusu, belli bir etkileşim dizgesi ile hareket ederek mecralar-arası bir deneyim düşünebilmeniz gerekir.

Dışarıdan baktığınızda, bir Facebook sayfasını beğenmek politik veya aktivist bir eylem olarak görünmeyebilir. Sizin için. Ama her eylem kendi içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bu

sözünü ettiğim hikaye kurgusu içinde o sayfayı beğenmek hikayenin belli bir alanını oluşturuyor ve deneyimi tamamlıyor olabilir. Dijital teknolojiler çok katmanlı ve sonsuz bir evrende size etkileşim imkanı sunar ve bu yüzden hiçbir deneyimi tek başına incelememek gerekir. Bir şeyi gördüğünüzde ne anlama geldiğini anlamak için içinde bulunduğu etkileşim ağını incelemeniz ve anlamlı bir bütün oluşturuncaya kadar bu incelemeye devam etmeniz gerekir.

Bir başka açıdan, her eylem kendi içinde bulunduğu şartlar çerçevesinde değerlendirilmelidir dediğimiz şeyi bir de kullanıcı çerçevesinde düşünmek gerekiyor. Sizin için belli bir politik sayfayı veya sosyal direniş konusundaki sayfayı beğenmek “birkaç tıklama” olabilir, ama Arap Baharı örneğine değinecek olursak, o ülkedeki birinin dayanma gücü olabilir. O sayfayı beğenmek kamuoyu önünde bir duruş sergilediğini, birilerinin acısını paylaştığı anlamına gelebilir. Bu durum, dijital iletişim teknolojilerinin sağladığı en büyük iletişim gücünün hareketi geçmesini sağlayabilir. Bu iletişim gücü, gündelik kullanım içinde “viralite” veya “virallik” olarak kullanılıyor. Bir kişinin bir fikrini veya sıkıntısını paylaşması, aynı şeyi hisseden, düşünen, isteyen diğer insanların da bu düşünce etrafında birleşmesini, başkalarını da davet ve ikna etmesini ve bu sarmalın büyüyerek geniş bir kitle oluşturmasını sağlayabilir.

Örneğin, Change.org’da Ekim ayında başlatılan bir kampanya, Olgun Şimşek’in oynadığı Türkiye Ekonomi Bankası’nın “Biriktiren Kredi” reklam filminde bankada görevli kadın çalışanla flört ederek bankayı övdüğü ve bunun iş yerinde kadınların sık sık maruz kaldığı sözlü tacizi normalleştirerek durumu daha da kötüleştirdiği için yayından kaldırılmasını talep ediyordu.⁴⁴ Her ne kadar banka bu konuda bir açıklama yapmadıysa da bir hafta sonra reklam bir daha görülmeydi.

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bu kampanyayı başlatan kişi bunu değiştirmek için bir adım attı ve bir hafta içinde kampanya bu konuda rahatsızlık hissetmiş ve iş yerinde tacize maruz kalmış birçok kadını bir araya getirdi. Kampanyanın altındaki yorumlara baktığımızda birçok kişinin benzer şeyler söylediğini gördük: “Ben de bu reklamın tacizi normalleştirdiğini düşünüyordum ama sadece ben böyle düşünüyordum zannediyordum.” İnsanlar böylece yalnız olmadıklarını görüyor ve hiç birbirini tanımayan fakat aynı şeyi düşünen bir topluluk olduklarını hissediyorlar.

⁴⁴ Duygu Yaşar, “Olgun Şimşek’in oynadığı ‘Biriktiren Kredi’ reklamı YouTube’den kaldırıldı” <<http://www.change.org/tr/kampanyalar/turkiye-ekonomi-bankasi-olgun-simssek-in-oy-nadigi-biriktiren-kredi-reklamı-youtube-dan-kaldırıldı>>

Az önce vurguladığım felsefeye göre, dijital iletişimde yaptığınız hareketler “bir iki tıklamadan” daha büyük bir anlama gelebilir. Dialog, etkileşim ve deneyimin içiçe geçerek yarattığı düşünce ve davranış size daha büyük, daha güçlü bir dünyanın kapılarını açabilir. Bakhtin’in deyiimiyle: o sayfayı beğenme “belirli bir anlama, nesneye, ilişki durumuna yönelim gösterir; fakat kendisine yönlendirilmez”.

Evet, bloglar ve sosyal medya dünyayı değiştirmez, ama değiştirilebileceği düşüncesini diğer insanlara da aşılar. Bu yüzden, dijital aktivizmin mutlak bir çeşidi yoktur. Şunu yaparsan aktivizm olur ya da şunu yapmazsan aktivizm olmaz, diyemeyiz.

Dijital aktivizm bir mücadele yöntemi değildir. Dijital aktivizm mücadeleye edecek insanları bir düşünce, bir inanç etrafında toplama ve onları harekete geçirme yöntemidir. Bunu yaptıktan sonra, şu veya bu şekilde bu hareketin bir parçası olarak yapılan her şey dijital aktivizmin bir parçasıdır. Bu bir kişinin bir sayfaya yorum yazması da olabilir, bir kişinin çarpıcı bir görsel tasarlaması da, yanındaki arkadaşıyla bu konuyu konuşması veya bu amaç uğruna telefon açıp konunun muhatabına isteklerini söylemesi veya sokaklara inip yürüyüşlere katılması da olabilir.

Dijital aktivizm ile mücadele mevcut olan tüm mecralara, var olan tüm alanlara yayılmasını sağlayan bir düşünce merkezidir. Artık mücadeleye fikri düzlemde oluyor, yeterince insan bir şeye inanırsa ve bu düşünceyi tüm mecralara yayarak savunursa o düşünce meşruiyet kazanacaktır. Dijital aktivizm, bu meşruiyeti, bu geçerliliği sağlayacak bireyleri bir araya getiren örgütlenme yöntemidir. Dijital aktivizm tek başına hiçbir şeyi değiştirmez, ama değiştirecek olan kişileri bir araya getirir. Gerisini bu kişilerin oluşturduğu “kolektif düşünce” yapar.

Kötümser bir bakış açısıyla, Gladwell’in CNN’de dediği gibi, dijital aktivizm güç sahiplerine daha çok kontrol ve baskı imkanı tanıyabilir. İnsanlar düşüncelerini ve duruşlarını açığa vurdukları için güç sahipleri onları bulup susturması kolaylaşır, fakat unutmayın ki aynı şeye inanan ve düşünen ne kadar çok insan varsa o düşünce o kadar güçlüdür. Güç sahipleri herkesi susturamaz.

2011 yılında daha basılmadan toplatılan Ahmet Şık’ın kitabını hatırlayın. O zamanlar, toplatılmış ve yasaklanmış olan bu kitap bir şekilde internete sızdırıldı ve bir gün içinde 200.000 kişi kitabı bilgisa-

yarına indirdi. Yapılan açıklamada, kitabı indiren ve bilgisayarında bulunduran herkes hakkında işlem yapılacaktı ama böyle bir şey hiç gerçekleşmedi.

Dijital iletişim bir süreçtir. Eski iletişim yöntemleri gibi anlık ve bir kerelik değildir. Eğer birisi sosyal bir konuya ilgi gösterip belli bir sayfayı beğendiyse veya diğer mecralardan “takibe” başladıysa, bu eylemi bir defalık diye değerlendirmemek gerekir. Bu bir niyet göstergesidir, bu bir eğilimdir. Dolayısıyla kullanıcıları sadece bu eylem ile değerlendirmek son derece yanlış olur. Çünkü bu kullanıcılar bu sayfalarındaki beğenilerini kaldırmadığı veya bu hesabı takip etmeyi bırakmadıkları sürece bu iletişimin bir parçası olacak ve süreç içerisinde buradaki düşünce ve mesajları içselleştirerek mücadelenin veya hareketin muhtemel bir parçası olacaklar. O yüzden bu eğilimi bir sonuç değil, bir başlangıç olarak değerlendirip katılımın nasıl yükseleceğini öngörmek gerekir.

Bu yaklaşım, topluluk oluşturma ve topluluğun yeni tanımı olarak kabul edilebilir. Çünkü süregelen iletişim, dijital iletişim teknolojileri bünyesinde bir topluluğu meydana getiren en önemli unsurdur. Bu topluluk kendi içinde sürdürdüğü bu iletişim sonucunda dünyaya karşı duruşunu sergiler ve bu duruş, anlamlı ve dünyaya etkisi olan kolektif bir deneyim yaratır.

6. Dünyaya etkisi olan dijital aktivizm örnekleri:

- Occupy Wall Street
- Free and Open
- Ukrayna Turuncu Devrim
- Napster
- Haiti Depremi
- 1994 Guy Fawkes Day
- Indymedia
- İnternetime Dokunma
- SOPA PIPA protestoları
- İran Öğrenci Ayaklanmaları
- Piratebay.org
- Arap Baharı
- Lotus MarketPlace
- 1998 Zapatista hareketi
- İnci Sözlük Facebook’ta

7. Change.org: Değişimi gerçekleştirebileceğine inanmak

Change.org, dünyanın en büyük imza kampanyası platformu. Dünyada 196 ülkede 27 milyondan fazla kullanıcısı var. Change.org’un

amacı: Nerede olurlarsa olsunlar herkese, çevrelerinde görmek istedikleri değişimi gerçekleştirmelerine olanak sağlamak ve Change.org, hiçkimsenin çaresiz olmadığı ve değişim gerçekleştirmenin bu insanların yaşamının bir parçası olduğu bir dünya için çalışıyor.

Buraya kadar anlattıklarım ekseninde düşündüğünüz zaman, Change.org, insanlara küçük veya büyük bir değişim yaratmayı mümkün kılan bir felsefe ve bu felsefeyi çevreleyen bir dijital iletişim teknolojisi sistemi sağlıyor. Bu sayede insanların dijital aktivizmi, amaçsız ve sonuçsuz bir iletişim kaostan çıkarak, onu bir çerçeveye oturtuyor. Böylece, bir kişinin başlattığı bir kampanya, destek topladıkça büyüyecek ve yayılacak şekilde yürütebilmesine olanak sağladığı gibi bu iletişimin bir hedefe ve dolayısıyla, sonuca ulaşacak şekilde merkezileştirmesini sağlıyor. Bu sayede, sözünü ettiğimiz bu merkeziyetsizlik içinde, her bir kişi kendi taleplerini, kendi düşünce sistemini ve bu sistem çevresindeki destekçilerini bir eksende toplayarak herkesin aynı amaç uğruna tek vücut olarak hareket etmesini sağlıyor.

Change.org, daha önceden var olan: “Ben imza atsam ne işe yarayacak ki” şüphesini ortadan kaldırıyor. Buradaki kampanyalarda attığınız imza bir duruş, bir niyet göstergesi olarak başlattığınız kampanyanın hedefindeki kişi veya kuruma bir mesaj veriyor: “Bak, biz kaç kişi bunu istiyoruz. Buna bir yanıt vermelisin.”

Diğer yandan da, alışılmış protesto ve eleştirel aktivizm anlayışını da kökünden değiştiriyor. Çünkü Change.org’da başlatılan kampanyalar çoğunlukla içinde bulunduğu toplumun şartları çerçevesinde geliştiği için genellikle yerine getirilmesinin topluma olumlu katkıları olacak tepkileri oluyor. Başka bir deyişle, burada başlatılan ve yoğun destek toplayan kampanyalar çoğunlukla toplumun tüm kesimlerinin o konu üzerinde hem fikir olduğu kampanyalar oluyor.

Örneğin, Yeşilist.com’un Maslak 1453 Projesi’nin Fatih Ormanları’nı kullanım hakkının iptal edilmesine yönelik olarak başlattığı kampanya iki günde neredeyse 30.000 kişiyi bir araya getirdi⁴⁵ ve toplumun tüm kesimlerine ait olan orman arazisinin özel mülk gibi kullanılmasına engel olmak için dijital aktivizm yaptılar. Ali Ağaoğlu birkaç gün sonra katıldığı Siyaset Meydanı programında bu konuda açıklama yapmak zorunda kaldı. Daha sonraki hafta süresince gazetelerde hakkında çıkan haberlerde bu konunun derinlemesine

⁴⁵ Yeşilist Rehber, “Ağaoğlu Maslak 1453: İstanbul uyan, kabusun gerçek oluyor”. <<http://www.change.org/maslak1453>>

irdelenmesinden sonra Bakanlık, kanunsuz biçimde elde edildiği anlaşılan kullanım haklarını iptal ettiğini açıkladı.

Bir başka örnek ise, Turkcell’e yönelik olarak başlatılan kampanya.⁴⁶ Turkcell’in yeni piyasaya sürdüğü “Yolda Takip” hizmeti ile isteyen kişiler istedikleri kişilerin konum bilgilerini basit bir onay mekanizması sonucunda öğrenebileceklerini duyurdu. Başlatılan kampanya ise, bu hizmetin kadınların aile içi baskıya ve şiddete maruz kalmalarını kolaylaştıracak kötüye kullanımlara alet olabileceği kaygısından ötürü Turkcell’den bu hizmetini geri çekmesini istiyordu. Bu tarz konularda duyarlı olan ve kadınlara karşı şiddete karşı sosyal sorumluluk projeleri bulunan Turkcell kısa zamanda bu hizmeti geri çektiğini, sivil toplum örgütleriyle beraber çalışarak bu hizmetin kötüye kullanılmayacak şekilde yeniden çalışacaklarını kamuoyuna duyurdu.

Gördüğünüz gibi, Change.org dijital aktivizmi dağınık bir şekilde protesto ve şikayet eden örgütsüz bir kalabalık olmaktan çıkarıyor. Böylece, dijital aktivizm belli bir merkezi, talebi ve eylem planı olan bir çerçeveye oturarak değiştirmek istediğiniz şeyleri gerçekleştirilebilir kılıyor.

Burada size düşen tek şey, bir düşünceye inanmak, bir duruşu sergilemek ve yaptığınız dijital eylemlerin “birkaç tıklamadan” daha fazlası olduğunu, örgütlü bir iletişim kurgusu olduğunu bilerek, ona göre hareket etmek. Tabii, daha önce de söylediğim gibi, dijital aktivizm bu kadarla sınırlı değil, çünkü o bir sonuç değil, bir başlangıçtır. Bu sergilediğiniz duruşun düşüncelerinizi, bilgisayar başından kalktıktan sonraki davranışlarınızı ve yaşamınızı da etkilemesi gerek.

Siz dijital aktivizm ile bir araya geldiğiniz ve aynı şeyleri düşündüğünüz insanlarla fikren ve davranışsal olarak aynı düzlemde olduğunuz sürece görünürde yalnız olsanız da aslında yalnız değilsinizdir, sizin gibi bir duruş ve değişime yönelik niyet göstergesi sergileyen başka insanlar olduğunu bilirsiniz. En önemlisi, ihtiyacınız olduğunda onların nerede olduğunu bilirsiniz. Bu sergilediğiniz duruşu, dijital dünya dışında, bazılarının deyimiyle “gerçek dünyada” da sergileyerek, Ghandi’ye ithaf edilen sözde olduğu gibi “Dünyada görmek istediğiniz değişim kendiniz olmalısınız.”⁴⁷

Son olarak ise, değişime küçük şeylerden başlamak ve değişim dinamiklerini öğrenmek gerek. Ondan sonra Arap Baharı ve Occupy Wall

⁴⁶ Çisil Tolga, “Turkcell ‘Yolda Takip’ uygulamasının kaldırılması #yoldatakipkaldırilsin” <<http://www.change.org/tr/kampanyalar/turkcell-turkcell-yolda-takip-uygulamasinin-kaldirilmasi-yoldatakipkaldirilsin>>

⁴⁷ Keith Akers, Compassionate Spirit, 05 Haziran 2009. <<http://www.compassionatespirit.com/Be-the-Change.htm>> Bu sözü tam olarak Mahatma Ghandi’nin söylediğine dair kesin bir kaynak yok. Ama neredeyse aynı şeyi ifade eden başka bir şey söylemiş olduğundan dolayı bu söz ona atfediliyor.

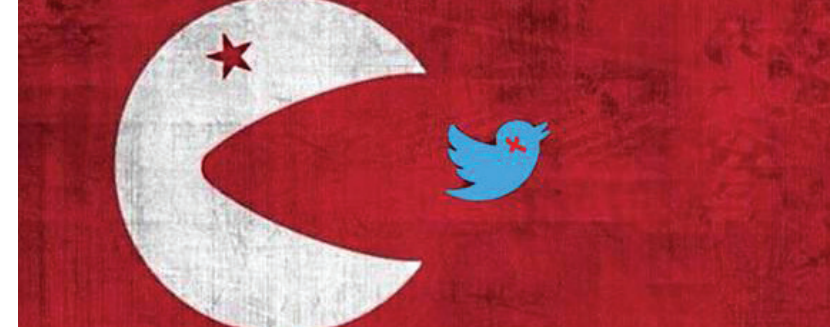
Street gibi büyük hareketlere tekrar sıra geldiğinde “bu sefer” neyi değiştirmek istediğinizi, hedefinizin ne olduğunu ve ona nasıl ulaşabileceğinizi bilirsiniz. Ama önce dijital aktivizmin dinamiklerini anlamak, bu duruşu ve niyet göstergesini sergilemek gerekir. Felsefe, nasılsa eylemi getirecektir.

Türkiye’de Twitter yasakları: Yolsuzluk, eleştiri, dedikodu ve biraz porno

Efe Kerem Sözeri *

Hükümet yerel seçimlerden önce Twitter’a erişimi 2 hafta boyunca durdurmuştu. Twitter o zamandan beri hakkında mahkeme kararı bulunan içeriği Türkiye’de gizliyor. Peki, bizden ne gizleniyor?

[Görsel: Avrupa Birleşik Solcuları görselinin biraz güncellenmiş hali.]

Twitter Türkiye’de ülke bazlı içerik gizleme (country withheld content) aracını kullanmaya başladığından beri hem mahkeme kararları hem de son dönemde TİB’in idari kararıyla sansürlenmiş içerik dikkat çekici bir şekilde arttı.

Henüz Twitter’ın 6 ayda bir yayımlanan şeffaflık raporuna yansımayan bu sansürün boyutlarını Chilling Effects arşivinden derleyerek Türkiyeli sosyal medya kullanıcılarıyla paylaşmak istiyorum. Gerek yolsuzluk iddiaları ile ilgili hesapların toptan engellenmesi, gerekse sansürlenecek içeriğin Twitter araması yapılarak sistemli bir şekilde hedef alınması sosyal medyada ifade özgürlüğü açısından oldukça endişe verici bir tablo çiziyor.

Özet: 14 yasak hesap, 100 binden fazla yasak tweet

Bugün Twitter’da içeriği Türkiye’deki kullanıcılardan gizlenmiş olan 14 hesap var. Bu hesaplardan atılan toplam tweet sayısı 100

binden fazla, onlara da erişim topluca yasak. Türkiye’de yasaklı 14 hesabın tweet ve takipçi sayısı şöyle:

Hesap Adı	Takipçi	Tweet
@HARAMZADELER333	498,511	523
@haramzadeler0	1,627	36
@BASCALAN	394,017	723
@CanliEbru	64,787	4,266
@apriljolieolson	185	98
@drasuman34	873	2,573
@bulutalti	1,668	3,159
@superdenizciler	1,402	7,941
@GolcukTersaneKo	-	-
@vagasstits	131,520	40,949
@orosbu_yelda	3,189	3,789
@orgidee79	16,061	52,915
@AvaKelly8	2,695	795
@hangarinsesi	1,192	1,061

[Kaynak: Chilling Effects arşivi ve Twitter’da erişime açık bilgi. (1)]

“Müstehcenlik” nedeniyle engellenen hesaplar ile askeri personel hakkında dedikodu yayan hesapları elediğimizde dahi durum iç açıcı değil. Özellikle yolsuzluk, rüşvet ve siyaset-işinsanı ilişkileri ile ilgili iddiaları gündeme getiren @HARAMZADELER333, @BASCALAN ve @CanliEbru hesaplarından atılan yasaklı tweetlerin sayısı toplamda 5 binden fazla.

Bunların yanında bir de içeriği nedeniyle engellenmiş onlarca tweet var. Aşağıda açıklayacağım gibi, son haftalarda özellikle Ulaştırma Bakanı Lütfi Elvan Twitter’da kendisi ile ilgili içeriği tarayarak hakaret veya eleştiri içeren tweet’leri topluca şikayet etmeye başladı. Mahkemeler de çoğunlukla yolsuzluk iddiaları veya kötü yönetim ile ilgili eleştirilere yer veren bu tweet’leri “kişilik haklarına saldırı” kabul ederek topluca yasaklıyor.

Bu yeni sansür yöntemi bir hesabı bütünüyle kapatmaktan daha az dikkat çekiyor belki ama belirli bir konuya ilişkin tüm içeriği kaldırma amacı nedeniyle çok daha tehlikeli.

Aşağıda farklı başlıklar halinde önemli yasakları ve endişe veren yasaklama süreçlerini derlemeye çalıştım. Bu bilgiler ışığında durumun vahametini ve çözüm önerilerini sonuç bölümünde tartışmaya açacağım.

OyYokHırsıza: Binali Yıldırım vs. Twitter

18 Mart 2014’te İstanbul Anadolu 5. Sulh Ceza Mahkemesi dönemin Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım ve oğlunun talebi üzerine @oyyokhırsıza hesabına erişimin engellenmesi kararını verdi. Mahkeme kararında ilgili Twitter hesabının kişi haklarını ihlal eder şekilde iddialara yer verildiği ve bunun basın özgürlüğünün sınırlarını aştığı belirtiliyordu.

20 Mart’ta Erdoğan Bursa’daki yerel seçim mitinginde “Twitter mvtter kökünü kazıyacağız” dedi, akşam saatlerinde de TİB’in internet servis sağlayıcılarına gönderdiği bir kararla tüm Türkiye’de Twitter’a erişim durduruldu.

Twitter bu kararı bir üst mahkemeye taşıdı. İstanbul Anadolu 18. Aliye Ceza Mahkemesi 27 Mart tarihli kararında şikayetçi Binali Yıldırım’ın siyasetçi olduğu için kamu denetimine tabi olması gerektiği, eleştirilere daha toleranslı olması gerektiği, ve yasakların sınırlı olması gerektiğine karar vererek yasağı kaldırdı.

Buna rağmen Twitter engellemesi ancak seçimler geçtikten sonra, 3 Nisan 2014 tarihinde Anayasa Mahkemesi’ne Kerem Altıparmak, Sezgin Tanrıku ve Yaman Akdeniz’in yaptığı bireysel başvuru üzerine kaldırıldı. AYMkararındaki ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim hakkı vurgusuna rağmen mahkemelerin Twitter hesaplarını bütünüyle erişime kapatmaya bu tarihten sonra da devam ettiğini görüyoruz.

Yolsuzluk, kamu yararı ve kişilik hakları

Yerel seçimler öncesinde hükümetteki bakanları ve Erdoğan ailesini içine alan yolsuzluk ve rüşvet iddialarını gündeme getiren @HARAMZADELER333 ve @BASCALAN hesapları 15 Nisan 2014’te şikayetçi Recep Tayyip Erdoğan’ın başvurusu üzerine Ankara 5. Sulh Ceza mahkemesi kararıyla erişime engellendi.

Kararda, ne AYM’nin bilgiye erişim hakkından bahsedilmiş, ne de @oyyokhırsıza kararındaki kamu yararı ilkesi gözetiliyor. Aksine,

kararın gerekçesinde bir siyasetçi olan Erdoğan'a "başçalan" sıfatının uygun görülmesi kişilik haklarına ağır saldırı olarak değerlendiriliyor ve 5651 sayılı yasada yer almamasına rağmen "T.C. Başbakanı... küçük düşürecek nitelikte" ifadesiyle TCK 301'e gizli bir atıf yapılıyor.

Aşağıdaki bölümde daha ayrıntılı görülebileceği gibi, siyasi bir kimliği olan kişilerin eleştiriye daha toleranslı olmaları prensibi bu noktadan itibaren hiçbir kararda yok. Engelleme ölçülü olması prensibi ise bilerek çiğneniyor: @CanliEbru hesabının kapatılması hakkındaki karar gerekçesinde sadece 1 tweet'e atıf yapılmasına rağmen karar hesabın tümünden engellenmesi olarak verilmiş.

#SansürBakanlığı ve sansürlenecek içerik arama memurları

Yolsuzluk hesaplarının topluca kapatılmasının ardından Ulaştırma Bakanı Lütfi Elvan kendisiyle ilgili eleştirilerde bulunan tweet'lerin (hesapların değil) engellenmesi için Ankara 5. Sulh Ceza Mahkemesi'ne başvurdu. 25 Nisan 2014 tarihli karar her birini farklı bir kullanıcının yazdığı 68 tweet'i topluca engellemesi açısından literatüre geçecek nitelikte.

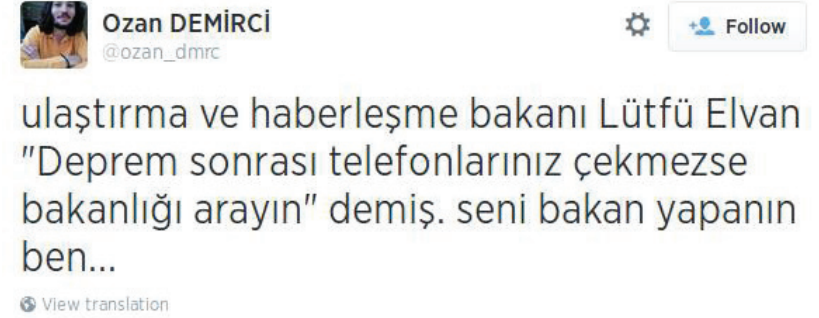
Pek çoğu 100'den az takipçisi olan bu 68 hesabın tek ortak özelliği "Lütfi Elvan" hakkında eleştiride bulunmuş olmaları. Yani Twitter'a girip "Lütfi Elvan" araması yapmadıkça karşınıza çıkması pek de muhtemel olmayan tweet'ler özellikle bulunmuş ve şikayete konu edilmiş. Aşağıda ekran görüntüsünü aldığım yasaklanan tweet'lerden biri CNNTürk'teki Ankara Günlüğü adlı programa katılan Lütfi Elvan'ın gazetecilere yakışsız bir soru sormasını eleştiriyor.

[Görsel: @Muzaffer_Lale rumuzlu kullanıcının 23 Mart tarihli statüsü. Türkiye'de yasak.]

Şikayetlerin devamından anladığım kadarıyla, Ulaştırma Bakanı adına Twitter'da sansürlenecek tweet arayan memurlar ilerleyen haftalarda arama kelimelerini çeşitlendirmiş ve sansürcü gözlerini daha da açmışlar. Hiçbir açık hakaret içermeyen şu tweet bile sansürlenmiş.

[Görsel: @ozan_dmrc rumuzlu kullanıcının 28 Mayıs 2014 tarihli statüsü. Düünden itibaren Türkiye'de o da yasak.]

Öncekinden farklı olarak son kararlar topluca değil her tweet için ayrı yazdırılmış.

Mahkeme kararı beklerken yıllarını cezaevinde tutuklu geçirenlerin olduğu bir adalet sisteminde böyle bir tweet için bile mahkemeye başvurulmuş, karar aldırılmış ve bunun TİB eliyle Twitter'ın San Francisco'daki genel merkezine kadar gönderilmiş olmasını utanç verici buluyorum.

Ve diğerleri: Ordu içi dedikodu, gelişi güzel porno

Yolsuzluk iddialarına yer veren hesapların kapatılması ve siyasetçileri eleştiren tweet'lerin topluca sansürlenmesi kadar endişe verici olmasa da diğer sebeplerle engellenen hesaplar ülkenin sansürcü halini detaylandırıyor.

@bulutalti, @superdenizciler, @hangarinsesi ve @GolcukTersaneKo askeri personel arasındaki dedikoduları kimi zaman ilkökul seviyesinde karikatürlerle paylaşan hesaplar. Konu ettikleri kişiler siyasetçi olmadığı için Twitter'ın kişisel hakları koruyan kuralları onlar için de geçerli sayılabilir; örneğin @GolcukTersaneKo hesabı

şikayet üzerine bizzat Twitter tarafından kapatılmış. @hangarinsesi hesabı ise @bulutalti hesabının yedeği ve kapatılma kararı Twitter'a ulaştı.

“Müstehcen içerik” konusunda ise TİB geçtiğimiz hafta farklı bir yöntem izledi ve kendisine gelen ihbarları gerekçe göstererek 4 adet erotik içeriğe sahip hesabın mahkeme kararı olmadan Türkiye’de engellenmesi için Twitter’a idari kararını gönderdi. Twitter da buna uyarak @vagasstits, @orosbu_yelda, @orgidee79 ve @AvaKelly8 hesaplarına ülke bazlı içerik gizleme uyguladı. Bunlara dair kararlar da sırasıyla arşivdeki listede bulunabilir; ancak özetle hükümetin Twitter’daki porno sansürü 2011’de yer sağlayıcılara gönderilen yasaklı kelimeler listesi kadar sistemli değil, TİB’e ulaşan ihbarlara göre işlem yapıldığı iddia ediliyor. Ancak ne ihbarlar şeffaf, ne de net bir müstehcenlik tanımı var.

TİB’in şikayete dayalı idari kararlar hesaplara sansür uygulamış olması Twitter’ın benzer bir durumda Pakistan’da uygulayıp sonradan kaldırdığı sansürle karşılaştırmak açısından önemli: Pakistan Mayıs ayında Muhammed ile dalga geçen hesaplar ile erotik içerik yayımlayan hesapların kapatılması talebini Twitter’a gönderdi, Twitter da Pakistan’da ilk kez ülke bazlı içerik gizleme sistemini uygulayarak bu hesapları engelledi. Ancak geçtiğimiz günlerde Twitter bu kararını yeniden gözden geçirdiğini ve Pakistan’ın engelleme talebine dair istenen ek bilgilerin verilmeyişi belirterek bu ilgili hesaplar üzerindeki engelin kaldırıldığını duyurdu.

Ne yapılıyor? Ne yapmalı?

Twitter’ın Türkiye’deki yasal temsilcileri @oyyokhirsiza engellemesini aşmakla önemli bir başarı elde ettiler, ancak benzer sebeplerle engellenen diğer hesap ve tweet’ler hakkındaki kararları her seferinde üst mahkemeye taşımadıklarını tahmin ediyorum. Kanımca mücadeledeki bu farkın en önemli nedeni @oyyokhirsiza kararının Twitter’ı tüm Türkiye’de yasaklamak için bir mazeret olarak kullanılmasıydı. Twitter bu mazereti yasal alanda ortadan kaldırdı; ve Türkiye’de hizmet verebildiği sürece diğer hesapların yasaklanması önemli bir problem olarak görmüyor olmalı.

İfade özgürlüğümüz elbette Twitter gibi kar amacı güden bir şirkete teslim edilmeyecek kadar değerli, ama hem siyasi haklarımızın

bu denli kısıtlandığı Türkiye’de kendimizi özgürce ifade edebilmek, hem de bilgiye erişimin çıkar ilişkilerine ipotek edildiği bir medya ortamında gerçek haberlere ulaşmak için Twitter gibi bir mecraya ihtiyacımız var.

Twitter’a düşen sorumluluk, şikayet mekanizmalarını iyi şekilde işleterek hem kişilik haklarını hem de ifade özgürlüğünü güvence altına alabileceğini net bir şekilde duyurmak olmalı. Böylece mahkemeler yerine Twitter-ıç mekanizmalarla nefret suçu, hakaret ve kişisel bilgilerin yayımlanması suçları engellenebilir, Türkiye mahkemeleri de daha önemli işlerle ilgilenirler. Diğer yandan Twitter faaliyet gösterdiği ülkelerde neyin suç olarak tanımlandığının da net bir şekilde açıklanmasını talep etmeli. @oyyokhirsiza kararında olduğu gibi, itiraz süreçlerini aktif bir şekilde kullanarak ülke hukukunun özgürlük sınırlarını test etmeli.

Bilişim hukukçusu Gökhan Ahi bu yılın başında Bianet’e verdiği röportajda Türkiye’deki mahkemelerin kişilik hakları karşısında kamu yararını gözetmekte ciddi sıkıntıları olduğunun ve internet mevzuatının keyfi uygulamalara müsait olduğunun işaretini vermişti. Bugün ne yazık ki bu keyfiliğin iktidar tarafından suistimal edildiğini görüyoruz.

Kullanıcılar olarak yeni internet yasaklarını aşma konusunda nasıl deneyim kazandıysak, internet sansürünü de aşma konusunda yaratıcı olabiliriz. Bu yazıya konu edilen ülke bazlı içerik engelini aşmanın şu an en kolay yolu Twitter Ayarları’na girip ülkenizi değiştirmek. Ama hükümetler vergilerimizi daha gelişmiş sansür teknolojilerine aktarmakta kararlı olduğu sürece bizim bireysel kullanıcılar olarak kitlesel sansürü delmemiz zorlaşacak.

Kanımca yapmamız gereken ilk şey neyin sansürlendiğini ortaya çıkarmak, ve neden o içeriğin bizden gizlendiğini ifşa etmek. Bu yazı, ve ona eşlik eden arşiv bu yönde atılmış küçük bir adım. Kısa vadede, Twitter’ın 2014’ün ilk 6 ayı için yayımlayacağı şeffaflık raporunu bu verilerle karşılaştırarak başlayabiliriz. Yayımlanacak rapor büyük ihtimalle Türkiye’yi en çok içerik engelleyen ülke konumuna yerleştirecek. Bunu duyurmak en azından Twitter’ın Türkiye’deki kullanıcı haklarını daha güçlü savunması için bir sebep olacaktır.

Bugüne bugün engellendiği saatte Twitter yasağını dünya TT listesi-

ne sokmuş bir sosyal medya kullanıcı profili var Türkiye'nin.

Uzun vadede ise hem sansürün kapsamını genişleten hükümetlere, hem de ona rıza gösteren tüm sosyal medya platformlarına rahatsızlığımızı duyurmak gerek. Hem klavye başında, hem de sokakta!

Notlar:

(1) @GolcukTersaneKo adresi mahkeme kararından sonraki bir tarihte Twitter tarafından kapatıldı (suspended). Yazı yayıma girerken@hangarinsesi hesabı hakkındaki mahkeme kararı henüz Twitter tarafından uygulamaya konmamıştı. @oyyokhırsıza hesabı hakkında verilen engelleme kararı ise Twitter avukatlarının itirazı üzerine üst mahkemede bozuldu. Listenin ayrıntılı hali şuradan görülebilir, yeni kararlar eklendikçe güncel hali takip edilebilir.

Kaynaklar ve yararlı bağlantılar:

<https://www.chillingeffects.org/international/notice.cgi>

<http://privacy.cyber-rights.org.tr/>

<http://www.ihbarweb.org.tr>

Haber Siteleri, Phorm ve Derin Paket Analizleri

Kuş *

Kişiselleştirilmiş reklam ve içerik, adı üzerinde kişiye özgü, ilgi alanlarına giren reklamların ve içeriklerin oluşturduğu bir bütündür. Daha geniş anlamıyla, bir reklamın size özel olabilmesi için sizinle ilgili kapsamlı ve gizliliğinizi ihlal edecek bir bilgiye sahip olunması ve sizin eşsiz bir profilinizin çıkartılması gereklidir. İnternet çerçevesinden bakıldığında bu bilgiler, sizin ziyaret ettiğiniz web sitelerinden okuduğunuz haberlere, izlediğiniz videolardan dinlediğiniz müziğe, alış-veriş sitelerinde baktığınız ürünlerden oynadığınız çevrimiçi oyunlara kadar çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bununla birlikte, bilgilerin toplanması için çeşitli servisler çoğunlukla arka planda ve sizden habersiz bir şekilde çalışmaktadır. Türkiye’de ise bu işi yapan *gezinti.com* servisi kendini “*internette gezinirken hassas içerik ve sayfaları hariç tutarak oluşan ilgi alanlarınıza göre size özel içerik ve reklam sunan ücretsiz bir servistir*” şeklinde tanımlamıştır. Fakat, tüm bu kişiselleştirilmiş içerik ve reklam üretiminin altında yatan sistem aslında bir derin paket analizi sistemidir. İnternet, veri paketlerinin karşılıklı değişiminin olduğu bir ağ olup, bu ağlarda paketler temel birimlerdir. *Phorm* gibi sizlere özel içerik ve reklam adı altında hizmet sunan servisler de bu ağ üzerinde dolaşan paketlerin içeriğini incelerler ve sizlerin eşsiz bir profilinizi çıkartırlar.

Bana gelen bir e-postada Twitter’ın 17 Aralık 2013 yolsuzluk operasyonu ile ünlünen hesabı *fuatavni*’nin *Rota haber*’de yazdığı ve *Rota haber*’de ise *Phorm*’un aktif olduğunu belirtiyordu. Kontrol ettiğimde *Rota haber*’de ise *Phorm* sunucularının aktif olduğu ve <http://ptrek-lam.com.tr/tag/1.js> üzerinden *Phorm*’un çalıştığı sonucu geldi. Diğer taraftan, *PT Reklam Çözümleri* ve *Anonim Şirketi* *Phorm*’un Türkiye’deki adresidir.

kame \$ whois ptreklam.com.tr

**** Registrant:**

PT REKLAM COZUMLERI TICARET VE SERVIS ANONIM SIRKETI
Büyükdere Cad. Ali Kaya Sok. Polat Plaza B Blok
No:4 K:13 Oda No:2 Levent Şişli
İstanbul,
Türkiye
moreinfo@phorm.com
+ 90-212-3197670-
+ 90-212-3197600-

**** Registrar:**

NIC Handle: tyh14-metu
Organization Name: TURKTICARET.NET YAZILIM HIZ. SAN. VE
TIC.A.S.
Address: Büyükdere Cad. Ecza Sk. Safter İş merkezi Kat: 3 Levent
İstanbul,34330 Türkiye
Phone: 90-224-2248640-
Fax: + 90-224-2249520-

**** Domain Servers:**

ns1.phorm.com
ns2.phorm.com

**** Additional Info:**

Created on.....: 2013-Jan-23.
Expires on.....: 2016-Jan-22.

Anlaşılan, fuatavni hesabının yazılar yazdığı veya tweetlerinin yayınlanarak haberler oluşturulduğu bir haber sitesinde Phorm aktif olarak çalışmaktadır. Ayrıca, ben 1.js dosyasına erişmek istediğimde beni <http://gezinti.com/tag/1.js> adresine yönlendirdi. İşletmeler hakkında bilgi sahibi olmadığım için PT Reklam'ın aslında TTNET'e bağlı bir alt firma veya kağıt üzerinde bir firma olabileceğini düşünüyorum. TTNET, dolaylı bir yolla gezinti.com'u kullanarak bir haber sitesi üzerinde, dahası 17 Aralık 2013 ile iktidara ait birçok sırrı ifşa ettiği söylenen bir hesabın bağlantı verdiği bir haber sitesi üzerinde derin paket analizi gerçekleştirmektedir.

Bu durumun ciddiyetine gelecek olursak; öncelikle fuatavni'nin bağlantılar vermeye başlamasından sonra mı yoksa öncesinde mi Phorm'un aktif olup olmadığını bilmiyorum. fuatavni'nin Rota haber'de Phorm'un aktif olduğunu bilip bilmediği üzerine de bir fikrim yok. Ayrıca, Rota haber sitesinde böyle sistemin aktif olduğunu biliyor mu yoksa bilmiyor mu belli değil. Bu üç durumun önemi ise ilk olarak öncesinde aktif olması bir haber sitesi üzerinde derin paket analizi gerçekleştirildiği ile sonrasında ise muhalif hesapların yönlendirmeler yaptığı haber sitelerinde ve özellikle haber içeriklerinde derin paket analizlerinin yapıldığı ayrımında yatmaktadır. Diğer taraftan, fuatavni Phorm'u bilmiyorsa kendisini takip eden ve okuyanları (*sadece Twitter'da 900 küsur bin kişi*) bir gözetim sistemi içine dahil ediyor ve eşsiz profillerinin çıkartılmasına neden oluyor. Eğer, biliyorsa titresin ve kendine gelsin. Son olarak, Rota haber sitesi Phorm'un aktif olduğunu bilmiyorsa bir an evvel bunu engellemesi gerekmektedir. Bir şekilde javascript'i sitelerine gömmek zorunda kalmış veya gömmeye mecbur bırakılmışsa, bu diğer Internet haberciliği yapan websitelerin de ileride başının ağrıyacağını habercisidir. Çünkü, muhalif görünen herhangi bir hesap bir bağlantı verdiğinde, bu sitelerde Phorm'un aktif olması içten bile değil.

Bundan sonrasının bir teori olduğunu vurgulayarak, bağlantıya tıklayıp haber sitesine ve dolayısıyla habere ulaşanlar bir nevi bu hesabı takip edenler veya bu hesabın verdiği bağlantılar ile içeriğe ulaşanlar olarak profillenmektedirler. Diğer taraftan, haber sitesinin takipçileri ise ilgili veya ilgisiz bir şekilde düzenli olarak okudukları haberlere göre profilleri çıkartılmaktadır. İki farklı şekilde ayırdığım ziyaretçilerin ise birbirlerinden nasıl ayrıldığı meçhul. Belki de haberleri okuyan herkes fuatavni potası içine girmektedir. Bununla birlikte, tüm Internet bağlantıları derin paket analizi altında çok daha kapsamlı bir ayırtırmaya gidilmektedir. Bir diğer nokta da muhalif haber sitelerinde ve iktidarı eleştiren sitelerdeki köşe yazıları, haberleri, röportajları ve içerikleri ziyaret eden kullanıcıların da bu yöntemle profillerinin çıkartılması olasılığını yüzümüze çarpmaktadır.

Internet haberciliğinin habere erişim kolaylığı ve bir haberin doğrulanmasının çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi en temel özelliklerindendir. Muhalif, yanlış, bağımsız veya ne olursa olsun bu içeriklere erişen, okuyan veya paylaşan herkes derin paket analizi ile gözetim altına alınmakta ve okuduğu haberler/içerikler kapsamında

eşsiz profilleri çıkartılmaktadır. Ayrıca, bu haberlere/içeriklere erişenlerin Internet hatlarının tamamının izlenip izlenmediği de belli değildir. Internet özgürlüğü sadece ifade özgürlüğünün koruyucusu değil aynı zamanda basın özgürlüğünün ve özgür Interner haberciliğinin de koruyucusudur. Internet haberciliğinin önündeki büyük engeller ve iktidarın kontrol konusundaki kafayı bozması bir yana bu website-rin yaşayacağı bu tarz büyük sorunlar da yukarıda bahsettiğim temel özelliklerinin üzerini çizerek ileride çok baş ağrıtaçağa benziyor.

İnternet ve Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılması

Burçak Ünsal *

I. Özet

Bu makalede sırasıyla (i) temel hak ve özgürlüklerin nitelikleri, (ii) sınırlandırılması, (iii) temel bir hak olarak Internet erişimi, (iv) herkesin Internete yaklaşımını bildiği Çin, Kuzey Kore, Ortadoğu ülkeleri, bazı Afrika ülkeleri ve sair “olağan şüphelilerin” yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri (“ABD”), Birleşik Krallık, diğer bazı Avrupa Birliği ülkeleri ve Batı medeniyetine ait sair bazı ülkelerin Internet’i kullanarak temel hak ve özgürlükleri nasıl ihlal ettiği; ve nihayet (v) ülkemizdeki durum son değişiklikleri ile birlikte mevzuat, ulusal ve uluslararası mahkeme kararları ve uygulama bakımlarından ele alınacaktır.

II. Temel Hak ve Hürriyetler

Hakkında birçok kaynakta açıklama bulunabilecek temel hak ve hürriyetleri kısaca insan haklarının hukuk tarafından tanınmış, güvence altına alınmış ve yasama ve yürütme tarafından keyfi biçimde ortadan kaldırılamayacak olan haklardır.

Temel hak ve hürriyetler Magna Carta ile hatta farklı medeniyetlerin farklı metinleriyle ve insanı dünyaya savaşı, soykırımlar, insanlığa karşı işlenmiş yüzlerce suç gibi acı tecrübeleriyle birlikte bin yıla yakındır süzülerek, rafineleşerek gelen bir anlayış ve farkındalık sonucu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (“İHEB”), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (“AİHS”) ve Anayasamızda yer alan kişinin doğuyla kazandığı, vaz geçilmez ve feragat edilmez haklardır.

Bu makalemiz bakımından özellikle Internet’in etkilediği ve Internet ile birlikte kullanılması çok farklı bir hal alarak artık Internetsiz kullanılabilmesi dahi düşünilemeyen temel hak ve hürriyetlerin bir kısmı düşünce hürriyeti, ifade hürriyeti, basın hürriyeti, eğitim hakkı, gelişim hakkı, iletişim hürriyeti, fırsat eşitliği, kültürel faaliyetlere erişim hakkı, toplanma ve örgütlenme hakkı, mahremiyet olarak sıralayabiliriz.

Temel hak ve hürriyetler çalışılırken negatif, pozitif, aktif; ya da sosyal, ekonomik, kültürel; ya da kuşaksal çeşitli kategorizasyonlar yapıldığı görülebilse de, bu kategorizasyonlar temel hak ve hürriyetlerin önemine veya önceliğine ilişkin bir ayrım değil, kronolojik, akademik ve doktrinsel tanımlama ve açıklama amacıyla yapılan ayrımlardır.

Temel hak ve hürriyetler bir bütündür ve bu haklar bir arada var olmadıktan, kullanılmadıktan sonra özgürlükten söz edilemez.

Bizim ana konumuz Internet ekseninde kalacağından biz de kuşaksal olarak özetle temel hak ve hürriyetleri aşağıdaki şekilde kategorize edebiliriz:

Birinci kuşak haklar: Vücut bütünlüğü ve yaşam güvenliği, konut dokunulmazlığı, düşünce hürriyeti, siyasal haklar.

İkinci kuşak haklar: Çalışma ve hayatını idame ettirme, dinlenme, emeklilik, sağlık, barışçı toplanma, seyahat ve mülkiyet gibi sosyal ve ekonomik haklar.

Üçüncü kuşak haklar: Çevre hakkı, barış hakkı, gelişme ve fırsat eşitliği hakları.

Dördüncü kuşak haklar: İnternete erişim ve birlikte gelişecek şu anda tartışılan haklar.

III. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

Temel hak ve hürriyetlerin bu makale bakımından da en önemli niteliklerinden biri prensip olarak dokunulmaz olmasıdır. Yani, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ancak aşağıdaki unsurlar dahilinde ve bunlara uygun olarak yapılabilir:

1. Savaş, sıkı yönetim, seferberlik, olağanüstü hal gibi mutlak gerektirici ve yakın bir tehdit bulunmalıdır.
2. Sınırlama söz konusu tehdidi giderme amaçlı olmalı ve bu amaçla orantılı bir sınırlama yapılmalıdır.
3. Sınırlama kanunla yapılmalı ve sınırlamanın çerçevesi amaç, araç ve süre bakımından belirlenmelidir.
4. Bu şekilde belirlenen sınırlama, amacını aşmamalı ve amacı dışında kullanılmamalıdır.

2001 yılında Anayasa'da yapılan bir değişiklikte temel hak ve hürri-

yetlerin kamu güvenliği, ülkenin bölünmez bütünlüğü, özel hayatın ve meslek sırlarının korunması gibi amaçlarla da sınırlandırabileceğine ilişkin bir hüküm getirilmiştir.

Temel hak ve hürriyetler ancak bu şekilde sınırlandırılacak olsa da, getirilebilecek kanuni sınırlar bakımından da mutlak anayasal çerçeve vardır.

Savaş ve olağanüstü hallerde dahi kimse düşünce ve kanaatlerinden ötürü suçlanamaz ve bunları açıklamaya zorlanamaz. Herhalukarda, uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükler ihlal edilemez.

Hukukumuzda da sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı ve öngördükleri amaç dışında kullanılmayacağı kabul edilmiştir. Burada altı çizilmesi gereken nokta “demokratik toplum/rejim” anlayışıdır. Türkiye, Strasbourg ruhunu, Avrupa Birliği (“AB”) Kopenhag siyasi kriterlerini benimsemekle, yukarıda değindiğimiz uluslararası sözleşmelere taraf olmakla ve AB müktesebatına uyum gayretiyle zaten aslında “demokratik toplum” derken neyi anladığını ortaya koymaktadır. Bu anlayış Anayasa Mahkememiz tarafından da kararlarında atıfta bulunulan batı uygarlığında benimsenen demokrasi anlayışıdır.

Uluslararası hukuktan kaynaklanan yükümlülükler dediğimizde aklımıza İHEB ve AİHS hükümleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“AİHM”) kararları ve bunlardan kaynaklanan yükümlülüklerimiz gelir.

Ancak, yine temel hak ve özgürlükler çerçevesi içinde olan angaryayı önleme, çocuk işçiliğini önleme, işçi hakları, işçi sağlığı ve iş güvenliği esasları, ağır ve tehlikeli işlerde insani çalışma şartlarına ilişkin standartları getiren Uluslararası Çalışma Örgütü (“ILO”) ve onun sözleşmeleri ve ek sözleşmeleri gibi farklı uluslararası enstrüman ve angajmanlardan kaynaklanan yükümlülüklerimiz de vardır.

AİHS de bazı hallerde temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasını öngörmektedir. Ancak, AİHM bu kısıtlama şartları testini ulusal varlığı tehdit eden durumlar kavramı üzerinden yapmaktadır. Savaş ve ulusal varlığı tehdit eden sair haller sadece belli bir grubu ya da grupları veya kişi ya da kişileri değil tüm nüfusu tehdit etmeli ve tüm toplumun kamu düzenini ve kamu sağlığını olağanüstü bir boyutta, gerçekleştirmesi kesin ve yakın bir tehlike olması halinde bunun temel hak

ve özgürlüklerin kısıtlanmasında meşru zemin teşkil edeceği ilkesini tesis etmiştir.

Hem temel bir hak ve hürriyet olan hem de diğer tüm hak ve hürriyetlerin garantisi olan en önemli husus da hakkı ihlal edilen herkesin siyasi ve ekonomik olarak bağımsız yetkili yargı makamında, kanun önünde idareyle yani kamu otoritesiyle eşit şekilde, idarenin yani kamu otoritesinin işlemlerinin sui istimalini iddia ederek durdurulması ve zararlarının giderilmesini talep edebilmesidir.

İdarenin işlemleriyle yargı denetimine tabi olması erkler ayrılığının bir gereği ve tüm temel hak ve hürriyetlerin garantisidir.

Anayasa Mahkemesi'nin varlık sebebi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından insan haklarının ihlal edilmesini önlemektir.

AİHM kararları da ülkemiz ve insanımız için temel hak ve hürriyetlerin tanımlanması, sınırlandırılması, kullanılması ve idarenin işlemlerinin hukuka uygunluğunun tespiti bakımından çok büyük bir arzetedir. Bununla birlikte AİHM kararları cebren icra edilemez, ancak tazminat ile mümkün olduğunca zararları giderme noktasında bir etkisi olur. Ayrıca bir kısım mevzuatımıza göre bir Türk mahkemesinin kararı AİHS'ne aykırı olduğu AİHM tarafından tespit edilmişse, mağdur AİHM kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde yargılanamın yenilenmesini isteyebilir.

AİHM, 1976 tarihli Handyside v. UK kararında ifade hürriyetinin sadece rahatsız edici olmayan bilgi ve fikirlere değil, devleti veya toplumun bir kısmını rahatsız edebilecek veya şoke edebilecek fikir ve yorumlara da uygulanacağını belirterek çoğulculuk, hoşgörü ve açık görüşlülüğü demokratik toplumun olmazsa olmaz unsurları olarak saymış; çoğulculuğu, ifade ve toplanma ve dernekleşme hürriyetini garantine altına alan, siyasi ve toplumsal farklılıklara izin veren, devletin farklı görüşlere karşı eşit mesafe durmasını ifade eden siyasal tarafsızlık ilkesini demokratik toplumun vazgeçilmez bir unsuru olarak ortaya koymuştur.

IV. İnternet Erişimi Temel İnsan Hakkıdır

2003 yılının Aralık ayında yapılan Bilgi Toplumu Dünya Zirvesi'nde, Birleşmiş Milletler Kurucu Belgesi ve İHEB çerçevesinde sürdürülebilir gelişim ve yaşam kalitesini artırma yönünde insanların ve toplumların potansiyellerini azami ölçüde kullanabilmeleri için herkesin

bilgi yaratma, bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve paylaşma hakkı olduğu ve bu hakları kullanabilmelerini sağlayacak şartların yaratılması hususunda katılımcı devletler, özel sektör ve sivil toplum temsilcileri bir sonuç bildirisi yayınlamışlardır.

Bildiride gelişim hakkının kullanılmasının ayrılmaz bir parçası olan fikir ve ifade hürriyetlerinin ve bu hürriyetlerin hiçbir müdahale olmaksızın, milli sınırlardan bağımsız olarak her türlü media (aracı platform) kullanılarak ifade edebilmesi ve paylaşabilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. İletişim sadece temel bir hak değil aynı zamanda temel bir insan ihtiyacı, toplumsal bir süreç ve toplumsal organizasyonun da temelidir.

Nitekim İHEB dahi daha o yıllarda son derece öngörülü davranarak 19. Maddesinde her türlü media kullanımına atıfta bulunmuştur.

BBC, 2009 – 2010 arasında, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 26 ülke ve 14 bini İnternet kullanıcısı dahi olmayan 27 bin yetişkin nezdinde yaptığı bir araştırma sonucunda, her beş kişiden birinin yani %79'luk bir kesimin İnternet erişimini temel bir insan hakkı olarak gördüğü ortaya çıkmıştır.

İnternet'in çok ciddi kısıtlamalarla karşılaştığı Çin'de oran %87 çıkmış, bir başka İnternet'le çok sorunlu ülke olan Rusya'dan katılanların %71'i ise İnternet'in devlet tarafından düzenlenmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Ülkemiz bakımından sonuç çok enteresandır. İnternet'e erişimin temel insan hakkı olduğunu düşünenlerin oranı Portekiz hariç tüm Avrupa'dan daha yüksek bir oranla %91 çıkmıştır.

16 Mayıs 2011 tarihi bundan on yıllar sonra hukuk kitaplarına ve literatüre girecek olan bir miladın tarihidir.

BM Genel Kurulu İnsan Hakları Komisyonu, özel raportörünün katkılarıyla hazırlanarak yayınladığı bir raporla İnternet erişiminin temel bir insan hakkı olduğunu ve bu sayede insanların fikir ve ifade hürriyetlerini kullanabildiğini ifade etmektedir. Rapordan, bu sonucunun yanında İnternet alanı hakların gasp edildiği, insanlara ve toplumlara zarar veren bir alan olsun gibi bir anlam çıkarılamaz, zira raporda daha önce işaret ettiğimiz sınırlandırma koşullarına da yer verilmiştir. Buna göre İnternet'e içerik veya erişim bakımından bir kısıtlama yapılacaksa yani bu kısıtlamanın doğrudan sonucu olarak ifade hürriyeti-

ne ve başta saydığımız temel hak ve hürriyetlere herhangi bir sınırlandırma getirilecekse, bu sınırlandırmanın sadece tehlikeyi gidermeye yönelik, en asgari şekilde kısıtlayıcı, süre ve çerçevesi belirli şekilde kanunla yapılmalı, amacı dışında kullanılmamalı, başkalarının haklarını ve ulusal güvenlik, kamu düzeni ve kamu sağlığını koruma amaçlı olarak gerekliliği “proven” yani müsbet olmalıdır. Kısıtlamaya ilişkin çıkarılan düzenleme ve bu düzenlemenin uygulaması siyasi ve ekonomik olarak bağımsız yargı denetimine tabi olmalıdır.

Bu çok önemli raporda altı çizilmesi gereken hususlar şunlardır:

- Keyfi olarak Internet sitesi veya içerik bloklama ve filtreleme adli veya tamamen bağımsız düzenleyici makam tarafından kanuni sınırlamalara uygun olarak yapılmalıdır. Şahsi yorumuma göre düzenleyici kurumun bu yetkisi ani bloklama veya filtreleme için yargılamayı gerektiren haller dışındaki çocuk pornosu, dolandırıcılık ve terör suçları gibi zararın çok büyük ve hukuk ihlalinin çok açık olduğu hallerle sınırlı olmalıdır.
- Meşru fikir ve ifade hürriyeti kullanımları ceza hukuku kapsamından çıkarılmalıdır. Bu konuda ülkemizdeki durum ele alınırken çok çarpıcı bir örnek olan Fazıl Say davası örneğini ele alacağız.
- Hizmet sağlayıcılara gayri makul sorumluluklar yüklenmemelidir. Internet hizmet sağlayıcıları dediğimiz, erişim sağlayıcılara ve hizmet sağlayıcılara, Internetteki içeriği kendileri sağlıyormuşçasına hukuki ve cezai sorumluluklar yüklenmekte ve bu sorumluluklar çerçevesinde hizmet sağlayıcıların yöneticileri cezai sorumlulukla yargılanmakta veya hukuki sorumluluklar ve idari cezalar söz konusu olabilmektedir. Bu konuyu da ülkemiz çerçevesinde aşağıda ele alacağız.
- Yetersiz mahremiyet ve gizli bilgi koruması. Mahremiyet de bir insan hakkıdır. Ne yazık ki kişisel bilgiler, hassas bilgiler, gizli bilgiler, tıbbi bilgiler, ticari sırlar gibi hususlar ve bunların saklanması ile korunmasına ilişkin ülkemizde spesifik düzenlemeler bulunmamaktadır. Bu da sadece Internet ve temel haklar bakımından değil her bakımdan büyük sorunlar yaratmaktadır. Devletlerin veya şirketlerin, kişilerin Internet veya sair araçlar üzerinden yaptıkları veri alış verişini gözetlemeleri ve kullanmaları, trafik bilgilerinin tespiti gibi hususlar tüm dünyada ortak bir sorundur.

Netice itibarı ile BM’in bu raporu dünyada büyük bir yankı uyandırmış ve heyecanla karşılanmıştır.

“Internet’in Babası” olarak adlandırılan, Google başkan yardımcısından ünlü Vinton Cerf bu raporu New York Times’daki bir yazısı ile değerlendirmiştir. Internet’in mutlaka geliştirilmesinin, yayılmasının ve korunmasının insanlık için yapılması gereken bir şey olduğunu ancak Internet’e erişimin temel bir insan hakkı olmadığını yazmıştır.

Bunu yazarken bir zamanlar bir ailenin atı olmadan hayatlarını idame ettirmekte büyük zorluklar çekeceğini belirtmiş, o dönemde hayatı idame ettirmenin bir hak olduğunu ancak at sahibi olmanın başlı başına bir hak olmadığını belirterek bir mukayese yapmıştır. Ki ben de kendisine saygı duymama ve bunu yazdığı dönemlerde kendisiyle de birlikte çalışıyor olmamıza rağmen bu fikri ve mukayeseyi saçma bulmuştum ve bu görüşlerine iştirak edememiştim. Neticede bugün eğitim, sağlık, hayat için elzem olan iletişim ve bilgiye ulaşma, ifade ve fikir ve tabii ki basın hürriyeti için Internet olmazsa olmaz bir şarttır.

İyi niyetli, doğru ve dengeli var olan veya iyi niyetle getirilmek istenen hakların lüks veya bol görünmeye başlanarak özgürlük alanların daraltma hevesi veya temayülü otokratik bir yaklaşımdır ve insan haklarının, temel hak ve hürriyetlerin temel felsefesi ile çelişir. Nisbeten daha özgürlükçü olan 1961 Anayasası lüks görülmeye başlandıkça zaman içinde törpülendi. 12 Eylül 1980’de darbe ile 61 Anayasası dönemi sona ermeden önce yapılan müdahalelerle değişikliklere uğratıldı.

Nitekim, Uluslararası Af Örgütü de Cerf’in insan hakları algısının çok dar olduğunu belirtmiştir. Kendi verdikleri bir örnekte nasıl ki bir kişinin bir şehrin meydanına veya merkezine fiziksel erişimi olmadan, gösteri ve toplanma hakkını kullanamayacaksa, Internet’e erişim olmadan da ifade hürriyeti, basın hürriyeti ve eğitim hürriyetinin kullanılmasının imkansız ve anlamsız olacağını anlatmaya çalışmışlardır.

Nihayet, AB Parlamenter Meclisi 4 Mart 2014’te Internet erişiminin, ifade hürriyetinin, eğitim hakkının, kültürel hayatta yer alma hakkının, siyasi hakların, toplanma, örgütlenme ve dernekleşme haklarının kullanılabilmesini gerçekleştiren bir olgu olduğunu kabul etmiştir. Internet’i bu sebeple AİHS’nin 10. Maddesi çerçevesinde değerlendirdiklerini bildirmiştir.

AB, BM'e ve üye devletlere de bu konuda uyum halinde kodifikasyon çağrısı yapmıştır. Estonya, Finlandiya, Fransa gibi ülkeler Internet erişimini temel bir hak olarak kabul edip kendi iç mevzuatlarına dercetmişlerdir.

V. Batı'da Internet ve İletişim Skandalı

İdarenin işlemlerinin yargı denetimine tabi olması ve bireysel hakların korunması demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün conditio sine quo non'u yani, olmazsa olmaz şartıdır.

Ancak bu yaklaşımın en eskiye dayandığı batılı ülkelerde dahi son yirmi yıldır yargıçlar temel hakların sınırlandırılması noktasında hukuk ile çoğunlukçu yasama faaliyeti arasında sıkışmıştır. Bu çelişki tüm ülkelerde benzer özellikler arz etmektedir.

Özellikle internet ve telekomünikasyon noktasında devlet gücünün sui istimali veya devletin kişilik haklarının ihlalleri 2013 yılında büyük bir skandal ile zirveye çıkmıştır.

Edward Snowden'ın 2013'te başlattığı bilgi akışı sayesinde dünya inanılması güç bazı gerçeklerin farkına varmaya başlamış ve bu gerçekler ABD'yi ve Birleşik Krallığı 2014 itibarı ile Sınır Tanımayan Gazetecilerin "Internet Düşmanı Ülkeler" listesine sokmuştur.

ABD'nin başta Birleşik Krallık olmak üzere Almanya, Kanada, Avusturalya ve Yeni Zellanda ile çok ciddi bir Internet ve iletişim gözetlemesi ve milyonlarca doküman ve varılan teknoloji itibarı ile akılların alamayacağı büyüklükte veri topladıkları ortaya çıkmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonunda kurulan içinde ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Avusturalya ve Yeni Zellanda'nın bulunduğu Five Eyes isimli istihbarat ağı yürüttüğü ortak veya ulusal istihbarat programlarıyla milyonlarca Amerikalı'nın ve Amerikalı olmayan Internet kullanıcısının metadata ve içerik paylaşımlarını, gözetlediği ve topladığı ve telefonlarını dinlediği ortaya çıkmıştır.

Bu gözetlemelere ve dinlemelere Hotmail ve MSN Messenger'ın sahibi Microsoft, British Telecom, Verizone ve Vodafone gibi şirketin ticari ortak olarak katıldıkları ortaya çıkmıştır.

Örneğin Guardian, çok gizli bir mahkeme kararına istinaden National Security Agency'nin ("NSA") 120 milyon Verizone abonesinin telefon kayıtlarını topladığını ortaya koymuştur.

NSA yürüttüğü PRISM adındaki gözetleme programı çerçevesinde bilinmeyen sayıda Amerikalı'nın ve diğer ülke vatandaşlarının e-maillerini, video görüşmelerini, chatlerini Google, Microsoft, Yahoo, Apple gibi devlerin veri merkezlerine veri taşıyan iletim sistemlerine sızmak suretiyle yüz milyonlarca kullanıcıdan metadata ve içerik toplama kabiliyeti kazanmış ve yine tam olarak bilinmeyen hacimde bilgi depolamıştır. Aynı tarz bir gözetleme sistemini Birleşik Krallık da MUSCULAR adı ile tesis ederek benzer istihbarat faaliyetleri gerçekleştirmiştir.

Bu ortaya çıkan skandalın tam boyutunu her yönüyle anlatmak bu makalenin amacının dışındadır. Neticede, o demokratik toplum standardını belirleyen batı yüz milyonlarca vatandaşının ve vatandaş olmayan Internet kullanıcısının iletişim özgürlüğünü ve mahremiyetini ihlal etmiştir.

Bu faaliyetlerin savaş tam-tamları çalan bir neo-con olmakla suçlanan Cumhuriyetçi George W. Bush veya selefi bir Cumhuriyetçi başkan döneminde değil de, Demokrat ve ABD tarihinin ilk siyahi başkanı Obama döneminde yapılmış olması da kaderin acı bir cilvesidir.

Bütün bu süreçler kaçınılmaz olarak bir takım hukuki sonuçlar doğurmuş ve çok ilginç iki mahkeme kararı ortaya çıkmıştır.

Klayman v. Obama davasında Verizon aboneleri Karry Klamann'ın açtığı davaya müdahil olmuşlardır. 16 Haziran 2013'te Federal Hakim Richard Leon verdiği kararla uygulamanın yüksek teknolojinin ihlali bakımından daha keyfi ve rastgele kullanılamayacağını, uygulamanın ABD anayasasını ihlal ettiğini ve herhangi bir yakın ve ciddi bir saldırıyı önlediğine dair de herhangi bir delil de bulunmadığını ifade etmiştir.

Hükümetin topladığı bilgilerin imha edilmesine karar verilmiş olmasına rağmen, kararın yürütmesi ABD hükümetinin çok ciddi milli güvenlik sebeplerini ve anayasaya uygunluk denetiminde durumun özellik arzettiği sebebiyle yaptığı temyiz başvurusu ile durdurulmuştur.

Bu arada Amerikan Temel Haklar Birliği ile New York Temel Haklar Birliği, Ulusal İstihbarat ve NSA direktörleri ile bir kısım üst düzey ilgili bürokrat aleyhine dava açmıştır.

ACRU v. Clapper davasında, Federal Hakim William Pauley, NSA tara-

findan telefon şirketlerinden alınan verinin telefon şirketleri tarafından mahkeme kararına istinaden veya ihtiyaren işbirliği çerçevesinde verildiğini ve Anayasa'nın Dördüncü Maddesi (Fourth Amendment Rights) çerçevesinde kullanıcıların bir gizlilik beklentisi içinde makul olarak bulunamayacaklarını belirtmiştir.

Hakim ayrıca bu uygulamanın başarılı olduğunu, bir takım terörist saldırıları önlediğini, NY metrosuna bombalı saldırı planlayan Naji-bullah Zazi'nin, New York Borsası'na bombalı saldırı planlayan Khalid Ouzzani'nin bu çalışmalar sayesinde tespit edildiğini belirterek, yargılama sonucunda davayı reddetmiştir.

Bu iki karar açık şekilde çelişki yaratmıştır.

VI. Ülkemizde Internet

Ülkemiz hiçbir ülkenin özgürlüğünü de, hukuk sistemini de, cezasını da taklit etmek, başkasına benzemek zorunda değildir. Türkiye, en özgür diye bildiğimiz ülke kadar özgür olabilirken, aynı zamanda gerçek suçla en etkin mücadele eden ülke kadar dirayetli ve güçlü de olabilir. Hukuk sistemimizde ve uygulamamızdaki bir kısım problem yabancı mevzuatın üzerine oturduğu felsefe, kültür ve tarihi hiç anlamadan, hatta çoğu zaman niye çıkarıldığını dahi bilmeden sırf çıkarmış olmak için çıkarılan ve çoğu zamanda bazı menfaatler gözetilerek içlerine garip hükümler serpiştirerek işimize geldiği gibi çıkarmamızdan kaynaklanmaktadır.

Alt yapı olan hukuka yaklaşım kesinlikle bu şekilde olmamalıdır.

Türkiye bugün filtreleme ve blokama sonucu sayısı tam olarak bilinemeyen ve öğrenilemeyen on binlerce web sitesine ulaşamayan, Gezi Direnişi esnasında attığı tweet'ler sebebiyle göz altına alınan öğrencilerin olduğu, Türkiye'de ne kurumsal varlığı olan ne de herhangi bir sunucusu olan hizmet sağlayıcılara getirilen kayıt zorunlulukları, şu an ilk seçilmiş Cumhurbaşkanımız tarafından sosyal medyanın müteaddit defalar bir baş belası olarak nitelendiği bir ülkedir.

Türkiye'de 2013 yılında, dünyaca ünlü bir Türk piyano virtüözü ve bestecisi Fazıl Say, bir 12. Yüzyıl şairi, matematikçisi, filozofu ve astronomu olan Ömer Hayyam'dan yaptığı bir alıntı ile attığı "tweet" sebebiyle halkın bir kısmının kutsal değerlere hakaret ettiği gerekçesiyle 10 ay hapisle cezalandırılmıştır. Hem de kendisi bir şiir okuduğu için hapse fiilen girmiş bir Başbakan'ın hükûmetinin 10. yılında.

20 Haziran 2013'te Resmi Gazete'de Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem planı yayınlanmıştır.

Eylem planı açıkça Internet'te anonimlik ve inkâr edilebilirlik zaafiyetleri olduğundan söz etmekte ve bunlarla mücadele amacı gütmektedir. Siber güvenlik alanında paydaş kurumlar arasında ulusal koordinasyon eksikliğini risk olarak ortaya koyan madde gibi bir kısım parametrelerin anlamı tam olarak açık değildir. Uluslararası işbirliği ve bilgi paylaşımı için diplomatik, teknik ve kolluk iletişim kararlarının sürekli ve etkin kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Belgenin en can alıcı noktaları ise, Internete olumsuz ve şüpheli gözle bakarken 2013-14 döneminde "gerekli" mevzuatların çıkarılacağını, adli süreçler için "kayıt" mekanizmalarının kurulacağını belirtmesi, siber olaylara müdahale organizasyonu oluşturulacağını ifade etmesi. Faaliyet Planı Eylül 2013'te kanun yapım çalışmalarının tamamlanacağını öngörmektedir. Siber olayların delillendirilmesinde MİT, Jandarma, Emniyet Müdürlüğü, TÜBİTAK ve BTK sorumlu kuruluşlar olarak gösterilmektedir.

Nitekim, kamuoyunda Internet Kanunu olarak bilinen 5651 Sayılı Internet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da ("5651 S.lı Kanun"), MİT Kanunu'nda, HSYK Kanunu'nda ve en son 10 Eylül 2014 tarihinde yasalasın Torba Kanun içinde 5651 S.lı Kanun'da yapılan değişikliklerle Eylem Planında öngörülen tüm bu "geliştirmeler" yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir.

Ülkemizde Internet üzerinden işlenen suçlarla mücadele konusunda özel hüküm getirme ve Avrupa Birliği mevzuatı ile uyum sağlama ihtiyaçları kabul tarihi 4 Mayıs 2007 olan 5651 Sayılı Internet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'la giderilmeye çalışılmıştır.

5651 Sayılı Kanun gerek teknik ve hukuki gelişmeler gerekse suçla mücadele noktalarında son derece yetersiz kalmış ve özetle yanlış tanımlar getirmiş, katalog suçları yanlış belirlemiş, idareye yargılama gerektiren bir takım yetkiler vererek anayasal yetki gaspına sebebiyet vermiş, Uyar – Kaldır yöntemini çok yetersiz şekilde düzenlemiştir.

Ne yazık ki 5651 Sayılı Kanunun yorumlanması ve uygulanması mah-

kemeden mahkemeye farklılık göstermekte, kanunu uygulamakla yükümlü kurumlar tarafından çok sınırlı anlaşılabilmekte ve sonuç olarak uygulamasında büyük eksiklikler yaşanmaktadır. Konunun teknik mahiyetinin yanı sıra, itiraf etmeliyiz ki bazen bu kanun işe gelindiği gibi uygulamak ve haber alma hürriyeti ile ifade hürriyetini sınırlamak gibi niyetleri de gözlemlenmektedir.

YouTube'a Türkiye'den erişim, 2007 ile 2010 yılları arasında verilen çeşitli mahkeme kararlarıyla toplamda iki yıl kadar engellenmişti. YouTube'un kapatılmasına sebep olan içerikler, dünyanın her yerinden ulaşılabilir iken, devede kuşunun kafasını kuma gömmesi misali absürd bir biçimde sadece Türkiye'den ulaşılamaz hale getirilmiştir.

Google Sites, her bireyin ve işletmenin tamamen ücretsiz olarak ve profesyonel yardım almadan kendi web sitesini kurmasına imkan sağlayan bir üründür. 2009 ortasına kadar ülkemizde milyonlarca kişi ve işletme Google Sites'i hem web sitelerini kurmak için, hem de bu kurulmuş olan sitelerden faydalanmak için kullanmakta iken, Google Sites alanının (ürününün) tamamına erişim milyonlarca web sitesi içinde sadece tek bir sitede bulunan içerik sebebiyle tamamen engellenmiştir. Bir sabah uyandıklarında binlerce web sitesi sahibi sitelerine ulaşamaz olmuş, kullanıcılar binlerce siteden elde ettikleri içeriklere de ulaşamaz olmuştur.

Yargı süreci içinde bu karar en sonunda AİHM'nin önüne gelmiş ve AİHM 18 Aralık 2012 tarihli ve 3111/10 sayılı kararıyla, 5651 sayılı Kanun'un 8. Maddesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesine aykırı bulmuş, kanunun demokratik hukuk devletinin sağlaması gereken hukuki korumayı sağlamadığını belirtmiş ve Türkiye'yi kınayarak, tazminata mahkûm etmiştir. Bu karara rağmen bu alana Türkiye'den erişim halâ yasaktır.

Ne yazık ki ülkemizde yer sağlayıcı dediğimiz, içeriği kendisi oluşturup yüklemeyen ancak sadece platformu sağlayan YouTube, Blogger, Blogspot gibi tüzel kişiler, uygulamada yazıyı yazan, videoyu çeken ve bunları platforma yükleyen içerik sağlayıcısı imişçesine sorumlu tutulmaya çalışılmaktadır.

Mevzuatımız yer sağlayıcı için platforma yüklenen içeriği denetleme yükümlülüğü öngörmemesine rağmen (sadece YouTube'da saniyede yüklenen 100 saatlik içerik nasıl denetlenebilir?) mahkemeler uygula-

mada kanuna açıkça aykırılık teşkil edecek şekilde bu yönde kararlar verebilmektedir.

Uyar – kaldırı dediğimiz bir içeriğe erişimi engellemek üzere yargıya başvurmadan önce yapılacak ihbar sistemi çok muğlaktır ve uygulanmamaktadır.

Müstehcenlik, hakaret suçu, siyasi söylem gibi kavramların yorumlanmasında standart bulunmamakta ve haber alma hürriyeti ile kamu yararı faktörlerinin değerlendirilmesinde sorunlar hissedilmektedir. Müstehcenlik gibi herkese göre farklı olabilecek bir kavram katalog suç tipi iken terör suçu, ağır mali suçlar, ticaret ve finans hayatını etkileyecek sermaye piyasası ve bankacılık suçları, kamu sağlığını ve düzenini etkileyecek suçlar gibi konuların katalog suçlar içinde bulunmaması anlaşılacak gibi değildir.

Yıllardır bizler dahil uygulamacılar, akademisyenler ve Internet aktörleri 5651 Sayılı yasanın ve ilgili mevzuatın düzeltilmesi için çok önemli girişimlerde bulunmuş, sayısız toplantılar yapmış, değişiklik tekliflerini ilgili makamlara iletmıştır. İyi niyetle tüm ülke bunların dinlenmesini ve bunun üzerine ülkenin ekonomik, sosyal, hukuki ve eğitim menfaatlerine yönelik adımlar atılmasını beklerken ne yazık ki dün gece yarısı itibarı ile bu beklentilerimizin sonu hüsrana olmuştur.

7 Ocak 2014 Salı günü öğleden sonra TBMM Plan ve Bütçe komisyonunda görüşülmeye başlanarak, gece yarısına doğru Genel Kurul'a sunulma kararı alınan "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" isminde bir Torba Yasa'nın 92. ile 108. Maddeleri ile 5651 Sayılı Kanun değiştirilmiş aynı hafta içinde kanun ikinci bir defa daha değiştirilmiştir.

Zaten hemen her tarafında ciddi problemler olan 5651 Sayılı Kanunun, Torba Yasa ile getirilen yeni hükümlerinin hepsi de çok ciddi problemlere gebe hatta bence Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilebilir niteliktedir.

Özetle ifade etmek gerekirse,

Mahkeme eğer arzu edilen amaca ulaşamayacağını düşünürse sadece URL (sayfa sayfa) bazlı değil, bütün bir web sitesine veya Internet hizmetine (YouTube, Facebook, Twitter, Ekşi Sözlük, Vimeo gibi) eri-

şimi engelleyebilir. Diğer bir deyişle, YouTube, Facebook, Twitter farklı kullanıcılar tarafından defalarca yüklenen videolardan ötürü tamamen kapanabilir.

Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (“TİB”) Başkanı, re’sen ve tamamen kendi takdirıyla özel hayatın ihlali olarak nitelediği bir site-nin kapatılmasını emredebilir. Bu emrini Erişim Sağlayıcılar Birliği’ne (“Birlik”) gönderir ve Birlik bu emri derhal ve her halukarda en geç dört saat içinde uygulamak zorundadır. Başkan bu kararına 24 saat içinde mahkemeden onay almalıdır. Mahkeme kararını 48 saat içinde vermek zorunda olacaktır.

Özel hayatının ihlal edildiğini iddia eden kimse mahkemeye dahi gitmeden doğrudan TİB’e içerikten çıkarma talebiyle başvurabilir. TİB bu talebi Birlik’e gönderir. Birlik bu talebi derhal ve her halukarda en geç dört saat içinde uygulamak zorundadır. Başvuruyu yapan kimse 24 saat içinde kapatılma uygulaması için mahkemeden onay almalıdır.

Özel hayatının gizliliği dışında sebeplerden mağdur olduğunu iddia eden kimse doğrudan mahkemeye başvurabilir. Mahkeme talep ile ilgili 24 saat içinde içeriği koyanı ve yer sağlayıcıyı (YouTube, Facebook, Twitter vb.) dinlemeden karar verir. Ancak kapatılma kararından sonra içerik veya yer sağlayıcı bir üst mahkemeye itiraz edebilir.

İnternet Yasası’na aykırılık ile ilgili konuları inceleyecek olan Sulh Ceza Mahkemesi, Sayın Cumhurbaşkanı’nın bugünkü onayı sayesinde artık Adalet Bakanı’na yani hükûmete bağlanan HSYK tarafından belirlenir.

Erişim Sağlayıcılar, bir özel hukuk tüzel kişisi mahiyetinde olacak olan Erişim Sağlayıcılar Birliği’ni kurmak zorundadır. Birlik’e katılmayan erişim sağlayıcının lisansı iptal edilir.

Yer sağlayıcılar iki yıla kadar trafik bilgisini (IP adresi, hizmetin başlangıç ve bitiş zamanını, yararlanılan hizmetin türünü, aktarılan veri miktarını, abone kimlik bilgilerini) iki yıla kadar saklamak zorundadır. Siber güvenlikle ilgili bilgileri (?) TİB yer sağlayıcıdan isteyebilir.

Yukarıda açıklanan yirmidört saatlik süreler 10 Eylül 2014 tarihinde yürürlüğe giren yine bir Torba Yasa hükmüne göre dört saate indirilmiştir. Bu düzenleme bütün sektör aktörlerinden, üniversitelerden ve halktan adeta gizlenerek bir gün ansızın bir Torba Yasa teklifi olarak TBMM önüne gelivermiştir.

5651 Sayılı Kanunun yanlışlarını ve eksiklerini yıllardır Sayın Başbakan dahil herkese her ortamda anlatmış olmamıza, görüşmek, tartışmak, yardımcı olmak amacıyla yeni hüküm, düzenleme ve uygulama tekliflerini yazılı olarak iletmış olmamıza rağmen ne yazık ki tüm bu girişimlerimiz tamamen göz ardı edilmiştir.

Bilişim ve teknoloji ülkesi olacağız, bilişim yatırımlarını artıracacağız, Fatih Projesiyle teknolojiyi ilk öğretime indireceğiz derken var olan bilişim ve teknoloji yatırımlarını kaçırarak, zaten çok büyük belirsizlikler ve yanlışlar içindeki sektörü gerçek bir kaosa sürükleyecek bir düzenleme yapılmaya çalışılmaktadır. Müstehcenlik, nefret suçu, özel hayatın ihlali gibi kişiden kişiye, yerden yere, zamandan zamana değişebilecek münferit olarak her davada mahkemeler tarafından ayrı ayrı ele alınması gereken en müphem kavramlar idareye filtreleme ve sansür bahanesi olarak sunulmakta ve yargı denetiminden çıkmaktadır. Yukarıda gerekçeleri ile belirttiğimiz üzere zaten ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere, Anayasaya ve erkler ayrılığına aykırı olan 5651 Sayılı Kanun düzeltilmesi gerekirken, ülkemizi hem ekonomik hem de hukuki bakımdan çok zor durumda bırakacak hükümler içerirken, diğer yandan da ne yazık ki tüm temel hak ve hürriyetleri de ihlal etmektedir.

Nitekim son olarak 30 Mart 2014 tarihli Yerel Seçimlerden hemen önce hem Twitter hem de YouTube tamamen hukuki temelden yoksun olarak kapatılmıştır. Her iki hizmet / web sitesi de ancak Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvurunun kazanılmasıyla yeniden açılabilmiştir. Kapatılmalarına yol açan potansiyel sebepler üzerinde spekülasyon yapmak yerine, bu konuyu düşünmeyi okuyucuya bırakarak Anayasa Mahkemesi kararının içeriğine değinmekte yarar görüyoruz.

Anayasa Mahkemesi, verdiği gerekçeli kararda, TİB’in Twitter’a erişimin tümüyle engellenmesine ilişkin kararının, ilgili kanun hükümlerine açık aykırılık oluşturduğunu, ayrıca bu yönde herhangi bir mahkeme kararı olmadığı gibi Ankara 15. İdare Mahkemesi’nin engelleme kararının yürürlüğünü durduran kararının da idare tarafından uygulanmadığına işaret etmiştir.

Mahkeme, İnternet’in modern demokrasilerde başta ifade özgürlüğü olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin kullanılması bakımından önemli bir araçsal değere sahip bulunduğu belirtilerek, İnternetin sağladığı sosyal medya zemini kişilerin bilgi ve düşüncelerini açıklama,

karşılıklı paylaşma ve yaymaları için vazgeçilmez nitelikte olduğu tespit etmiştir.

Mahkeme, sosyal paylaşım sitesine erişimin kanuni dayanağı olmaksızın ve sınırları belirsiz bir yasaklama kararı ile engellenmesinin demokratik toplumların en temel değerlerinden biri olan ifade özgürlüğüne ağır bir müdahale oluşturduğunu, kamu otoritesince yapılan müdahalenin haklı sebeplere dayanması, hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması sırasında hakların özüne dokunulmaması ve ölçülü olunması gerektiğini belirtmiştir.

Yeni Medya: Klonlanmış Pravda mı, Demokratik Aracı mı?

Sarphan Uzunoğlu

Yeni sosyal hareketler ve sosyal medya aktivizmi konuları ne zaman açılrsa tarihsel bir tartışma yapılma zorunluluğu varmışçasına geçmişe yönelik referanslarla açıklama ihtiyacı güdenler oluyor. Bu ihtiyaç, hem güncel koşulları anlayamama durumunun bir sonucu hem de yeni olana yönelik eskinin yöntemleri üstünden bir yorum oluşturma tembelliğinin bir sonucu. Aynı tembellik yeni medya ve onun oluşturduğu bilgi akışını tehdit eden yahut kullanan odakları inceleme süreçlerinde de ortaya çıkıyor.

Oysa sosyal medya aktivizmi de yeni medyanın yarattığı olanaklara ilişkin optimizm de teknik olarak aynı sulardan besleniyor. Yeniliğe yönelik çoğunlukla eleştirellikten yoksun ve güncel tecrübeleri gözardı eden bir bakış açısından. Yine de yeni medyanın geleceği ve etkileriyle ilgili Malcolm Gladwell ve Evgeny Morozov tarafından ortaya atılan pesimist fikirler⁴⁸ ve en özgürlükçü web projelerini hayata geçiren Assange gibi öznelere bugün dünya üzerindeki durumları yeni medyanın devletler için bir 'tehdit' olduğu kadar rahatlıkla avantajlarına kullanabilecekleri bir unsur olduğunu da gösteriyor. Yani sonsuz iyimserlik de geçmişten bugüne doğru taşınan bir bakış açısı da yeni medyanın günümüzdeki 'özgürlük' temelli rolünü çözümleme konusunda yeterli bir işlev görmüyor.

Benim bakış açım göre ise yeni medyayı pesimist düşünürlerin çoğu gibi yalnızca devlet/şirket tekelinde tartışmak kendi içerisinde bazı sorunlar içeriyor. Zira günlük hayatta iktidarı artık devlet ve şirket dışı mekanizmalarda (komüniteler, aile, arkadaş grupları, siyasi örgütler, sivil toplum örgütleri vs.) de hissediyoruz. 2013 yılında tamamladığım Master Tezi sürecimde Gezi'nin yaşanmasından önce ve sonra yaptığım mülakatların ortak özelliği, her ne kadar devletin yeni medya üzerindeki yaptırımları bu dönem içerisinde daha çok gündeme gelse de, aile vb. kurumların anonim ve neredeyse anonim yahut yarı anonim kullanımlarda çok daha belirgin olduklarıydı.

48 http://www.slate.com/articles/arts/books/2011/02/tangled_web.html

Bilindiği gibi Foucault, iktidarın doğasını betimlerken, onun dönüştürücü etkisine göndermede bulunmuştu. Bu nedenle de iktidarı yöneten ya da “baskı uygulayan” bir mekanizma olarak ele almak yerine, dönüştürücü ve düzenleyici güç olarak tanımlamayı uygun bulmuştu.⁴⁹ Bu da düzenleyici güçler olarak dizebileceğimiz bazı kategoriler üstünden sosyal medya aktivizminde karşı unsurları kategorilendirmeyi zorunlu kılıyor, yani aile ve arkadaşlar, örgüt ve komüniteler, devletin ideolojik aygıtları ve devletin genel şiddet aygıtları ya da baskı mekanizmalarını ele almak gerekiyor. Bu bağlamda sosyal medya aktivizmi dediğimiz aktivizmin içerik üretme süreçlerinde yalnızca devlet ve şirket değil, başka unsurlarla da bireyi güvencesizleştirebileceğini somutlaştırarak devam edelim. Görüştüğüm aktivistlerden biri çok uzun süre önce ailesine sosyal medyadaki paylaşımlarından ötürü giden bir haber nedeniyle yaşadığı sorunun ardından mahlas kullanmaya başladığını, sonradan polis takibinde olduğunu fark ettiğinde bunun ne kadar doğru bir karar olduğunu algıladığını söyledi. Bir başka kullanıcı ise dahil olduğu siyasal hareketin temsilcilerinin defalarca yazdıklarından ötürü kendisini uyardığını en sonunda bir mahlasla ve kendine dair hiçbir bilgiyi açık etmeden içerik üretmeye ve ilişkilenemeye başladığını belirtti. Her iki örnek de günlük hayatımız içerisinde baskı mekanizması olarak görmekten imtina ettiğimiz sosyal ilişkilerin (aile, sevgili, eş, dost vs.) ve örgütlerin (STK, siyasal parti, sendika vs.) baskı unsuru olarak varlıklarını sergiliyor.

Örgütlülük ve Yeni Medya

Yukarıdaki temel çerçeve ışığında metnin bundan sonraki kısmı devlet ve şirket tekelinden ziyade, sosyal ilişkiler ve örgütler temelinde yeni medya alanındaki mikroiktidar ilişkilerinin incelemesini yapmak ve Türkiye özelinde bunun siyasal örgütlenme süreçlerine etkisini tartışmaktır amacıyla kurgulandı.

Pravda hala geçerli bir model mi?

Tweetler ve Sokaklar kitabının yazarı Paolo Gerbaudo yaptığımız söyleşide şunları söylemişti: Bana kalırsa Leninizm çok daha uzun zaman önce geldi yolun sonuna. Şimdi 2014'teyiz ve Rus devriminin üstünden neredeyse 100 yıl geçti. 20. Asrın başındaki hayalperest ve örgütsel tekniklerle eylemlerimizi yürütmeye devam edemeyiz. Lenin'in politikaları bugün yalnızca mevcut koşullara ve sosyal yapıya

uygunsuz değildir, ayrıca birçok seviyede de etik olarak kınamaya da açıktır.

Aslında bu cümleler, sosyal ağların yarattığı anonimite ve şeffaflık, eşitlik, yataylık olanakları çerçevesinde düşünüldüğünde, özellikle de Leninizm'in Stalinizm döneminde aldığı darbelerle birlikte geldiği konuma dair anlam ifade ediyorlar. Ancak yalnızca örgütlenme değil, ajitasyon ve propaganda modelleri bakımından da Leninist propagandanın tarihsel fonksiyonu konusunda ciddi sorunlar olduğunu ve özellikle de basın ayağı konusunda SSCB'ye paralel bir propaganda anlayışı çürümesinin Leninist parti/oluşum üyelerinin sosyal medya kullanımlarına da yansıdığını söyleyebiliriz.

Hatta açacak olursak, Türkiye'de Leninist propaganda ve Pravda mekanizması hariç bazı İslami cemaatler ve AKP'nin ortaya çıkış dönemi dışında propaganda ve iletişim modeli oluşturma konusunda fazla alternatifle karşılaşmadığımızı görebiliriz. Bu da bize bir model olarak Pravda'nın ne olduğunu ve yeni medya çağında Pravda'nın iletişimsel bir strateji olarak ne anlama geldiğini açıklama gerekliliğini doğuruyor.

Pravda aslında 1917 devriminin yapıtaşlarından biri sayılabilir. İlk kez 1908'de Lev Troçki yönetiminde Viyana'da basılmaya başlanan, kaçak yollardan Rusya'ya sokulan bu yayın, 1912'de Petersburg'da gizli bir gazete olarak yayımlanmaya devam edildi. Çarlık rejiminin polis örgütü tarafından sürekli olarak kapatılan gazete, her defasında başka bir adla yeniden çıktı. Sonunda 1917 Ekim Devrimi'nden sonra partinin resmi yayın organı haline geldi. Bu başlangıç teknik olarak ziyadesiyle 'devrimci' ve 'ilerici' bir yayın organına ilişkin olumlu bir tasvir olabilir; ancak Pravda'nın tarih içerisindeki konumu zaman içerisinde değişir. Devletin ideolojik aygıtı olarak Pravda, her parti yayın organı gibi partinin genel gündemine ve ülkenin dış dünyaya ilişkin 'görmek istediği' içeriklere saplanan bir yayın olmuştur. Bugün yazık ki benzer bir 'hastalığın' Türkiye'de var olduğunu, her tandanstan siyasal parti yahut oluşumun kendisi için bir yayının kurma eğilimine girdiğinde bu yayınların 'parti yayını' olmaktan yahut mevcut iktidarın havuzuna dahil olmaktan kurtulamadığını görüyoruz.

Özellikle gelişen içerik yönetim sistemleri ve bu sistemlerin yaygınlaşmasıyla sayıca artan ama üretilen içerik bakımından niteliksel ve

niceliksel hiçbir ilerlemeyle karşılaşmayan haber ve yorum siteleri, kurucularının söylemini yenilemek ve hali hazırda var olan bir diskurunu yeniden üretimini sağlamak dışında demokratik bir fonksiyon üstlenmiyorlar. Dahası tüm bu yeni medya projeleri ve Internet gazeteleri, kendilerini 'alternatif' medya olarak sunmalarına karşın aynı haber havuzundan besleniyor, çoğunlukla burjuva medyasının kine benzer bir gündemi ele alıyor, ne dil ne de haber üretim sürecinin örgütlenmesi yahut entelektüel emeğin karşılığının verilmesi bakımından ortaya gerçekçi bir çözüm koyuyorlar.

Söylemsel Klonların Yükselişi

Elbette sorun yalnızca birbirinin klonu olan bu haber sitelerinin 'yeni medya aktivizmi' adı altında ortaya çıkışı değil. Yazının en başında belirtildiği üzere geleneksel bakış açısı, özellikle söz konusu aktivizm ve ajit-prop olduğunda en eskiye dönük referanslara muhtaç durumda ve bu referansa muhtaç durumdaki kullanıcılarla yeni medyanın siyasal işlevine ilişkin yaptığım tüm gözlemlerde, kullanılan dil, yararlanılan kaynaklar ve paylaşılan görseller açısından bağlı bulunan fraksiyona bağlılık düzeyine, yaş grubuna ve o fraksiyon içerisindeki yetkinlik durumuna göre ortaklaşan; ama fraksiyonlar yahut partiler arasında önemli farklılıklar gösteren içerik üretim süreçlerle karşılaştım. Merkezden çevreye doğru gelen söylemin, çürümüş bir çark içerisinde her gün yenilenmesi dışında bu bireylerin sosyal ağlarda yaptıkları üretimin özgün bir potansiyele rastlamak oldukça güç.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Ak-Troll olarak adlandırılan maaşlı ekibi her ne kadar çok sık 'alay konusu' olsa da, farklı partilerin ve kanaat önderlerinin sosyalist diskurlarının tekrar üretimi, birçok Twitter kullanıcısı için bundan öteye gitmiyor. Çalışa modeli ve yöntem olarak 'profesyonelleşme' de bazı kullanıcıların kendi arasında gazetecilikten ödünç bir terimle 'takla attırma' dediği intihal tekniğiyle Tweet'ler binlerce farklı versiyonda farklı bireyler tarafından atılıyor.

Görsellere ilişkin telif ve emek problemi her eylemde kendini gösterirken, yeni bir söylem yaratmak imkansızlaşıyor, özellikle sol mikrokosmos içerisinde üretim yapan entelektüeller sertleşen ve birbirine değerek ısınan bu kabuklar arasında sosyal ağlarda itibar gördüklerine ilişkin bir yanılsamaya kapılıyorlar.

Oysa ciddi network analizleri yaptığınızda Gezi'nin genel teması da dahil olmak üzere birçok Twitter içeriğinin belirli alanlara saplanıp kaldığını görüyoruz. Her ne kadar dönemsel olarak, gündeme bağlı bazı yeni etkileşimler ortaya çıksa da Yeni Medya'da Justin Bieber'ın yahut Lady Gaga'nın bizim 'martirlerimiz' yahut 'kahramanlarımız' ile mukayese edildiğinde ulaşmak istediğimiz kamuoyunda çok daha geniş bir yer tuttuğu aşikar.

Burada karşımıza çıkan problem ise mikrokosmosun gündemi üstünden Lady Gaga ile Ali İsmail Korkmaz arasındaki o gri alanda kalan ve iki alandan da beslenen bireylerin özellikle politik gündemle sürekli meşgul olan kamuoyumuza ilgi duymuyor olması. Bu hem yeni medyaya yönelik örgütsel bakıştaki kısırlığın yarattığı yaratıcılık kıtlığının, hem de yeni medyaya taşınan komüniteler arası kavgaların sıkıcılığının genel bir sonucu. Aynı sonuç, Gezi Direnişi sonrası örgütlenme konusunda ziyadesiyle başarısız olan sosyalist oluşumlar için de benzer bir nedenle açıklanabilir.

Hem gündem oluşturma, hem de gündeme ilişkin söylem oluşturma konusunda, tıpkı Foucault'nun deyişinde olduğu üzere partinin, oluşumun vs. üyesini kısıtlaması, dönüştürmesi ve 'düzenlemesi', yani biyoiktidar mekanizmasının bu mikro düzeyde de işlemesi yeni medyanın yeni olan tüm özelliklerine ve yeni medya üzerinden yaratılacak bir radikal demokratik platform ihtimalini azaltmakla kalmıyor, buna resmen baskı uyguluyor.

Burada ise şu soru akla geliyor: Yeni medya mevcut siyasal yönelimlere doğrudan bağlı olmayan bağımsızlar için siyasal anlamda bir radikal özgürlük alanı teşkil ediyor mu yahut bu alanı kurmak mümkün müdür?

Soruyu sormak her ne kadar basit olsa da yatay ve eşitlikçi bağlamda bir tartışmayı yaratmak ve bunu fraksiyonel bir fanatizmden uzakta yapmak bir o kadar zor görünüyor.

Kaynakça:

-Gerbaudo, Paolo (2012) .*Tweets and Streets*. Pluto Press.

Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya

Savaş Çoban *

Tüm dünyada emperyalizmin egemen güç olmasıyla ve reel sosyalizmin çözülerek sahneyi terk etmesiyle birlikte sol muhalefet bir krize girdi. Tarihin ve ideolojilerin sonu ilan edildi. Sosyalizmin imkansızlığı kapitalistlerin yanı sıra döneş sosyalistler tarafından da ifade edilmeye başlandı. Bütün bunlarla beraber mücadelesine devam eden sosyalistler ve sosyalist hareketler çağdışı ilan edildi. Bu yeni bir yapının ve iktidar hedefi olmayan hareketlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Günümüzün toplumsal hareketleri tepkiler üzerine ortaya çıkan ve bu çerçevede örgütlenen yapılar olarak varlıklarını sürdürüyorlar. Bu toplumsal hareketleri başına ‘yeni’ koyarak da ifade ediyoruz. Ancak hala iktidar hedefli toplumsal hareketlerin olduğunu ve zayıf olsalar bile varlıklarını ara sıra gösterdiklerini söyleyebiliriz.

19. yüzyılın toplumsal hareketleri, Marksizmi rehber edinerek emek-sermaye çelişkisinden hareket ediyorlardı, toplumsal hareketler, geleneksel toplumsal hareketlerin önemsemedikleri ya da verdikleri mücadele nedeniyle ilgilenmedikleri, doğrudan doğruya emek-sermaye çelişkisinden kaynaklanmayan çelişkilerden hareket ettiler. Söz konusu çelişkiler, yeni toplumsal hareketlerin açısından gerçek çelişkilerdi ve şiddeti açısından emek-sermaye çelişkisinden geri kalmazlardı. Bu çelişkiler, toplumsal cinsiyet, kuşak, etnik kimlik, ırk, cinsellik talepleriyle örgütlendi ve egemenlere karşı, sınıfsal kimlikleri geri planda bırakarak, söz konusu taleplerin şekillendirdiği özgül kimlikleri öne çıkardı. Sosyalist öze sahip iktidar hedefli toplumsal hareketler, iktidarı almış oldukları halde, eski sistemden kopuş anlamında, bu taleplere cevap verememişlerdi. Yeni sosyalist hareketler geçmişten ders alarak yapılan tüm hataların oratadan kalktığı yeni bir sosyalizmi hedeflemektedir.

Yeni Toplumsal Hareketler dendiğinde, genellikle feminizm, barış hareketi, çevre hareketi, yeşil hareket, anti-nükleer hareket, ırkçılık karşıtı hareket, azınlık hareketi, LGBTİ aktivistleri akla gelmekte. Yeni Toplumsal Hareketler iktidarın şiddeti ve tepkisi karşısında bir güce ya da onu ikna edebilecek araçlara sahip olmamaları yüzünden sadece

kitle ve diğer başka destekçilere bel bağladıkları için sadece seslerini duyurmayı hedefliyor izlenimi veriyorlar. Yeni toplumsal hareketler kimlik temelli olmaları, “çoğulculuk” ve “farklılık” kavramlarını öne çıkarmaları, eylemi bireysel ve kolektif kimliklerin bir karışımı olarak görmeleri, şiddet yerine uzlaşmaya dayanmaları, esnek ve ademi merkezi yapılar sahip olmaları gibi özellikleriyle önceki toplumsal hareketlerden ayrılıyorlar. Ancak örgütlenmelerinin sadece bir konu üzerinden olması ve bireyselliğin önemli olması örgütlenmenin ciddiyetini azaltıyor. Bir sorun için bir araya gelen topluluklar ile iktidar hedefleyen toplumsal hareketleri bu anlamda aynı kulvarda ele almak gerekiyor. Yeni toplumsal hareketler, küreselleşmeyi eleştirerek cinsiyete, yaşa, etnik gruba, ulusa, dine dayalı kimliklerin onaylanmasını, ulus-devletin yeniden kurgulanmasını ve çevre, toplumsal cinsiyet, iletişim, yerel ve ulus üstü mekan ile etnik kimliği ilgilendiren, hem bireyleri hem de kolektif yapıları içine alan bir vatandaşlık kavramının yaygınlaşmasını istemektedir. Ancak yeni toplumsal hareketlerin tüm olumsuz yönlerine ve sistem içi düzenlemeler talep etmelerine rağmen günümüzde birçok anlamda önemli olduklarını gözden kaçırmamak gerekir.

Toplumsal hareketler toplumun içinden doğan ve onun sorunları çevresinde örgütlenen yapılardır. Touraine toplumsal hareketi şöyle tanımlamaktadır: “Bir sosyal hareket, tarihselliğin biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlak modelleri üzerindeki hakimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın, bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareketidir.” (Touraine, 1999:51) ve ayrıca “Bir sosyal hareket kendisi aracılığıyla kültürel yönelimlerin tarihsellik alanının bir toplumsal örgütlenme biçimine dönüştürüldüğü çatışma davranışdır.” (Touraine, 1999: 50) Bu çatışma iktidarın toplum üzerinde baskısının arttığı durumlarda ortaya çıkar ve toplumun umutlarını yitirdiği noktada patlamak için yer arar. Toplumsal hareketler kavramı yerine “sistem karşıtı hareketler” tanımını öneren Wallerstein’a göre: “Ezilenler kendi muhalefetlerini aralıksız bir biçimde ifade etmekte politik, ekonomik ve ideolojik bakımdan çok zayıftır. Ne var ki bildiğimiz gibi, baskının özellikle keskinleştiği, beklentilerin özellikle boşa çıktığı ya da yönetici katmanının gücünün sallantılı olduğu zamanlarda, hemen hemen kendiliğinden bir biçimde başkaldırmışlardır.” (Wallerstein, Arrighi vd., 1995, s.34) Bu anlamda iktidar hedefli toplumsal hareketler hegemonik çatlakların oluştuğu, sınıf savaşının

keskinleştiği durumlarda güçlenmiş ve başkaldırlara önder olmaya ya da başkaldırlar yaratmaya çalışmışlardır.

Yeni emperyalizmle (küreselleşme) ile beraber kapitalizm en iyi ekno- mik istemin liberal Pazar ekonomisi olduğunu ifade ederek, sosyaliz- min gerçekleşmesi imkansız bir hayal olduğunu kanıtlandığını ifade etmiştir. Kapitalist devletlerin uyguladıkları depolitizasyon ile politik konulardan habersiz bireylerden oluşan toplumlar yaratılmıştır. Sos- yalistler ise işçi sınıfı ile bağ kuramadıkları ve kendilerini topluma anlatamadıkları için demoralize olmuş durumdadır. “Gerçekte kapi- talist bir toplum, çoğunluğun demoralize ve depolitize edildiği koşul- larda en iyi biçimde işler; yani toplum, gerçekleştirilmesi mümkün olan daha iyi bir dünyanın oluşması için gerekli toplumsal değişim umudundan vazgeçtiği, bu nedenle kamusal yaşamı göz ardı ettiği ve toplumsal piramidin en üstünde yer alan tüm bu kararları terk ettiği noktada faal hale gelir.” (McChesney, 2003:26) Kapitalist toplumda politika da giderek bireyselleşmektedir. “Özel ve kamusal hayat ara- sındaki köprüler atıldığı ya da hiç inşa edilmemiş olduğu sürece; ya da başka bir şekilde söylersek, kişisel kaygıları kamusal meselelere tercüme etmenin, beri yandan da, özel dertlerde kamusal meseleleri görüp saptamanın kolay bir yolu olmadığı sürece, bireysel özgürlü- ğün artmasıyla kolektif iktidarsızlığın artması çakışabilir.” (Bauman, 1999:10) Muhalefet açısından da durum pek iç açıcı değildir. Dağınık halde bulunan muhalefet çözümsüzlüğün bir parçası durumundadır. “Günümüzde yaşanan güçlükler ve ıstıraplar parçalı ve dağınık oldu- ğu gibi meydana getirdikleri muhalefet de öyledir. Muhalefetin dağı- nıklığı, onu yoğunlaştırıp ortak bir davaya bağlamanın ve ortak bir suçluya karşı yönlendirmenin güçlüğü, sadece çekilen acıları daha da karmaşılaştırıyor. Çağdaş dünya, ümitsizce dışarı çıkacak bir yol arayan yüzergezer korku ve hayal kırıklıklarıyla ağzına kadar dolu bir kapıdır.” (Bauman, 1999:23)

Aslında ezen ve ezilen ilişkisi anlamında değişen hiçbirşey yokken reel sosyalizm deneyiminin başarısızlıkla sonuçlanması toplumsal muhalefet kavramını baş aşağı etmiştir. Bu anlamda sosyalist yapı- lar toplumsal anlamda tabandan kopmaya başlamış ve hem düşünce hem sayısal anlamda marjinal duruma düşmüşlerdir. Negri ve Hardt’a göre, çokluk, siyasal eylemin gerçekleştirilmesinin şartıdır: “Çokluk, demokrasiyi yani herkesin herkes tarafından yönetimini gerçekleştirebilecek yegane toplumsal öznedir.” (Negri ve Hardt, 2004:114)

Ancak bu çokluğun belli bir hedefe yönelmiş ve örgütlenmiş olması gerekmektedir. Aksi takdire çokluk sadece kalabalık olarak ifade edi- lebilecek bireylerden başka bir şey olmaz.

Bu anlamda yeni toplumsal hareketlerin daha çok özgürlük ve daha fazla demokrasi talepleri tüm dünyada yankı bulmuş Arap coğrafya- sında ise iktidarlar gitmiş, sistemler değişmese de onlarca yıldır ikti- darda olan diktatörler devrilmiştir. Bu hareketlerin içinde sosyalistler, anarşistler, çeşitli sivil toplum örgütleri ve sıradan halk birlikte farklı düşüncelerle ama aynı hedefe yönelmişler ve bu amaç için sokakları doldurmuşlardır. Bu bağlamda herkes birbirinden birşeyler öğrenmiş- tir.

Yeni toplumsal hareketlerin iletişim alanındaki en önem verdiği aktör internettir. Bu sayede politika üretme, tartışma, örgütlenme ve eylem örgütlenme gibi birçok konuda interneti çeşitli şekil ve düzeylerde kul- lanılmaktadırlar. Yeni toplumsal hareketler internetten etkileniyor hem de başta Facebook, Twitter gibi sosyal ağlarını, web sitelerini, blogları, sohbet odalarını, yani internetteki neredeyse tüm ortamları kullana- rak seslerini duyurma ve örgütlenme gibi eylemlerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Arap baharı ve daha öncesinde kapitalizm karşıtı eylemlerde kullanılan internet, son dönemde çok konuşulan sosyal ağlar sayesinde gündemin üst noktalarına oturmuştur. ‘Facebook dev- rimi’ gibi aslında pek de ciddiye alınamayacak kavramların ortaya çıktığı bu dönemde iletişim ve yeni toplumsal hareketler açısından büyük önem arz etmeye başlamıştır. Sosyal medya bu bağlamda nere- deyse toplumsal hareketlerden daha çok öneme sahipmiş gibi göste- rilmeye çalışılmaktadır. Bu hareketleri örgütleyen bir yapının olması gerektiği gerçeği gözlerden uzakta tutulmaktadır.

İnternet ve toplumsal hareketler arasındaki bağ çok çeşitli biçimlerde ele alınmaktadır:

“İnternetin toplumsal muhalefet hareketleri tarafından kullanımıyla ilgili farklı te- orik ve politik yaklaşımlar olduğu bir gerçek. Bu yaklaşımları kabaca sınıflayacak olursak; birinci grubu internetin ekonomik, sosyal, kültürel ve bilişsel dünyada bir devrim yaptığını, cümle insanlık problemlerinin bu ulvi araç üzerinden çözülece- ğini, politik süreçlerden ve karar mekanizmalarından dışlanan yurttaşların daha katılımcı ve şeffaf demokrasiye bu araç üzerinden kavuşabileceklerini savunanlar oluşturuyor.

İkinci grubu; internetin de diğer pek çok yeni araç gibi neoliberal politikaların yeni bir sömürü aracı olduğunu, sadece üst orta sınıftan gençlerin ve beyaz yakalıların

kullanabildiği bu aracın insanları birbirine yabancılaştırdığını, geniş kitleler tarafından kullanılmadığı için toplumsal mücadele aktörleri için asla yaygın medya araçlarının yerini tutamayacağını düşünenler oluşturuyor.

Bir de internetin iktidar sahipleri tarafından kontrol edilmeye ve biçimlenmeye, sermaye tarafından yönlendirilmeye çalışıldığı, erişim engelleri nedeniyle geniş toplum kesimlerinin dışlandığı, ırkçı-cinsiyetçi şiddet söylemleriyle sarmalandığı gerçeğinin farkında olarak, her şeye rağmen burayı da bir mücadele alanı olarak kabul edenler var.” (Gamze, 2009)

‘Sosyal Medya’ bir devrim aracı değil, rahatça denetlenebilen bir ‘kitle iletişim aracı’dır. Bu yüzden kitlelerin eylemi olmadan sosyal medyanın bir gücü yoktur. Yani iktidarlar ellerinden geldiğince muhalif sesleri susturmaya çalışırlar. Burada önemli olan insanların alanları doldurarak fiili eyleme geçmeleridir, bunu sağlayan şey düzene karşı duyulan hoşnutsuzluktur. Bu hoşnutsuzluğu sadece internet üzerinden yaratmak, yaymak ve insanları eyleme geçirmek imkansızdır. Bu yıllardır baskı altında yaşaya insanların kendiliğinden eylemidir ve ‘sosyal medya’ bu konuda sadece yardımcılarından biridir. Ancak gerçekten önemli bir yardımcı olduğunu da görmezden gelmemek gerekir.

Kuzey Afrika’da ve Arap Yarımadasında başlayan kitlesel eylemler halkların sabrının tükenmesi sonucu olmuştur. Bu konuda sosyal medyanın yardımcı bir aktör olduğu inkar edilemez ancak sonuçta iktidarları deviren facebook, twitter, cep telefonları vs. değil ölümlere rağmen eylemlerinden vazgeçmeyen ve sokakları, meydanları dolduran halklardır.

‘Arap Baharı’ olarak da adlandırılan isyanlar ilk olarak Tunus’ta başladı. Üniversite mezunu işsiz bir gencin kendini yakması ile başlayan olaylar isyana dönüştü ve 23 yıllık diktatörlüğü devirdi. Kuzey Afrika’dan Körfez’e, zengin ülkelerden yoksullara, tüm Arap ülkelerinin liderlerini gözle görülür bir telaşın sarmasına neden olan ve ardından Mısır’da Mübarek’in devrildi. Libya’da Kaddafi artık yok ve iktidar kaosun elinde. Bu isyanların başlangıç fitilini ateşleyen Tunus’ta diktatör devrildi ama istenen özgürlükler gelmedi. Tüm bu isyanlar ve isyanların sosyal medya üzerinden örgütlenmesi, dünyaya duyurulması; Arap İsyanları ve Sosyal Medya arasında sıkı bağların olduğu yorumlarını ortaya çıkardı. Hatta bazı yorumcular işi daha ileri götürerek Sosyal Medya devrimleri olarak nitelediler yaşananları. Bu isyan hareketlerinde ‘sosyal medya’nın önemi tartışılmaz bir gerçektir ama sokakların gücünü unutmamak gerekir.

‘The Net Delusion (Net Yanılsaması)’ kitabının yazarı Evgeny Morozov’a Arap Baharı ve Sosyal Medya ilişkisini şöyle açıklıyor:

“Kafası çalışan bir muhalif elbette sosyal medyadan yararlanır ama yararlanmasalardı da diktatörleri devirebilirlerdi. Mısır’da hükümet internet bağlantısını kesti ama gösteriler devam etti. Libya örneğinde de sosyal medyanın gücünden söz edilemez. Bana göre atlanan çok önemli bir detay var: Tunus ve Mısır devletlerinin internet kontrolü son derece zayıftı, 20’nci yüzyıldan kalma köhne bir yapıları vardı. Evet birkaç web sitesini kapatıp, blogger’ı tutukladılar ama Rusya ve Çin’de gördüğümüz tarzda siber saldırılardan, dijital propaganda ve takip sistemlerinden bihaberlerdi. Dolayısıyla Tunus ve Mısır’da internet bu sebeple fayda sağladı. Dünyanın geri kalanında işleyeceği anlamına gelmiyor. Muhalifler interneti kullanyor ve devletler seyirci kalıyor zannetmeyin.” (Başaran, 2011)

Yani iktidarlar ellerinden geldiğince muhalif sesleri susturmaya çalışırlar. Burada önemli olan insanların alanları doldurarak fiili eyleme geçmeleridir, bunu sağlayan şey düzene karşı duyulan hoşnutsuzluktur. Bu hoşnutsuzluğu sadece internet üzerinden yaratmak, yaymak ve insanları eyleme geçirmek imkansızdır. Bu yıllardır baskı altında yaşayan insanların kendiliğinden eylemidir ve ‘sosyal medya’ bu konuda sadece yardımcılarından biridir. Yıllardır süren baskı ve dayatmalara karşı direniş Türkiye’de Gezi Parkında ağaçların kesilmesini engellemeye çalışanlara polisin acımasızca saldırısıyla kendini göstermiştir.

27 Mayıs gecesi sabaha karşı, polis ve yıkım ekiplerinin iş makineleri eşliğinde Gezi parkını yıkmak ve ağaçları sökmek için harekete geçmeleri sosyal medyada karşılığını buldu. “Sosyal medya, tek başına devrimin ya da toplumsal değişimin aracı değilse de toplumsal değişimi arzulayan bireylere ve sosyal hareketlere hızlı haberleşme, örgütlenme ve eyleme geçme imkanı”nı sundu (Şener 2013:269-270). Sosyal medyadan gelen haberler üzerine hızla örgütlenen küçük bir grup direnişçiye polisin sert müdahalesi, daha önce benzer olaylara karşı kalınan sessizliğin, tepkisizliğin son bulduğu, yaşanan bütün haksızlıklara ve yapılan baskılara karşı birikmiş tepkilerin birleşerek patladığı bir mekân olarak Taksim’in simgeleşmesine yol açtı. Yıllardır iktidarın çeşitli baskıları ve aşağılamalarına karşı sessiz kalan muhalif insanlar ilk kez korku duvarlarını yıkarak meydanlara aktılar.

Polisin sert müdahalesi ile liseli, üniversiteli, işsiz, çalışan gençlik ile taraftar grupları; çocuklarını merak ettikleri halde geri çağırılmayıp onların peşinden giden anne babalar; avukat, mimar, mühendis, doktor, öğretmen, akademisyen vs gibi beyaz yakalıları ve işçiler, esnaflar, çe-

şitli uluslardan insanlar; Ermeniler, Kürtler, Çerkesler vs., daha düne kadar herkesin aşağıladığı LGBT bireyler, anti-kapitalist Müslümanlar ve daha birçok kesim Taksim’de ve çevresindeki sokaklarda başlayan direnişin bir parçası oldular. Şiddet artıkça eyleme katılım arttı, iktidarın silahı ters tepti. Yoğun şiddet insanları sindirmek yerine daha korkusuz hale getirdi.

ABD merkezli sivil toplum kuruluşu Freedom House, Türkiye’de internet özgürlüğü hakkında yayınladığı özel raporda Gezi Parkı protestolarına internetin etkisi açısından özel olarak değindi. Raporda “Gezi Parkı protestoları sırasında sosyal medyanın Türkiye’deki popülerliğinin geleneksel medyanın başarısızlığına bağlı olduğu” belirtildi.

“Türkiye’nin Facebook’ta 32 milyonu aşkın kullanıcıyla dünya dördüncüsü, Twitter’da ise 11 milyondan fazla hesapla dünya sekizincisi olduğu ifade edildi. New York Üniversitesi’nin Gezi olaylarıyla ilgili sosyal medyada araştırmasından alıntılar yapan Freedom House, Gezi ile ilgili protesto hashtag’leriyle birlikte paylaşılan tweet’lerin yüzde 90’ının Türkiye’den atıldığına dikkat çekti. Karşılaştırma olarak verilen Mısır devrimi ile ilgili tweet’lerin ise sadece yüzde 30’unun Mısır topraklarından olduğu belirtildi.” (hurriyet.com.tr, 2014)

Diğer taraftan Avrupa açısından Türkiye internet ve sosyal medya kullanımı açısından önemini Gezi başkaldırısıyla birlikte ortaya koymuştur. Bu anlamıyla Gezi Türkiye’nin prestijini artırmış ve ortadoğu ülkesi imajını ortadan kaldırmıştır.

Freedom House’tan Nate Schenkan, “Türkiye’nin internet için “kilit ülke” olduğunu belirterek “Genç bir nüfus, gelişen teknoloji ve uluslararası bağlantıların bütün dünyanın gıpta edeceği özgür bir internetle sonuçlanacağı veya hükümet taktiklerinin etkin bir çevrimiçi alanı kapatmak için bir model oluşturabileceği bir yer” değerlendirmesinde bulunuyor. Son 15 ayda geleneksel ifade özgürlüğü sınırlamalarının çevrimiçi alana da yayıldığını belirten Schenkan “Türkiye çevrimiçi alanın kontrolünde ikiye sınırları aştı” dedi. Raporda yer alan tespitlere göre, hükümet Gezi Direnişi’nden itibaren cezai ve yasal anlamda interneti kontrol etme çabalarını şiddetlendirdi ve Türkiye’de medyayı kontrol mekanizması yasadan ziyade medya sahipleri ile hükümet arasındaki ilişki üzerinden ilerledi.” (evrensel.net, 2014)

Bu bağlamda Türkiye’de Gezi başkaldırısı döneminde ve sonrasında sosyal medyanın önemini artırdığını görüyoruz. Diğer taraftan Gezi direnişi sırasında Penguen belgeseli, Hitler belgeseli vs. yayınlayan ana-akım medyaya ve Gezi direnişçilerine her türlü saçma ve uyduruk haberlerle kara çalmaya çalışan hükümet yanlısı medya organlarına iktidar muhalifi kesimin güveni azalmıştır.

İnternet ağları üzerinden her yerde ulaşılabilen sosyal medya ‘alternatif’ bir mecra olarak kendini kabul ettirmiştir. Ancak tüm devletlerin yaptığı gibi sosyal ağlar denetim altına alınmaya çalışılmakta ve ‘büyük birader’ her şeyi gözlemeyi istemektedir. Ancak baskının ve yasaklamanın arttığı yerlerde bunların üstesinden gelmek için insanlar yeni yol ve yöntemler bulma konusunda uzmanlaşmıştır.

KAYNAKÇA

- Bauman, Zygmunt. (1999) Siyaset Arayışı, İstanbul: Metis Yayınevi, İstanbul
- evrensel.net, ‘TİB istihbarat örgütüne dönüştü’, 28.08.2014, http://www.evrensel.net/haber/90758/tib-istihbarat-orgutune-donustu.html#_U_78Gfl_syQ
- Ezgi Başaran, Evgeny Morozov’la Söyleşi, “Özgürlükler ‘twit’le gelmez”, Radikal, 28.02.2011, <http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=Radikal-Yazar&ArticleID=1041390&Yazar=EZGI&Date=28.02.2011&CategoryID=96>
- Gamze Göker, “İnternetsiz devrim mümkün mü?” Evrensel Kültür Dergisi, Sayı:216 Aralık 2009 <http://yenimedya.wordpress.com/tag/toplumsal-hareketler/>
- hurriyet.com.tr, “Freedom House’ın “Türkiye’de internet özgürlüğü” raporunda ‘Gezi’ vurgusu”, 27 Ağustos 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/27087728.asp>
- McChesney, Robert, Ellen Meiksins Wood ve John Bellamy Foster (ed.). (2003) Kapitalizm ve Enformasyon Çağı. Epos Yayınları, Ankara
- Negri, Antonio ve Micahel Hardt. (2004) Çokluk, Ayrıntı Yayınları İstanbul
- Şener, Gülüm (2013) “Toplumsal Mücadele Alanı Olarak Sosyal Medya”, Sosyal Medya ve Ağ Toplumu 2: Kültür, Kimlik, Siyaset, ed. Can Bilgili, Gülüm Şener, Reklam Yaratıcıları Derneği, İstanbul
- Touraine, Alain. (1999) “Toplumdan Toplumsal Harekete”. Yeni Sosyal hareketler, Kenan Çayır (der.), Kaknüs Yayınları, İstanbul
- Wallerstein, Immanuel. Giovanni Arrighi, Terence K. Hopkins ve (1995) Sistem Karşıtı Hareketler, Metis Yayınları, İstanbul

inter

aktivist

“direnişin@hali”